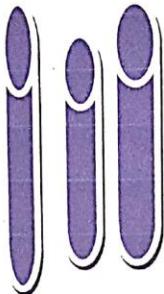

ईन्द्रसरोवर गाउँपालिका

गाउँपालिकाको कार्यालय

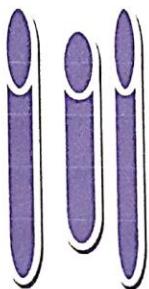
कुलेखानी, मकवानपुर

३ नं प्रदेश, नेपाल

गाउँपालिका पार्श्वचित्र

RURAL MUNICIPAL PROFILE

सहयोगी संस्था

स्कोलर नेपाल प्रा.लि

काठमाण्डौ, नेपाल

इमेल : scholar.nepal@hotmail.com

२०७४

विषय-सूची

मन्त्रव्य

मेरो भनाई

परामर्शदाताको तर्फबाट

परिच्छेद – एक: पृष्ठभूमि तथा अध्ययनको परिचय .....

१

१.१ पृष्ठभूमि .....

१

१.२ अध्ययनको मुख्य उद्देश्य .....

१

१.३ अध्ययन/ढाँचा विधि .....

२

१.४ अध्ययन/ढाँचाको महत्त्व .....

२

१.५ अध्ययनका सिमाहरु .....

३

परिच्छेद- दुई गाँउपालिकाको परिचय .....

४

२.१ भौगोलिक तथा राजनैतिक बनौट .....

४

२.२ भू-उपयोग सम्बन्धि विवरण .....

५

२.३ ऐतिहासिक अवस्था .....

५

२.४ धार्मिक तथा ऐतिहासिक स्थलहरु .....

६

२.५ गाँउपालिकामा रहेको सम्भाव्यता, अवसर, चुनौती र समस्याहरु .....

७

२.६ गाँउपालिकाको अन्तर सम्बन्ध .....

८

२.७ गाँउपालिकाको गतिशिलता .....

८

२.८ वडा अनुसार परिवार संख्या, जनसंख्यो विवरण .....

९

२.९ मौसमी पात्रो .....

१०

२.१० सामाजिक परिचालन .....

१०

परिच्छेद- तीन जनसंख्या विवरण .....

११

३.१ जनसंख्याको विवरण .....

११

३.२ उमेर समुहको आधारमा जनसंख्या .....

१३

३.३ लिङ्गका आधारमा घरमुलीको विवरण .....

१३

३.४ जातजाति अनुसार घरपत्रिवार सम्बन्धि विवरण .....

१५

३.५ वडा अनुसार धर्मको आधारमा जनसंख्या .....

१६

३.६ मातृभाषाका आधारमा परिवार संख्याको विवरण .....

१७

३.७ बसाई सराईको अवस्था.....

१९

३.८ अपांगताको आधारमा जनसंख्या .....

१९

परिच्छेद- चार सामाजिक विकास .....

२१

४.१ स्वास्थ्य सेवा .....

२१

४.१.१ स्वास्थ्य सेवा पहुंचको अवस्था .....

२२

४.१.२ रोगको प्रकार र अवस्था .....

२४

४.१.३ दीर्घ रोगीहरुको अवस्था .....

२४

४.१.४ वडागत रूपमा दीर्घ रोगीहरुको अवस्था .....

२५

४.१.५ दीर्घ रोगको कारण मृत्यु हुनेको संख्यात्मक विवरण .....

२६

४.१.६ मातृ स्वास्थ्य सम्बन्धी विवरण .....

२६

४.१.७ खोप सम्बन्धी विवरण	२७
४.१.८ कम तौल भएका बालबालिका सम्बन्धी विवरण	२८
४.२ शैक्षिक अवस्था	२९
४.२.१ वडा अनुसार शैक्षिकस्तरको विवरण	३२
४.२.२ जातिगत आधारमा साक्षरता	३३
४.२.३ जातिगत आधारमा शैक्षिक विवरण	३४
४.२.४ वडागत अध्ययनरत विद्यार्थी सम्बन्धी विवरण	३५
४.२.५ छात्रवृत्ति प्राप्त विद्यार्थी विवरण	३६
४.२.६ वडा अनुसार विद्यालय जान लाग्ने समय	३७
४.२.७ बालविकास केन्द्र वा पूर्व प्रा.वि. मा जाने बालबालिकाहरु सम्बन्धी विवरण	३८
४.२.८ शिक्षक सम्बन्धी विवरण	३९
४.२.९ तालिम प्राप्त शिक्षक सम्बन्धी विवरण	४०
४.२.१० वडा अनुसार विद्यालयमा उपलब्ध भौतिक सुविधा सम्बन्धी विवरण	४२
४.३ खानेपानी तथा सरसफाई	४२
४.३.१ वडा अनुसार खानेपानी स्रोतको विवरण	४३
४.३.२ वडा अनुसार पानी ल्याउन लाग्ने समय	४४
४.३.३ वडा अनुसार शैचालय र प्रकार	४५
४.४ बालबालिका	४६
४.५ सामाजिक संघसंस्था	४७
४.५.१ वडा अनुसार सामुदायिक संस्थाको विवरण	४८
४.५.२ परम्परागत समुह (गुठी, भोज आदि) विवरण	४९
४.५.३ विविध समुह (आमा, कृषक, महिला, सामाजिक परिचालन आदि) सम्बन्धी विवरण	५१
४.५.४ गाउँउपालिकामा भएका विभिन्न गैर सरकारी संस्थाहरु	५१
४.५.५ सहकारी संस्था सम्बन्धी विवरण	५३
४.५.६ वडा अनुसार लैगिंक समानता र विकास	५४
४.६ खेलकुद पार्क तथा क्रिडास्ट्यल	५५
परिच्छेद- पाँच आर्थिक विकास	५५
५.१ येशामा संलग्न जनसंख्या सम्बन्धी विवरण	५६
५.१.१ मुख्य बाली	५७
५.१.१.२ कृषि बालीमा लाग्ने रोग किरा सम्बन्धी विवरण	५७
५.१.२ पशुपालन सम्बन्धी विवरण	५८
५.१.३ पंक्ती तथा अन्य सम्बन्धी विवरण	५९
५.१.४ वडा अनुसार पशुपंक्तीजन्य उत्पादन सम्बन्धी विवरण	६०
५.१.५ पशुपक्षिमा लाग्ने रोगको विवरण	६०
५.२ वडा अनुसार उद्योगको किसिम	६१
५.३ युवा रोजगारी	६२
५.४ विदेश गएकाहरुको विवरण	६२
५.५ वार्षिक आम्दानीका स्रोतहरु सम्बन्धी विवरण	६३
५.६ परिवारिक वार्षिक खर्च विवरण	६३

५.७ खाद्यान्न अवस्था सम्बन्धि विवरण	६४
५.८ वडा अनुसार घरको प्रकार सम्बन्धि विवरण	६५
५.८.१ वडा अनुसार वस्ती अयोग्य स्थानमा बसोबास गरेका परिवार संख्या	६६
५.९ खाना पकाउने इन्थन सम्बन्धि विवरण	६७
५.१० वडा अनुसार दाउराको स्रोत	६८
५.११ वडा अनुसार पानीघट्ट तथा मिल सम्बन्धि विवरण	६९
५.१३ व्यावसायिक तालिम प्राप्त विवरण संख्या	७०
५.१३.१ जनचेतनामूलक तालिम प्राप्त	७२
परिच्छेद छः पुर्वाधार विकास	७२
६.१ सडक सुविधा सम्बन्धि विवरण	७३
६.२ पुल सम्बन्धि विवरण	७४
६.३ संचार विवरण	७४
६.४ सिंचाईको अवस्था	७५
६.५ विद्युत सेवा	७५
६.५.१ वडागत रूपमा वर्तिको स्रोत	७६
परिच्छेद सात. वन वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन	७७
७.१ वन सम्बन्धि विवरण	७७
७.१.१ जड्गली जनावर तथा चराचुरुडगीहरुको विवरण	७८
७.२ विपद	७९

अनुसूचीहरु

- जित्ती सम्बन्धि विवरण
- सर्वेक्षणका महत्वपूर्ण नितिजाहरु
- आ.व. ०७३/०७४ मा ईन्द्रसरोवर गाँउपालिकाका वडावाट संचालित कार्यक्रम तथा योजनाहरु
- ईन्द्रसरोवर गाँउपालिकाका निर्वाचित जनप्रतिनिधीहरुको विवरण
- गाँउपालिकामा कार्यरत कर्मचारीहरुको विवरण
- सुरक्षा निकाय वा प्रहरी चौकी संख्या
- तास्विरहरुको भलक
- नक्साहरु

तालिकाहरू

२.१ भू उपयोग सम्बन्धि विवरण	५
२.२ वडा अनुसार परिवार संख्या, जनसंख्या तथा वर्स्टीहरूको विवरण	९
२.३ मौसमी पात्रो	१०
३.१ वडागत रूपमा जनसंख्याको विवरण	११
३.२ उमेर समुह तथा लिङ्ग अनुसार गा.पा. को जनसंख्या	१३
३.३ वडागत रूपमा लिङ्ग अनुसार घरमुलीको संख्या	१४
३.४ जातजाती अनुसार परिवार संख्या सम्बन्धि विवरण	१६
३.५ वडा अनुसार धर्मको आधारमा जनसंख्या	१७
३.६ मातृभाषा अनुसार परिवार संख्याको विवरण	१८
३.७ बसाई सराईको अवस्था	१९
३.८ अपांगताको आधारमा जनसंख्या	१९
४.१ वडागत स्वास्थ्य उपचार सम्बन्धी विवरण	२१
४.२ स्वास्थ्य सेवा पहुँचको विवरण	२३
४.३ मुख्य रोग तथा उपचार सम्बन्धि विवरण	२४
४.४ दीर्घ रोगीहरूको अवस्था	२५
४.५ वडागत रूपमा दीर्घ रोगीहरूको अवस्था	२५
४.६ दीर्घ रोगको कारण मृत्यु हुनेको संख्यात्मक विवरण	२६
४.७ सुत्करी हुने स्थान सम्बन्धि विवरण	२७
४.८ खोप सम्बन्धी विवरण	२८
४.९ कम तौल भएका वालवालिका सम्बन्धी विवरण	२९
४.१० वडा अनुसार गाँउपालिकामा रहेका शैक्षिक संस्थाहरु	३०
४.११ वडा अनुसार गाँउपालिकामा रहेका शैक्षिक संस्थाहरु सम्बन्धि विवरण	३१
४.१२ वडा अनुसार शैक्षिकस्तरको विवरण	३२
४.१३ जातिगत आधारमा साक्षरता सम्बन्धि विवरण	३३
४.१४ लिङ्ग तथा जातिगत आधारमा शैक्षिक विवरण	३४
४.१५ वडागत अध्ययनरत विद्यार्थी सम्बन्धि विवरण	३५
४.१६ छात्रवृत्ति प्राप्त विद्यार्थी विवरण	३६
४.१७ वडा अनुसार विद्यालय जान लाग्ने समय	३७
४.१८ वालविकास केन्द्र वा पूर्व प्रा.वि.मा जाने वालवालिकाहरु	३८
४.१९ तहगत रूपमा कूल शिक्षक सम्बन्धि विवरण	३९
४.२० शिक्षकको तालिम सम्बन्धि विवरण	४०
४.२१ विद्यालयमा उपलब्ध भौतिक सुविधा सम्बन्धि विवरण	४१
४.२२ वडा अनुसार खानेपानी स्रोतको विवरण	४२
४.२३ वडा अनुसार पानी ल्याउन लाने समयको विवरण	४३
४.२४ वडा अनुसार शौचालय र प्रकार	४४
४.२५ वडा अनुसार वाल श्रममा संलग्न सम्बन्धि विवरण	४६
४.२६ वडा अनुसार संघसंस्थामा आवद्ध परिवारको विवरण	४६
४.२७ वडा अनुसार सामुदायिक संस्थाको विवरण	४७

४.२८ परम्परागत समुह (गुठी, भोज आदी) विवरण	४९
४.२९ आमा तथा महिला समुह सम्बन्धि विवरण	५०
४.३० गाँउपालिकामा भएका विभिन्न गैर सरकारी संस्थाहरु	५१
४.३१ सहकारी संस्था सम्बन्धि विवरण	५२
४.३२ वडा अनुसार लैंगिक समानता र विकास	५३
४.३३ खेलकुद स्थलको विवरण.....	५४
५.१ पेशामा संलग्न जनसंख्या सम्बन्धि विवरण.....	५६
५.२ मुख्य वाली सम्बन्धि विवरण.....	५६
५.३ वडा अनुसार आयात हुने मुख्य कृषि उपजको विवरण.....	५७
५.४ वडा अनुसार पशुपालन सम्बन्धि विवरण.....	५८
५.५ वडा अनुसार पंक्ती तथा अन्य पालन सम्बन्धि विवरण.....	५९
५.६ वडा अनुसार पशुपंक्तीजन्य उत्पादन सम्बन्धि विवरण.....	५९
५.७ पशुपंक्तिमा लाग्ने रोगको विवरण.....	६०
५.८ वडा अनुसार उद्योगको किसिम.....	६१
५.९ वडा अनुसार युवा रोजगारी सम्बन्धि विवरण.....	६१
५.१० वडा अनुसार विदेश गएकाहरुको विवरण.....	६२
५.११ वार्षिक आमदानीका स्रोत तथा आय विवरण.....	६३
५.१२ वडा अनुसार परिवारको वार्षिक खर्चका शिर्षकहरु.....	६४
५.१३ वडा अनुसार खाद्यान्तको अवस्था सम्बन्धि विवरण.....	६५
५.१४ वडा अनुसार घरको प्रकार सम्बन्धि विवरण.....	६५
५.१५ वडा अनुसार वस्ती अयोग्य स्थानमा वसोवास गरेका परिवार संख्या.....	६६
५.१६ वडा अनुसार खाना पकाउने इन्धनको किसिम सम्बन्धि विवरण.....	६७
५.१७ वडा अनुसार दाउराको स्रोत.....	६८
५.१८ वडा अनुसार पानीघट्ट तथा मिल सम्बन्धि विवरण.....	६९
५.१९ व्यावसायिक तालिम प्राप्त विवरण संख्या.....	७०
५.२० जनचेतनामूलक तालिम प्राप्त.....	७१
६.१ वडा अनुसार सडक सुविधा सम्बन्धि विवरण.....	७२
६.२ पुल सम्बन्धि विवरण.....	७३
६.३ वडा अनुसार संचारका साधनको विवरण.....	७४
६.४ नजिकको हुलाक पहुँचको विवरण.....	७५
६.५ वडा अनुसार विद्यूत सेवा उपलब्धि परिवार.....	७५
६.६ वडागत रूपमा वत्तिको स्रोत.....	७६
७.१ वडा अनुसार वन सम्बन्धि विवरण.....	७७
७.२ जड्गली जनावर तथा चराचुरुडगीहरुको विवरण.....	७८
७.३ वडा अनुसार नदी कटान, डुवान, पहिरो तथा भुक्षय.....	७९
७.४ महाभुक्म्पवाट प्रभावित परिवार संख्याको विवरण.....	८०
७.५ वडा अनुसार अन्य प्रकोपको विवरण.....	८०

चार्टहरू तथा डायग्राम

२.१ वडा अनुसार परिवार संख्या, जनसंख्या तथा वस्तीहरूको विवरण.....	९
३.१ वडागत रूपमा जनसंख्याको विवरण.....	१२
३.२ उमेर समुह तथा लिङ्ग अनुसारको जनसंख्या.....	१३
३.३ लिङ्गका आधारमा घरमुलीको विवरण.....	१४
३.४ जातजाती अनुसार परिवार संख्या सम्बन्धी विवरण.....	१६
३.५ धर्मको आधारमा जनसंख्या विवरण.....	१७
३.६ मातृभाषा अनुसार परिवार संख्याको विवरण.....	१८
३.७ बसाई सराईको अवस्था.....	१९
३.८ अपांगताको आधारमा जनसंख्या.....	२०
४.१ वडागत स्वास्थ्य उपचार सम्बन्धी विवरण.....	२१
४.२ दीर्घ रोगीहरूको अवस्था.....	२५
४.३ वडागत रूपमा दीर्घ रोगीहरूको अवस्था.....	२५
४.४ दीर्घ रोगको कारण मृत्यु हुनेको संख्यात्मक विवरण.....	२६
४.५ खोप सम्बन्धी विवरण.....	२८
४.६ कम तौल भएका बालबालिका सम्बन्धी विवरण	२९
४.७ वडा अनुसार शैक्षिक स्तरको विवरण	३२
४.८ लिङ्गका तथा जातिगत आधारमा शैक्षिक विवरण	३४
४.९ विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थी सम्बन्धी विवरण	३५
४.१० विद्यालय जान लाने समय तथा विद्यार्थी संख्या	३७
४.११ बाल विकास केन्द्र वा पूर्व प्रा.वि. मा जाने बालबालिकाहरु	३८
४.१२ तहगत रूपमा कूल शिक्षक सम्बन्धी विवरण	३९
४.१३ शिक्षकको तालिम सम्बन्धी विवरण	४०
४.१४ खानेपानी स्रोतको विवरण	४२
४.१५ पानी ल्याउन लाने समय	४३
४.१६ वडा अनुसार शौचालय र प्रकार	४४
४.१७ बाल श्रममा संलग्न सम्बन्धी विवरण	४६
४.१८ संघसंस्थामा आवद्ध परिवारको विवरण	४७
४.१९ सामुदायिक संस्थाको विवरण	४८
४.२० लैंगिक समानता र विकास	५३
५.१ मुख्य वालि सम्बन्धी विवरण	५६
५.२ वडा अनुसार आयात हुने मुख्य कृषि उपजको विवरण	५७
५.३ पशु पालन सम्बन्धी विवरण	५८
५.४ पौध तथा अन्य पालन सम्बन्धी विवरण	५९
५.५ पशुपक्षिजन्य उत्पादन सम्बन्धी विवरण	६०
५.६ युवा रोजगार सम्बन्धी विवरण	६२
५.७ विदेश गएकाहरूको विवरण	६२
५.८ वार्षिक आमदानी स्रोत तथा आय विवरण	६३
५.९ परिवारको वार्षिक खर्चका शिर्षकहरु	६४

५.१० खाद्यान्तको अवस्था सम्बन्धी विवरण	६५
५.११ घरको प्रकार सम्बन्धी विवरण	६६
५.१२ अयोग्य स्थानमा वसोवास गरेका परिवार संख्या	६७
५.१३ खाना पकाउने इन्धन सम्बन्धी विवरण	६७
५.१४ दाउराको स्रोत	६८
५.१५ पानी घट्टा तथा मिल सम्बन्धी विवरण	६९
५.१६ जनचेतनामूलक तालिम प्राप्त	७१
६.१ सडक सुविधा सम्बन्धी विवरण	७३
६.२ संचारका साधनको विवरण	७४
६.३ विद्युत सेवा उपलब्ध परिवार	७६
६.४ वत्तिको स्रोत	७६
७.१ प्राकृतिक विपत्ति तथा प्रवावित परिवार संख्या	७९
७.२ महाभुकम्पवाट प्रभावित परिवार संख्याको विवरण	८०
७.३ अन्य प्रकोपको विवरण	८०

मन्त्रव्य

इन्द्रसरोवर गाँउपालिकाको कार्यालयले गाँउपालिकाको पाश्वर्चित्र तयार पार्नका लागी स्थानीय सरोकारवालाहरुको कार्यशाला गोष्ठी संचालन गरी राष्ट्रिय योजना आयोगको योजना तर्जुमा सम्बन्धी निर्देशिका तथा संघिय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयको निर्देशन अनुरूप यस गाँउपालिकाको पाश्वर्चित्र २०७४ तयार पारिएको छ ।

यस दस्तावेजवाट स्थानीय क्षमता विकास गरी बाह्य निर्भरता कम गर्दै स्थानीय साधन श्रोतको बढि भन्दा बढि उपयोगमा ल्याउने र जनचेतनाको अधिकतम विकास तथा वृद्धि गरी चालु र भविष्यमा तर्जुमा हुने गाँउपालिका सम्बन्धी योजना, कार्यक्रम विच तालमेल, समन्वय तथा कार्यगत एकता र एकिकरण गरि गाँउपालिकाको विकास कार्यमा दोहोरोपन हुन नदिनका साथै विकास र चेतनाको गति अगाडी बढाउन सहयोग पुग्ने विश्वास गरेको छु ।

गाँउपालिकाको दस्तावेजमा रहेको सुचनालाई व्यवस्थित गर्नका लागी गाँउपालिकाको सकृदता एंव सचेतनता र निरन्तरताको अभ्यासले गाँउपालिका भित्र रहेको अवस्था केलाउनका साथै जनचाहानाको आधारमा संभाव्यताको पहिचान गर्न र त्यसको समाधानका लागी विकासका साफेदारहरुसंगको अन्तर सम्बन्ध र पारदर्शि कार्यशैली अपरिहार्य महशुस गरिएको छु ।

ईन्द्रसरोवर गाँउपालिकाको वस्तुस्थिती विवरणवाट प्राप्त विश्लेषणलाई व्यवहारमा उतार्नका लागी जुनसुकै र जस्तोसुकै परिस्थितीमा पनि नमुनाको रूपमा सकृद भई सबै पक्षवाट आत्मासात गरी साकार पार्न सबै वर्गले योगदान गर्नु हुनेछ भन्ने कामनाका साथ यो पाश्वर्चित्र तयारीका दौरानमा सहयोग गर्नु हुने सम्पूर्ण जननिर्वाचीत प्रतिनिधिहरु, राजनीतिक दलका प्रतिनिधिहरु लगाएत पदाधिकारीहरु, वुद्धिजीवी, समाजसेवी, अग्रज महिला दिदीबहिनी, व्यवसायी, चेतनशिल जनसमुदायहरुमा आभार व्यक्त गर्न चाहन्छु ।

अन्तमा यस. पाश्वर्चित्रलाई सफलतापुर्वक लेखन, विश्लेषण तथा अनुसन्धान गर्नु हुने परामर्शदाता श्री स्कोलर नेपाल प्रा.ली काठमाण्डौ लाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु । धन्यवाद ।

अध्यक्ष

इन्द्रसरोवर गाँउपालिका कार्यालय
मकानपुर ।

मेरो भनाई

मकवानपूर जिल्लामा गठन भएका दश स्थानीय तहहरु मध्येको ईन्द्रसरोवर गाउँपालिका पनि एक हो । यो गाउँपालिका वि. सं. २०७३ सालमा नेपाल सरकारको निर्णय अनुसार घोषणा भएको हो । साविकका मार्खु, कुलेखानी, सिस्नेरी र फाखेल गा. वि. स. हरु लाई एकिकृत गरी ईन्द्रसरोवर गाउँपालिकाको गठन भएको हो । मकवानपुर जिल्लाको उत्तर पूर्वमा अवस्थित यो गाउँपालिका नेपालको एक मात्र मानव निर्मित ताल ईन्द्रसरोवरको नामले नामाकरण भएको हो ।

विकासको असिमीत संभावना बोकेको यस गाउँपालिकाको समयमै संभावना र चुनौतीको विश्लेषण गरी विकासको गतीलाई तिव्र वनाउनु जरुरी छ । विविध जाती, धर्म, वर्ण र समुदाय रहेको यस क्षेत्रलाई धार्मिक, सास्कृतिक र पर्यटकीय केन्द्रको रूपमा विकसित गरी विविधतामा एकता कायम गरी सामाजिक सदभावको दरिलो नमुनाको रूपमा प्रस्तुत गर्नु पर्ने देखिन्छ । फलस्वरूप ईन्द्रसरोवर गाउँपालिकाले एकता नै वल हो भन्ने मूल मर्मलाई आत्मसात गरी विकासको गति लाई तिव्रता दिन तत्पर रहेको छ ।

नेपालको राजधानी काठमाण्डौको नजिक रहेको यस गाउँपालिकामा वातावरणिय र पर्यावरणिय रूपमा स्वच्छ, सफा र सुन्दर रहेकोले लघु पर्यटनको सम्भावना प्रचुरमात्रामा रहेको विषयलाई कसैले नर्कान सक्दैन । यहाँको मनोरम र मोहक प्राकृतिक वातावरणलाई व्यवस्थित गरी केन्द्र राजधानीमा विभिन्न कारणले थकित र कामको बोझले च्यापिएका आम कर्मयोगी सर्वसाधरणलाई मध्यनजर गर्दै तनाव व्यवस्थापनको क्षेत्रको रूपमा विकसित गर्ने गरि कामको थालनी गर्ने प्रतिवद्धता गाउँकार्यपालिकाको पहिलो बैठकले व्यक्त गरेको छ ।

राज्यले विकेन्द्रिकरणको अवधारणा अनुरूप स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५ र नियमावली, २०५६ को कानुनी व्यवस्था गरी विगतमा स्थानीय निकायलाई समग्र विकासको लागि नेतृत्वदायी भूमिका प्रदान गरेको थियो । राज्य पुनः सरचना पछि भएको स्थानीय तहको अवधारण अनुरूप साविकका स्थानीय निकायहरु नगरपालिका र गाउँपालिकामा स्पान्तरित भएका हुन् । स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५ र नियमावली, २०५६ पनि पूर्ण रूपमा खारेज भइनसकेको तथा स्थानीय तह शासन ऐन समेत बनि नसकेको अवस्थामा नेपाल सरकारको विभिन्न निर्णय, निर्देशन, परिपत्र, कार्यविधि तथा आदेश अनुरूप जिल्ला स्थित सरकारी तथा गैर सरकारी संघसंस्थाहरु संगको समन्वय तथा गाउँपालिका स्तरमा भएका विभिन्न अन्तरकियाको आधारमा यस गाउँपालिकाको पाश्वचित्र तयार पार्ने जमर्को गरिएको हो ।

संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय को मिति २०७४/१/२६ को सचिव स्तरको निर्णय लगायत नेपाल सरकाराट प्राप्त नीति तथा निर्देशन र परिपत्रको पूर्ण पालना गर्दै साविकाका गा.वि.स, विभिन्न संघ संस्था, गाउँ वस्ती, वडा तथा विभिन्न द्वितीय तथ्याङ्कहरुलाई समेटी यस ईन्द्रसरोवर गाउँपालिकाको पाश्वचित्र तयार गरीएको छ । हामी सबैको साभा उद्देश्य यस गाउँपालिकाका तथा अन्तर्गतका सबै वडाहरुमा विकासको समान अवसर प्रदान गरी मूल प्रवाहमा सहभागी गराई समुन्नत, व्यवस्थित, सफा र दिगो रूपमा विकसित गर्नु नै हो ।

गाउँपालिकालाई समय र युग सुहाउदो विकासको गतिमा अगाडी बढाउनको लागि प्रथमत

विकासका पूर्वाधारहरु तयार गर्नुपर्ने हुन्छ । जसको लागि विभिन्न क्षेत्रका सूचना र तथ्याङ्कहरु संकलन, विश्लेषण र प्रशोधन आवश्यक हुन्छ । साविकका मार्खु, कुलेखानी, सिस्टेरी र फाखेल गा.वि.स हरुको मिलन पश्चात भएको इन्द्रसरोवर गाउँउपालिकाको एकिकृत रूपमा सूचना तथा तथ्याङ्क संकलन गर्नु प्रधान कार्य रहेको महशुस भएकाले गाउँउपालिकाको पार्श्वचित्र तयार गरिएको हो । इन्द्रसरोवर गाउँउपालिकाले परिवर्तित समयक्रम संगै गाउँउपालिकाको विकास संग सम्बन्धित सूचना र तथ्याङ्कहरु पनि परिवर्तन हुदै गएकोले समयानुकूल परिमार्जनको आवश्यकतालाई मध्यनजर राखी गाउँउपालिका कार्यालय इन्द्रसरोवर गाउँउपालिकाले पार्श्वचित्र २०७४ तयार गरी प्रकाशनमा ल्याएको छ ।

इन्द्रसरोवर गाउँउपालिकाको सुन्दर प्राकृतिक मनोरम वातावरण, विविधता युक्त भूधरातल, उर्वर भूमीहरु संगै कुलेखानी जल विद्युत आयोजनाको लागी बनाईएको नेपालको एक मात्र मानव निर्मित ताल ईन्द्रसरोवर ताल तथा विभिन्न धार्मिक तथा पर्यटकिय स्थलहरु यहाँका मौलीक पहिचान हुन । यो पार्श्वचित्र प्रकाशन पश्चात इन्द्रसरोवर गाउँउपालिकाको आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटनलाई बढावा मिले अपेक्षा समेत लिईएको छ ।

यस पार्श्वचित्रमा गाउँउपालिकाको आर्थिक, सामाजिक, धार्मिक, सास्कृतिक, जनसाखियक, शैक्षिक, स्वास्थ्य, सञ्चार, खानेपानी, विद्युत लगायतका विभिन्न उपयोगी सूचनाहरूलाई समेटिएको छ । पर्याप्त समय तथा साधन श्रोतको अपर्याप्तताको कारण घरधुरी सर्वेक्षण गरी प्राथमिक सूचनाहरु संकलन गर्न नसकिए पनि द्वितीय तथ्याङ्कहरुको माध्यमबाट सकभर यथार्थपरक वस्तुस्थिति समावेश गर्ने प्रयत्न गरिएको छ । यस पार्श्वचित्र प्रकाशनबाट गाउँउपालिकाको विकास निर्माण र अध्ययन अनुसन्धानमा चासो राख्ने जो कोही जिज्ञासु पाठकलाई उपयोगि हुने अपेक्षा लिएको छु । यसमा समयानुकूल परिमार्जन र परिस्कृत गर्दै लैजाई आगामी दिनहरुमा विद्वत वर्गहरुको सुझाव तथा सल्लाहको अपेक्षा समेत राखेको छु ।

यस कार्यमा प्रत्यक्ष रूपमा सहयोग सुझाव र सल्लाह दिनु हुने नव निर्वाचित नाप्रतिनीधिहरु, सबै राजनितिक दलहरु, सरकारी तथा गैर सरकारी सामाजिक संघ संस्थाहरु, शिक्षक, नागरीक समाज, वुद्धिजीवी, उद्योगी, व्यापारी, पत्रकार, युवा क्लब र सम्पूर्ण गाउँउपालिकावासी आमा वुवा, दाजुभाई दिदीवैनी, कार्यालयमा कार्यरत सम्पूर्ण कर्मचारी साथीहरु र सम्पूर्ण सरोकारवालाई हार्दिक धन्यवाद दिई आगामी दिनहरुमा अभ वढि सहयोगको अपेक्षा गर्दछौ ।

अन्तमा यो पार्श्वचित्रलाई सफलतापुर्वक लेखन, विश्लेषण तथा अनुसन्धान गर्ने जिम्मेवारी वहन गरी तयार पर्न सहयोग गर्नु हुने परामर्शदातालाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु । धन्यवाद ।

रोशन पुन
कार्यकारी अधिकृत
इन्द्रसरोवर गाउँउपालिका कार्यालय

परामर्शदाताको तर्फबाट

गाँउपालिकाको कार्यालय इन्द्रसरोवरले गाँउपालिकाको विकास निर्माण कार्यमा सहजता ल्याउन तथा नीति निर्माण, विश्लेषण तथा अनुगमन तथा मूल्याकानं कार्यको लागि चाहिने भरपर्दा तथ्यांककहरूलाई एकिकृत गरी सरोकारवालाहरूलाई सहज बनाउने उद्देश्यका साथ इन्द्रसरोवरले गाँउपालिकाको पाश्वचित्र तयार पारेको छ। यस पुस्तक स्थानीय स्तरका योजना तर्जुमा,, कार्यक्रमहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि महत्वपूर्ण सम्पत्तिको रूपमा रहने अपेक्षा गरेको छु।

सही तथा भरपर्दा तथ्याङ्को विकास योजनामा महत्वपूर्ण स्थान हुन्छ। तथ्याङ्ककै आधारमा राष्ट्रिय तथा स्थानीय स्तरका आवधिक एवं वार्षिक योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र मूल्याङ्कन गर्ने गरिन्छ। यसै कुरालाई मध्यनजर गरी यस पाश्वचित्रमा विभिन्न श्रोतहरूवाट प्राप्त छरिएका तथ्यांकहरु एकत्रित गरी संयुक्त रूपमा तयार गरिएको छ। सकभर धैरै भन्दा धैरै क्षेत्रका विवरणहरु समेटी तत् सम्बन्धी आँकडाहरु प्रयोगकर्तासम्म पुऱ्याउने प्रयास यस पुस्तकमा गरिएको छ।

जिल्ला स्थित विभिन्न सरकारी तथा गैरसरकारी कार्यालयहरुका प्रशासनिक रेकर्डहरूका अलावा राष्ट्रिय स्तरका विभिन्न गणना तथा सर्वेक्षणहरु जस्तै राष्ट्रिय जनगणना, जीवनस्तर सर्वेक्षण आदिका नतिजाहरूलाई यस पुस्तकमा सलग्न गरिएको छ। राष्ट्रिय जनगणना २०६८ वाट हालसम्म उपलब्ध सम्पूर्ण तथ्यांकहरु यस पुस्तकमा राखिएका छन्। यद्यपि २०६८ को जनगणनाका गा.वि.स. तथा वडा सम्पूर्ण नतिजाहरु हालसम्म पनि केन्द्रीय तथ्यांक विभागवाट सार्वजनिक नगरिएकाले सम्पूर्ण रूपले पाठक समक्ष उपलब्ध गराउन सकिएको छैन। यसरी प्रस्तुत गरिएका विवरणहरु गाँउपालिका तथा स्थानीय स्तरका योजना तर्जुमा,, कार्यक्रमहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि महत्वपूर्ण सम्पत्तिको रूपमा रहने देखिन्छ।

गाँउपालिका पाश्वचित्र तयार गर्न स्कोलर नेपाल प्रा.ली. काठमाण्डौलाई जिम्मेवारी दिनु हुने इन्द्रसरोवर गाँउपालिकाका कार्यकारी अधिकृत श्री रोशन पुन तथा इन्द्रसरोवर गाँउपालिका परिवार प्रति म कृतज्ञ छु। तथ्यांक संकलन, संयोजन तथा प्रतिवेदन तयारीको विभिन्न चरणहरूमा प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष प्रति म कृतज्ञ छु। तथ्यांक संकलन, संयोजन तथा प्रतिवेदन तयारीको विभिन्न चरणहरूमा प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष सहयोग पुऱ्याउने इन्द्रसरोवर गाँउपालिकाका सम्पूर्ण कर्मचारीहरूलाई म विशेष धन्यवाद प्रकट सहयोग पुऱ्याउने इन्द्रसरोवर गाँउपालिकाका सम्पूर्ण कर्मचारीहरूलाई म विशेष धन्यवाद प्रकट गर्न चाहन्छु। साथै तथ्यांक उपलब्ध गराई सहयोग पुऱ्याउने जिल्ला स्थित सरकारी, अर्धसरकारी तथा गर्न चाहन्छु। साथै तथ्यांक उपलब्ध गराई सहयोग पुऱ्याउने जिल्ला स्थित सरकारी, अर्धसरकारी तथा गैरसरकारी कार्यालयका प्रमुख एवं कर्मचारीहरु प्रति समेत म आभार व्यक्त गर्दछु। अन्तमा यस प्रकाशनको सम्बन्धमा आफ्ना प्रतिक्रिया एवं सल्लाह सुझाव उपलब्ध गराईदिनुहुन सम्पूर्ण प्रयोगकर्ताहरु समक्ष अनुरोध गर्दछु।

कार्यकारी निर्देशक
नरेन्द्र विक्रम के.सी
स्कोलर नेपाल प्रा. लि. काठमाण्डौ

परिच्छेद - एकः पृष्ठभूमि तथा अध्ययनको परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

वर्तमान अवस्था अनुसार नेपालको सन्दर्भमा स्थानीय तह स्थानीय सरकार हा । यसल स्थानावस्थारामा जनतालाई तोकिएको सेवाहरु प्रवाह गर्दछ । राज्य पुनर्संचना पश्चात नेपालका सबै स्थानीय तहहरु नेपालको संविधान २०७२, स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ द्वारा निर्देशित भएका छन् । ऐनमा स्थानीय तहहरुले आफ्नो गाँउपालिका तथा नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण तयार गरी त्यसैका आधारमा योजना छानौट गर्नुपर्ने व्यवस्था उल्लेख गरेको छ । वस्तुगत विवरण तयारीका लागि सूचना संकलन र विश्लेषण गर्नु पर्दछ । संकलन गरिएका सुचनालाई यथार्थपरक ढंगले राखी वस्तुगत विवरण तयार गर्दा त्यसले स्थानीय तह लगायत अन्य सरोकारवालाहरुवाट विकास क्रियाकलाप संचालन गर्न ठुलो सहयोग पु-याउँदछ ।

कुनै पनि व्यक्ति, संस्था, घटना, प्रक्रिया वा चिजविज वारेको तथ्य वा विस्तृत विवरणलाई सामान्यतः सूचना भनिन्छ । संकलनका आधारमा यी दुई प्रकारका हुन्छन् - प्राथमिक सूचना र द्वितीय सूचना । प्राथमिक सूचना आफैले सम्बन्धित क्षेत्रमा गएर संकलन गरिन्छ भने अरुले संकलन गरेको सूचनालाई द्वितीय सूचना भनिन्छ । यी सूचनाहरूलाई संकलन, प्रशोधन (तालिकीकरण, व्याख्या वा विश्लेषण) तथा प्रकाशन गर्ने सम्मका सम्पूर्ण कार्यहरु सूचना व्यवस्थापन अन्तर्गत पर्दछन् । आवश्यकता अनुसार चाहिएको मात्रामा र समयमा सूचना प्राप्त गर्न सकियोस भन्ने उद्देश्यले सूचना व्यवस्थापन गरिन्छ । व्यवस्थित गरिएको सूचनालाई आवश्यक मात्रामा निकाल र प्रयोग गर्न सकिने हुनुपर्दछ । सूचना व्यवस्थापन नगरी सबै वा अनावश्यक मात्रामा दिँदा मुख्य विषय छुट्ने वा ओझेलमा पर्ने सम्भावना हन्छ । त्यसकारण सूचनाको व्यवस्थापन गरिनु पर्दछ ।

सम्माना हुँचा। वरपर तू
गाँउपालिका तथा नगरपालिकाको विकास निर्माण र सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा स्थानीय तहको भूमिका अत्यधिक मात्रामा बढिरहेको सन्दर्भमा गाँउपालिकामा विकास सम्बन्धी सूचना व्यवस्थापन गाँउपालिकाले गर्नुपर्ने एक महत्वपूर्ण कार्य हो। हाल संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयले नेपालका सबै गाँउपालिका र नगरपालिकाका लागि वस्तुगत विवरण तयारीका लागि स्पष्ट खाँका तयार गरि सबै स्थानीय तहमा पठाई सकेको हुनाले तयार गर्न चाहने गा.पा. तथा नपाहरुका लागि वस्तुगत विवरण तयार गर्न सहयोगी हुने र विगतमा रहेको अपूर्ण र एकरुपताको अभाव तथा कठिनाईलाई हटाउन सक्ने देखिन्छ।

विविध पक्षहरूको वास्तविक स्थितिको तथ्यांक र सूचना विना कुनै पनि योजनाको सही छनौट हुन सक्दैन । तसर्थ वस्तुगत विवरणको आधारमा प्राथमिकता निर्धारण गरी वास्तविक आवश्यकता र जनताको चाहनामा आधारित कार्यक्रम संचालन गर्न तथा भविष्यका लागि पूर्व तयारी गर्न समेत पाश्वचित्रले सहयोग गर्दछ ।

१.३ अध्ययनको मुख्य उद्देश्यः (Main Objectives of Study)

समग्रमा यस अध्ययनको मुख्य उद्देश्य ईन्ड्रसरोवर गाँउपालिकाको वस्तुस्थितीको वारेमा पहिचान गर्नु हो । साथै ईन्ड्रसरोवर गाँउपालिकासंग सम्बन्धीत आर्थिक, सामाजिक र भौगोलिक आदी विभिन्न वस्तुस्थितिको विश्लेषण गरी स्थानीय निकायको नीति निर्माण, योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन लगायत अनगमन मूल्याकंनमा सहयोग पुऱ्याउनु रहेको छ । यस गा.पा.पार्श्वचित्रको विशिष्ट उद्देश्यहरु निम्न

वमोजिम रहेका छन् ।

- भौगोलिक, प्रशासनिक, सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक, प्राकृतिक, धार्मिक, ऐतिहासिक, पूर्वाधार पँहुच, लगायत संवेदनशील सवाल र विकासको सन्दर्भमा गा.पा.मा रहेका समुदायको विद्यमान अवस्थाको विश्लेषण गर्नु र नयाँ योजना तर्जुमाका लागि पृष्ठपोषण (Feedback) प्राप्त गर्ने ।
- गाँउपालिकाको दीर्घकालीन योजना तथा नीति निर्माण लगायत योजना तथा कार्यक्रम छनौट र वाडफाँडमा सहयोग पुऱ्याउने ।
- सूचनाबाट विभिन्न निकाय तथा व्यक्तिहरूसँग सम्बन्ध बढाउन सहज हुने हुनाले आपसी सहयोगको वातावरण निर्माण गर्ने ।
- गाँउपालिका भित्र रहेका स्रोत साधन लगायत अवस्थाको वारेमा अध्ययन अनुसन्धान गर्ने अनुसन्धानकर्ता, योजनाकार, संघसंस्था एवं गाँउपालिकाको विकासमा जिज्ञासा राख्ने व्यक्तिहरूलाई महत्वपूर्ण क्षेत्र, सम्भावना र समस्याहरूको वारेमा अवगत गराउने सामग्रीको रूपमा दस्तावेज तयार गर्ने ।

१.३ अध्ययन/ढाँचा विधि: (Methodology of Study)

गाँउपालिकाको वस्तुगत विवरणको ढाँचा तयारीका लागि हाल तयार भएका साविकका गा.वि.स.हरुका वस्तुगत विवरणहरूको अध्ययन, सहस्राब्दी विकास लक्ष्यका लक्ष्य तथा सूचकहरूको अध्ययन, जिल्ला सूचना व्यवस्थापन सम्बन्धी दिग्दर्शन, आवधिक योजना तर्जुमा निर्देशिका आदि सामग्रीहरूको अध्ययन, गाँउपालिकाका वडाहरूको स्थलगत अध्ययन, यस क्षेत्रमा कार्य गरेका विज्ञहरूसँग गरेको परामर्श आदि प्रमुख रहेका छन् ।

उल्लेखित ढाँचा अनुसार पार्श्वचित्र तयारीको लागि विभिन्न अध्ययन विधिहरूको प्रयोग गरिएको छ । यस क्रममा राष्ट्रिय जनगणना २०६८, राजपत्रमा प्रकाशित सूचना, जिल्ला समन्वय समिति मकवानपूर, साविकका गा.वि.स प्रोफाइल, समुहगत छलफल तथा अन्तीक्रिया लगायत सामाजिक अध्ययन विश्लेषणका विवरणात्मक र विश्लेषणात्मक शैलीहरूको उपयोग गरिएको छ । यसैरी स्थानीय तहमा उपलब्ध प्रकाशित तथा अप्रकाशित द्वितीय सूचनाका श्रोतहरू, विभिन्न संघसंस्थाका प्रतिवेदनहरू लगाएत भौगोलिक सूचना प्रणालीको समेत प्रयोग, अध्ययन विश्लेषण गरी समग्र गाँउपलिकाको अवस्था भल्क्यने गरी सिंगो पार्श्वचित्र तयार गरिएको छ ।

१.४ अध्ययन/ढाँचाको महत्व: (Importance of Study)

विकासका प्रतिफलहरू जनसमक्ष पुऱ्याउन र सबै वर्गले उपयोग गर्न सक्ने वातावरणको शृजना गर्नका लागि स्थानीय तहको वास्तविक वस्तुस्थिति र आवश्यकताको पहिचान गर्नु आवश्यक हुन्छ । आजको विश्वव्यापीकरण (Globalization) को यूगमा समय सापेक्ष ढंगले समानुपातिक विकासका प्रकृयाहरू अगाडी बढाउन सम्बन्धित क्षेत्रको वस्तूगत र विश्लेषणात्मक अध्ययन हुनु जरुरी पर्दछ । यस अध्ययनले सम्बन्धित क्षेत्रको वास्तविक वस्तुस्थिति पहिचान गरी भावी विकास योजना र रणनीतिहरू तर्जुमा गर्न तथा विभिन्न विकासका क्रियाकलापहरू संचालन गर्न विशेष महत्व राख्ने छ । यसका अतिरिक्त प्रस्तूत पार्श्वचित्र सम्बन्धित क्षेत्रका संस्था एवं अनुसन्धानकर्ता, योजनाकार, विकास चिन्तक, समाजसेवी लगायत जिज्ञाशु महानुभावहरूलाई समेत उपयोगी हुने भएकोले यस अध्ययनको महत्व व्यापक रहेको छ ।

१.५ अध्ययनका सीमाहरु (Limitation of the Study)

गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण तयारीका लागि ढाँचा तयार गर्ने क्रममा प्राप्त विभिन्न विषयक्षेत्रको सैद्धान्तिक अध्ययन गरिएको भएता पनि वास्तविक रूपमा सम्बन्धित क्षेत्रमा परीक्षण गर्न वाँकी रहेको हुनाले सुधार गर्नुपर्ने हुन सक्छ । यसैगरी भौगोलिक, सामाजिक, धार्मिक, सांस्कृतिक, आर्थिक, प्राकृतिक आदि विविधता भएको क्षेत्रको सम्पूर्ण पक्ष नसमेटन सक्छ भने कठिपय उल्लेखित सबै फारामहरु गा.पा.मा उपयोग नहुन सक्छ । त्यसैगरि छोटो समयमा द्वितीय सुचनामा आधारित भई तयार पार्नु पर्ने लगायत राज्य पुनःसंरचना भएको र आ.व. ०७३०७४ मा नै तयार पार्नु पर्ने समय सिमाका कारण प्राथमिक सुचनाको अध्ययन विधीलाई प्रयोग गर्न सकिएको छैन ।

तापनि प्रोफाईलको अध्ययन क्षेत्र विस्तृत भएको हुदा अध्ययनको उद्देश्यलाई नै मुख्य क्षेत्रको रूपमा लिईएको छ । साधन, श्रोत, समय, लागत, सूचना लगायत अन्य कुराहरुको सिमितताको कारणले गर्दा जुनसुकै अध्ययन पनि केही निश्चित सीमा भित्र बाधिएको हुन्छ । यस अध्ययनमा संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयले उपलब्ध गराएको मार्ग दर्शन र ढाँचा अनुसार तयार गरिएको आधारभुत सर्वेक्षण ढाँचावाट प्राप्त तथ्याङ्कलाई नै यस अध्ययनको मुख्य सिमाक्षेत्र मानिएको छ । यस अध्ययनलाई पुर्णता दिनका लागि द्वितीय श्रोतबाट सूचना संकलन गरिएको छ । यसका लागि तालिकीकरणमा सहज हुने गरी प्रश्नावली तयार गरिएको थियो । सहसाब्दी विकास लक्ष्यले निर्धारण गरेका लक्ष्य तथा सूचक समेत यस विवरणमा समावेश गरिएको छ ।

परिच्छेद – दुईः गाउँउपालिकाको परिचय

२.१ भौगोलिक तथा राजनैतिक बनावट :

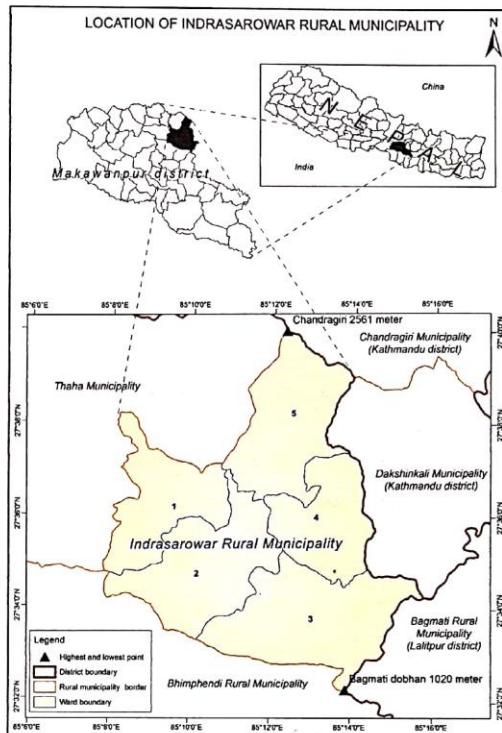
साविकका मार्खु, कुलेखानी, सिस्नेरी र फाखेल गाविसहरु समेतर **इन्द्रसरोवर गाउँउपालिका** घोषणा भएको हो । यसको सिमानामा पूर्वमा वारमती गा.पा.ललितपुर र दक्षिणकाली न.पा.काठमाण्डौ, पश्चिममा थाहा न.पा. र भीमफेदी गाउँउपालिका, उत्तरमा थाहा न.पा. र चन्द्रगिरि न.पा. र दक्षिणमा भीमफेदी गाउँउपालिका पर्दछन् । भौगोलिक अवस्थिति अनुसार $85^{\circ}00'50''$ पूर्वी देशान्तर देखि $85^{\circ}07'47''$ पूर्वी देशान्तर सम्म फैलिएको छ भने $27^{\circ}32'14''$ उत्तरी अक्षांस देखि $27^{\circ}40'00''$ उत्तरी अक्षांस (चन्द्रगिरी) सम्म फैलिएको छ । जिल्ला सदरमुकामबाट यो गाउँउपालिकाको केन्द्र 42 कि.मी. टाढाको दूरीमा रहेको छ भने काठमाण्डौवाट 46 कि.मि.टाढा रहेको छ । इन्द्रसरोवर गाउँउपालिका मकवानपुर जिल्लाको उत्तरपुर्वी भेगमा अवस्थित छ । इन्द्रसरोवर गाउँउपालिकाको जम्मा क्षेत्रफल 97.32 वर्ग कि.मी. रहेको छ ।

समन्द्र सतहबाट 1020 मिटर (बागमती दोभान) देखि 2561 मिटर (चन्द्रगिरी) सम्मको उचाइमा रहेको यो गाउँउपालिकाको मौसम समशितोष्ण रहेको छ । इन्द्रसरोवर गाउँउपालिकाको पुर्व पश्चिमको औषत दुरी 13.05 कि.मि. रहेको छ भने उत्तर देखि दक्षिण तरफको औषत दुरी 14.05 कि.मि.सम्म फैलिएको छ । राज्य पुनःसंरचना हुँदा 5 वटा वडामा विभाजित गरिएको यस गाउँउपालिका भित्र जम्मा 203 वटा मुख्य वस्तीहरु रहेका छन् । यस गाउँउपालिकामा सबैभन्दा बढी वस्ती वडा नं. 1 मा छ भने सबैभन्दा कम वडा नं. 4 मा रहेका छन् । क्षेत्रफलका आधारमा यस गाउँउपालिकाको वडा नं. 1 सबै भन्दा ठुलो रहेको छ भने वडा नं. 5 सबै भन्दा सानो छन् ।

२.२ भू -उपयोग सम्बन्ध विवरण

भू उपयोग सम्बन्ध विवरण हेदा जम्मा क्षेत्रफल 97.32 वर्ग कि.मी. भएको इन्द्रसरोवर गाउँउपालिकामा कूल भुभागको 44.12 प्रतिशत भुभाग वन जंगलले ढाकेको छ भने कृषि क्षेत्रले 32.94 प्रतिशत भुभाग ओगटेको छ । यसैगरी फाडि क्षेत्र 17.96 प्रतिशत तथा घाँसे क्षेत्र, नदी नाला, वगर, वाँझो जग्गा, भिरालोपन, ताल तलैयाको क्षेत्रफल कमशः 1.73 , 1.67 , 1.06 , 0.29 ,

नक्सा नं. १

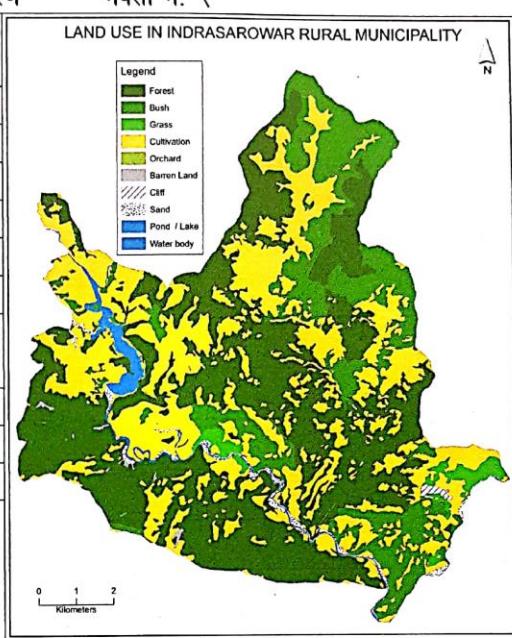
०.१६ तथा ०.०९ रहेको छ । तलको तालिकामा भू उपयोग अनुसार गाँउपालिकाको क्षेत्रफललाई देखाइएको छ ।

तालिका नं. २.१ भू उपयोग सम्बन्धि विवरण

भू उपयोग	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	प्रतिशत
जम्मा क्षेत्रफल	९७.३२	१००
बन जंगल क्षेत्र	४२.९४	४४.१२
कृषि क्षेत्र	३२.०६	३२.९४
झाँडी क्षेत्र	१७.४८	१७.९६
घाँसे क्षेत्र	१.७३	१.७८
नदी, नाला	१.६७	१.७२
बगर वा बलौटे	१.०६	१.०९
क्षेत्र		
बाँझो जम्मा	०.२१	०.२१
भिरालो जमिन	०.१६	०.१६
ताल तलैया	०.०१	०.०१

नेपालको कुल भुभागको ०.०६ प्रतिशत भुभाग र मकवानपुर जिल्लाको कुल भुभागको ४.०९ प्रतिशत भुभाग इन्द्रसरोवर गाँउपालिकाले ओगटेको छ ।

नक्सा नं. २

२.३ ऐतिहासिक अवस्था:

ईन्द्रसरोवरको लिखित कुनै इतिहास तथा दस्तावेज नभएता पनि ऐतिहासिक दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण रहेको मानिन्छ । राजा विरेन्द्रले आफ्नी आमा ईन्द्रराज्य लक्ष्मी देवी शाहको सम्फनामा ईन्द्रसरोवर नामाकरण भएको भन्ने गरिन्छ । आमा ईन्द्रराज्य लक्ष्मी देवी शाहको नाम बाट ईन्द्र र सरोवरको अर्थ ताल, पोखरी, दह हुने हुनाले यस ठाउलाई ईन्द्रसरोवर भनि नामाकरण गरिएको भन्ने भनाई रहेको छ । रानी ईन्द्रराज्य लक्ष्मी देवी शाहको सम्फनामा मानव निर्मित नेपालकै एक मात्र ईन्द्रसरोवर ताल २०३४ सालमा निर्माण सुरु गरि २०३८ सालमा सम्पन्न भएको थियो । राजा विरेन्द्र विक्रम शाह देव र प्रधानमन्त्री किर्तिनिधि विष्टको पालामा निर्माण भएको यस तालले आफ्नो बेरलै इतिहास, पहिचान र महत्व बोकेको छ । राज्य पुनः संरचना हुने अवस्थामा साविकका गाभिएका मार्ख, कुलेखानी, सिस्तेरी र फाखेल गा.वि.स.का राजनैतिक दलका प्रतिनिधीहरु, बुद्धीजीविहरु लगायत सरोकारवालाहरुको घनिभूत छलफल पश्चात यस गाँउपालिकालाई इन्द्रसरोवर गाँउपालिकाको नामाकरण गर्ने भनि गरिएको निर्णय अनुसार नै ईन्द्रसरोवर गाँउपालिका बनाईएको हो ।

अर्को तर्फ नेपाली सेनाले ईन्द्रसरोवर क्षेत्रलाई 'श्री क्युविक व्याट्रि'को नामले पनि सम्बोधन गरेको पाईन्छ । यहाँ पानीको संचय गरी संचीत पानी बाट आवश्यकता अनुसार विद्युत उत्पादन गरिने हनाले संचित पानीको तालालाई व्याट्रिको संज्ञा दिई क्युविक व्याट्रि भनिएको हो । राज्यलाई लोडसेडिङ मुक्त गराउनमा यस क्षेत्रले निकै ठुलो भुमिका खेलेको देखिन्छ । यस क्षेत्रमा रहेको मावन

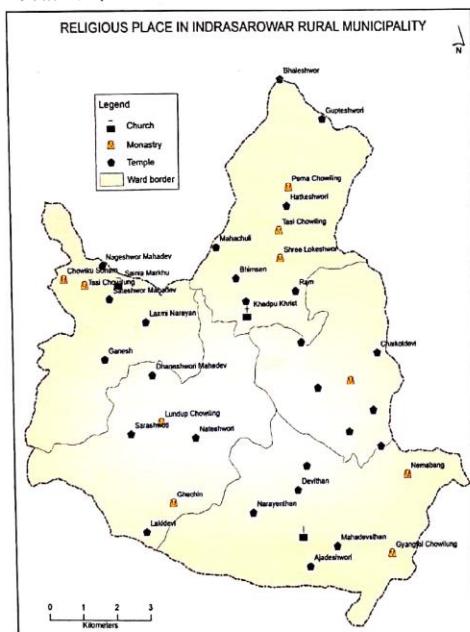
निर्मित तालको सीचित पानी बाट कुलेखानी पहिलोबाट ६० मे.वा, दोश्रोबाट ३२ मे.वा. गरि जम्मा ९२ मे.वा. विद्युत निकालिएको छ भने १४ मे.वा. तेशो आयोजना निर्माणाधिन अवस्थामा रहेको छ।

साविकको कुलेखानी गा.वि.स. तथा हालको वडा नं. २ को पनि आफ्नै महत्व र इतिहास रहेको पाईन्छ। विगतमा दैनिक ज्यालादारी गरि जिवन निर्वाह गर्ने मानिसहरुको वसोवासको बाहुल्यता रहेको यस ठाउँमा कुली काम गरि खानेहरुको खानी नै रहेको हुँदा कुलेखानी नामाकरण गरिएको भनाई पनि रहेको पाईन्छ। त्यसैगरि खानीमा काम गर्दा कुलीहरु दुर्घटनामा परि मरेकाले कुली खाने खानी भएको कारण कुलेखानी नाम रहेको भनाई पनि रहेको पाईन्छ। साथै किट खानी भएको कारण किटेनी नामको गाँउ पनि रहेको र केहि समय पहिले यहाँको खानीका बारेमा अध्ययन अनुसन्धान पनि भएको थियो भन्ने कुरा जानकारहरु बताउदछन्। यस क्षेत्रमा प्रसस्त मात्रामा तामा, फलाम र किट खानीहरु रहेको कुरा स्थानीयवासीहरु भनाईरहेको छ।

त्यसै गरि साविकको सिस्तेरी गा.वि.स. तथा हालको वडा नं. ३ को पनि आफ्नै महत्व रहेको पाईन्छ। स्थानीय जानकारहरुका अनुसार यस ठाउँमा सिस्तुको घारीहरु अत्याधिक मात्रामा रहेकाले सिस्तेरी नाम रहेको भनाई छ।

२.४ धार्मिक तथा ऐतिहासिक स्थलहरु

नक्सा नं ३

ईन्द्रसरोवर गा.पा. ऐतिहासिक तथा धार्मिक हिसावले पनि त्यतिकै महत्वपूर्ण रहेको मानिन्छ। यस गा.पा. मा रहेको मानव निर्मित इन्द्रसरोवर ताल, भालेश्वर महादेव, गुप्तेश्वर गुफा, लामवगरमा अवस्थित नाट्यश्वरी महादेव मन्दिर, धानेश्वर धनलक्ष्मी मन्दिर, खानीखेतमा अवस्थित पञ्चकन्या देवी मन्दिर, किटेनी स्थित सरस्वती मन्दिर, लुण्डुप हयोलिड गुम्बा, धेचीन गुम्बा महाड्कालथान, सुकौरा लुण्डुप छ्यायैनिङ गुम्बा, पञ्चकन्या देवी मन्दिर, हुमाने डाँडा दृष्यावलोकन गर्ने ठाउँ, भैरवनाथ मन्दिर, सलेमले डाँडाँ, पुरानो खर्क, डाँडाखेल पौवा, जातीपोखरी, राकसखोलाको मानेडाँडा, महाड्काल मन्दिर, लक्ष्मीनारायण मन्दिर सिलाड, शक्तेश्वर मन्दिर वज्रमाठ, ओखरडाँडा चैत्य र शिकारी गाँउ, छुड्धार लगायतका ऐतिहासिक तथा धार्मिक ठाउँहरु रहेका छन्।

त्यसैगरि आजादेश्वर मन्दिर सिस्नेरी, लंकाधामी अदुवावारी, सुन्दरीदेवी ठुलोटार, कालीदेवी बल्द्धी भन्ज्याड, सेतीदेवी दम्की, नारायणधान मन्दिर टेकर आदि स्थानहरु पनि धार्मिक हिसावले महत्वपूर्ण रहेका छन् । हाल यस गाँउपालिका क्षेत्रमा विभिन्न पार्कहरु जस्तै शान्ती बगैचा बाटिका कुलेखानी साविकको वडा नं. ९ हाल वडा नं. २, पिक्निक स्पट कुलेखानी साविकको वडा नं. ९ हाल वडा नं. २, आउटलेट रहेको स्थान, काशिचौर फाखेल साविकको वडा नं. ४ हाल पनि वडा नं. ४ र पिक्निक स्पट मार्खु साविकको वडा नं. ८ हाल वडा नं. १ रहेका छन् । यसको वारेमा अध्ययन अनुसन्धान गरी ग्रामीण पर्यटन प्रबद्धन गर्न सक्ने सम्भावना रहेको छ र आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकहरुलाई भित्र्याई प्रसस्त आय आर्जन बढाउन सक्ने अवसरहरु पनि रहेका छन् ।

२.५ गाँउपालिकामा रहेको सम्भाव्यता, अवसर, चुनौति र समस्याहरु

ईन्द्रसरोवर गाँउपालिका मकवानपुर जिल्लाको सदरमुकाम देखि ४२ कि.मी उत्तर पुर्वमा रहेको छ । तामाड जातजातीको बाहुल्यता रहेको यस गाँउपालिकामा अन्य मिश्रित जातजातीका मानिसहरुको पनि वसोवास रहेको पाईन्छ । बहुसंख्यक स्थानीयासीहरु कृषि पेशामा संलग्न रहेकाले यस गाउँपालिकाको मुख्य संभावना र अवसर भनेको कृषि उत्पादन (नगदे वाली) र ग्रामिण व्यापार नै हो । यस गाविसका अधिकांश मानिसहरु कृषक भएको हुदां मौसमी र बेसौसमी तरकारी खेतीको प्रवल संभावना र अवसरहरु रहेको छ । हाल भैरहेको निर्वाहमुखी तरकारी खेतीलाई व्यवसायमुलक बनाउन सकेको खण्डमा यहांका मानिसहरुको जिवनस्तर उकास्न धेरै समय पर्खनु पर्दैन । यसैगरी यस गा.पा.मा घरेलु तथा साना उद्योगहरुको प्रसस्त संभावना रहेको छ । यस गा.पा.मा रहेको घरेलु सामाग्री उत्पादनले बिक्रीको लागि बजारको कुनै अभाव खेन्नु पर्ने देखिदैन । स्थानीय सिप र प्रविधिमा आधारित उत्पादनको माग हाल आएर बढौदै गइरहेको सन्दर्भमा गुणस्तरयुक्त वस्तुहरुले यस ठाँउमा राम्रै गरी स्थान पाउने गरेको देखिन्छ । यस गा.पा.मा रहेको सिस्नेरी बजार, कुलेखानी बजार, मार्खु बजार यस गा.पा.का मुख्य बजारहरु हुन र यिनै बजारहरु यस गाँउपालिकामा वसोवास गर्ने घरपरिवारको किनमेलको गन्तव्य पनि हो । यसर्थे यहाँ व्यापारको सम्भावना पनि उत्तिकै रहेको छ । त्यसैगरि यस गा.पा.मा उच्चस्तरको शिक्षाको अध्ययनको पुर्वाधार न्यून रहेको हुँदा उच्च शिक्षाको लागी हेटौडा तथा काठमाण्डौ सम्म जाने गरिएको छ । निम्न आयस्तर हुने परिवारका वालवच्चाहरु भने यसै गाँउपालिका भित्र रहेका विद्यालयहरुमा पठनपाठन गर्ने गर्दछन ।

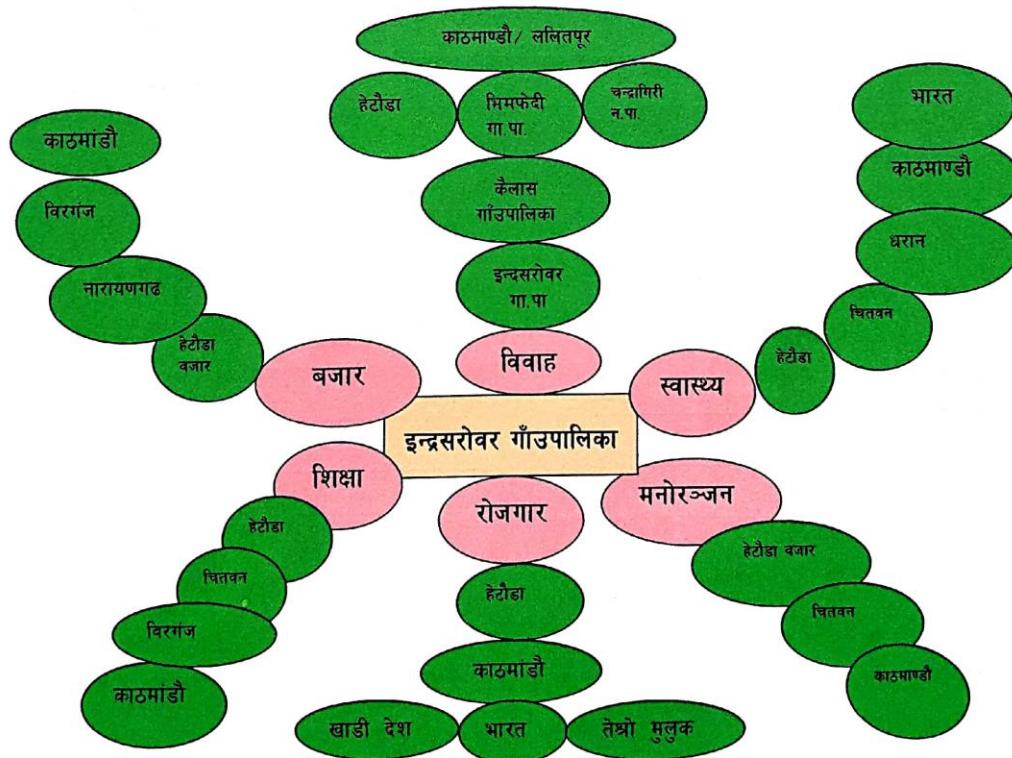
यातायात सुविधालाई हेर्दा यस गाँउपालिकाको मध्य भाग हुदै काठमाण्डौ-सिस्नेरी-कुलेखानी-हेटौडा - चितवन र विरगंज सम्म वाह्मासे यातायातका साधन संचालन भईरहेको छ । गाँउपालिकाको सदरमुकाम देखी अन्य ठाँउ सम्म जानको लागी यस गा.पा.मा स्थानीय यातायात लगायत वसपार्क नभएको अवस्थामा अन्य ठाँउवाट आएका सवारी साधनको भर पर्नुपर्ने स्थिति रहेकोले गा.पा.मा वातावरणिय अनुकूलतालाई मध्य नजर राखी एउटा वसपार्कको निर्माण गर्नु पर्ने देखिन्छ । यसको अतिरिक्त अनियन्त्रीत रूपमा भएका वाटो निर्माणले गर्दा यस गा.पा.मा प्राकृतिक प्रकोपको जोखिम पनि त्यतिकै टडकारो रूपमा रहेको छ भने गा.पा.को मध्य भाग भएर कुलेखानी खोला बग्ने हुँदा जमिनको कटान, बाढि र पहिरोको प्रकोपको सम्भावना पनि बढि नै रहेको हुनाले यसको वारेमा बैलैमा सचेत र व्यवस्थित गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

२.६ गाँउपालिकाको अन्तर सम्बन्ध

ईन्द्रसरोवर गाँउपालिकाको अन्तर्सम्बन्ध विशेषगरी छिमेकी गा.पा.हरु लगाएत जिल्ला सदरमुकामसंग बढी मात्रमा रहेको छ । यहांका मानिसहरु दैनिक रोजगारी लगाएत अन्य कारोबारको लागि गाँउपालिका भित्रैका ग्रामिण बजार लगायत सदरमुकाम आउने गर्दछन् । यस ठाउंमा उत्पादित कृषिजन्य वस्तुहरुको बिक्री वितरणका लागि जिल्ला सदरमुकाम लगाएत, काठमाण्डौ, चितवन र विरांजसम्म पनि हुने गरेको देखिन्छ । अन्य छिमेकी गा.पा.हरुको बजारको मागलाई समेत बेचबिखनको लागि यहांबाट उत्पादित कृषिजन्य वस्तुहरु जाने गर्दछ । गा.पा.लाई चाहिने अन्य कृषि सामाग्री, खाद्य सामाग्री लगायत दैनिक आवश्यकताका वस्तुहरुको आयत भने मुलत जिल्ला सदरमुकाम लगायत काठमाण्डौबाट नै हुने गरेको देखिन्छ ।

२.७ गाँउपालिकाको गतिशिलता

यस गाँउपालिकाका मानिसहरुको गतिशिलता विश्लेषण गर्दा शिक्षा, स्वास्थ्य/औषधोपचार, रोजगारी र व्यापारको शिलशिलामा आफ्नै गा.पा. भित्रैका ठाउंहरु देखि लिएर छिमेकी जिल्ला र समून्द्रपार सम्म हुने गरेको देखिन्छ । हेटोडा, चितवन, विरांज, काठमाण्डौ र भारतका विभिन्न स्थानहरुमा यहांका मानिस रोजगार, व्यापार/व्यवसाय, शिक्षा, स्वास्थ्यसेवा र अन्य प्रयोजनका लागि जाने मूल्य स्थानहरु हुन् । ठुलो संख्यामा यहांका मानिसहरु (विशेष गरेर भारत र खाडी मुलुकहरु) रोजगारका लागि समून्द्रपारीसम्म जाने गरेको पाइन्छ ।

२.८ वडा अनुसार परिवार संख्या, जनसंख्याको विवरण

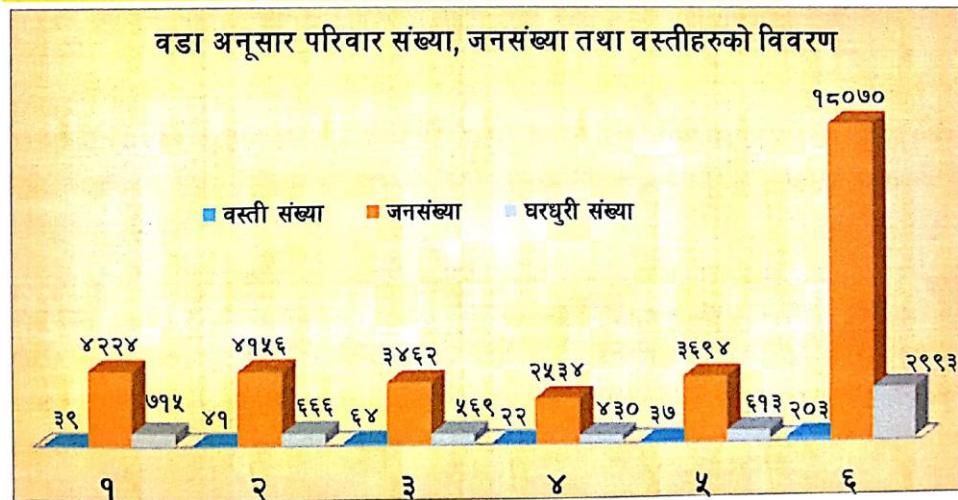
यस गाउँपालिकामा रहेका ५ वटा वडाहरुमा जम्मा जनसंख्या १८०७० रहेको छ भने २९९३ परिवार संख्या वसोवास गर्ने गरेका छन्। यसै गरी यस गाउँपालिका साविकका ४ वटा गा.वि.स.हरु र सो गा.वि.स.हरुमा रहेका ३६ वटा वडाहरु र ति वडाहरुमा रहेका २०३ वटा वस्तीहरु मिली इन्द्रसरोवर गाउँपालिका वनेको हो। यस गा.पा.मा सबै भन्दा बढी जनसंख्या भएको वडा १ नं. हो भने सबैभन्दा कम जनसंख्या ४ नं. वडामा पर्दछ। जसलाई तलको तालिका तथा डायग्रामवाट स्पष्ट पारिएको छ।

तालिका नं. २.२ वडा अनुसार परिवार संख्या, जनसंख्या तथा वस्तीहरुको विवरण

वडा नं.	वस्ती संख्या	जनसंख्या	घरधुरी संख्या	कैफियत
१	३९	४२२४	७९५	
२	४१	४९५६	६६६	
३	६४	३४६२	५६९	
४	२२	२५३४	४३०	
५	३७	३६९४	६९३	
६	२०३	१८०७०	२९९३	

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वर्चित्र २०७३, मकवानपुर

डायग्राम नं. २.१ वडा अनुसार परिवार संख्या, जनसंख्या तथा वस्तीहरुको विवरण

२.९ मौसमी पात्रो (Seasonal Calender)

ईन्द्रसरोवर गाउँउपालिकामा वसोवास गर्ने मानिसहरुको मुख्य पेशा भनेको कृषि नै हो । तसर्थ यस गाउँउपालिकामा वस्ने मानिसहरुले समय अनुसार गर्ने कामकाज, रितीरिवाज अनुसार मनाइने चाडपर्व लगायत अन्य कुरालाई तलको तालिका देखाइएको छ ।

तालिका नं. २.३ मौसमी पात्रो

विवरण	वैशाख	जेष्ठ	आषाढ	श्रावण	भाद्र	आश्विन	कार्तिक	मंसिर	पौष	माघ	फाल्गुण	चैत्र
अन्नवाली लगाउने												
क) धान			→									
ख) गहु						→						
ग) मके	→									→		
घ) कोदो			→									
अन्नवाली भित्र्याउने												
क) धान						→						
ख) गहु	→											
ग) मके			→									
घ) कोदो									→			
रोगव्याधी												
क) मानिस	→										→	
ख) पशुपक्षी	→									→	→	
मुख्य चाडपर्व				→							→	
बनपैदावार संकलन											→	

२.१० सामाजिक परिचालन (Social Mobilisation)

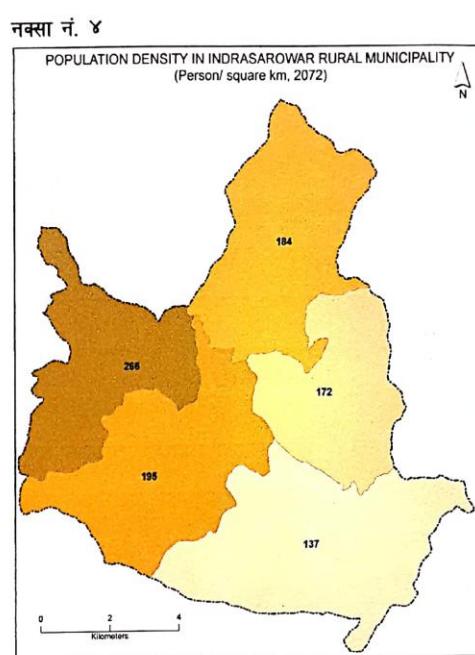
आजको बदलिंदो युगमा समाज विकासका लागि एक व्यक्ति, एक परिवारको सहभागिताले मात्र समाजले चाहे जस्तो विकासमा अधि बढ्न सकिदैन । एउटाको धारणा सोचाई तथा विचार र धेरै जनाको विचारले निकालेको निर्णय पक्कै फरक पर्दछ । आज प्रत्येक राष्ट्रले समाज विकासमा सहभागिता अपनाएर अधि बढे मात्रै स्वच्छ समाजको निर्माण हूने परिकल्पना गरि समूह गठन गरेर दिगो रूपमा अधि बढ्न विभिन्न गैर सरकारी संघसंस्था, अन्तराष्ट्रिय संघसंस्थाहरु सकृद रूपमा लागि काम गरिरहेका छन् ।

ईन्द्रसरोवर गा.पा. मा समूदायको समग्र विकासका लागि सामाजिक परिचालन मार्फत स्थानीय तथा अन्य संघसंस्थाहरु जस्तै विभिन्न आमा समुह, महिला समुह, सिपलाड गैर सहकारी संस्था, कोमस, सम्पूर्ण वस्ती, राडो नेपाल, मिरा, रेज, कलंकी गै.स.स., टोडके (मिरा), सल्ले गै. स. स. आदीले विभिन्न कार्यहरु गर्दै आइरहेका छन् र यस गा.पा.को सामाजिक, आर्थिक लगाएत जनचेतना फैलाउनका लागि विशेष पहल गर्दै आईरहेका छन् ।

परिच्छेद – तीन: जनसंख्या विवरण

३.१ जनसंख्याको विवरण

आधारभूत सर्वेक्षण २०७३ अनुसार इन्द्रसरोवर गाउँपालिकाको कुल जनसंख्या १८०७० रहेको छ। जसमध्ये पुरुषको संख्या ११८४ (५०.६३ प्रतिशत) र महिलाको संख्या ८८२६ (४९.३७ प्रतिशत) रहेको देखिन्छ। यस गा.पा.मा महिला भन्दा २९८ जना पुरुषहरु बढी रहेका छन्। लैडिक अनुपात १६.७५ रहेको यस गा.पा.मा औषत परिवार संख्या ५.५१ रहेको छ। यसैगरी यस गा.पा.को सबैभन्दा बढी जनसंख्या तथा जनघनत्व भएको वडा १ नं. वडा हो, जसमा जम्मा ४२२४ जना जनसंख्या रहेको देखिन्छ। यसैगरी सबै भन्दा कम जनसंख्या रहेको वडा भने वडा नं. ४ हो जसमा २५३४ जना मात्र रहेका छन्। वडागत जनसंख्याको वितरणलाई तलको तालिका तथा चार्टमा देखाइएको छ।

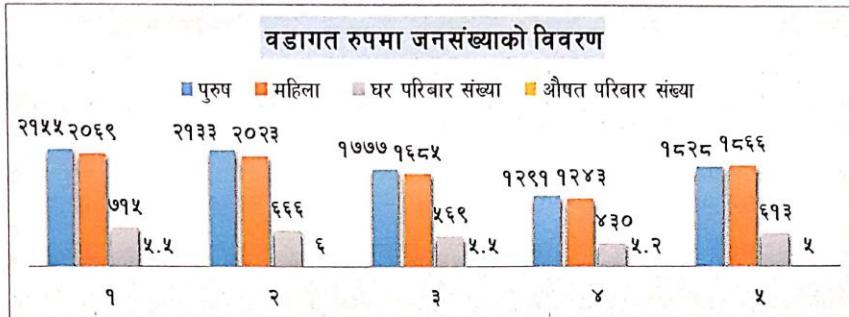

तालिका नं. ३.१ वडागत रूपमा जनसंख्याको विवरण

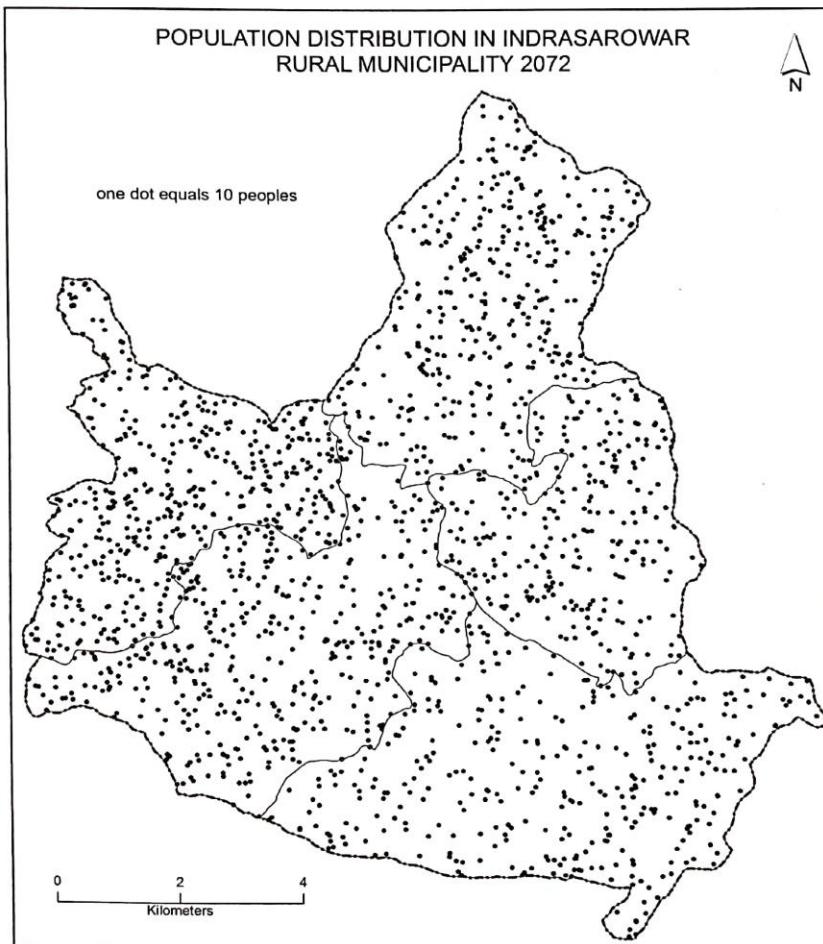
वडा नं.	लिङ्ग (२०७३)		जम्मा	घर परिवार संख्या	औषत परिवार संख्या	कैफियत
	पुरुष	महिला				
१	२१५५	२०६९	४२२४	७१५	५.५५	
२	२१३३	२०२३	४१५६	६६६	६	ज्ञान इन्टरनेशनले गरेको पछिलो सर्वेक्षण अनुसार वडा नं. २ मा ६८३ घर परिवार संख्या र ३७२ जम्मा जनसंख्या देखाएको छ।
३	१७७७	१६८५	३४६२	५६९	५.५५	
४	१२९१	१२४३	२५३४	४३०	५.२५	
५	१८२८	१८६६	३६९४	६१३	५	
जम्मा	९१८४	८८२६	१८०७०	२९९३	५.५१	

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पार्श्वचित्र २०७३, मकवानपुर

डायग्राम नं. ३.१ वडागत रूपमा जनसंख्याको विवरण

नक्सा नं. ५

३.२ उमेर समुहको आधारमा जनसंख्या विवरण

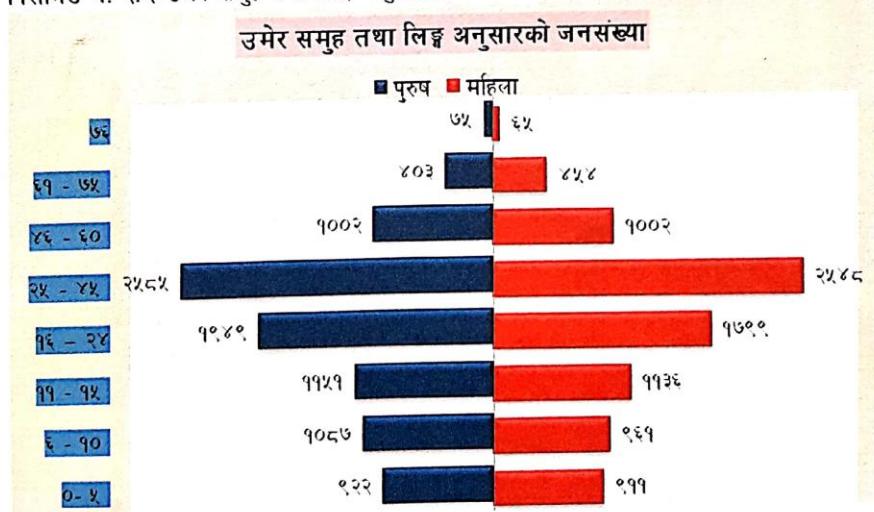
ईन्द्रसरोवर गाँउपालिकाको उमेरगत जनसंख्याको विवरणको पछिल्लो तथ्याङ्कलाई आधार मानी हेदा सबैभन्दा बढी संख्या २५ देखि ४५ वर्षको उमेर समुहका मानिसहरु रहेका देखिन्छन् । जसअनुसार महिलाको जनसंख्या २५४८ तथा पुरुषको जनसंख्या २५८५ गरी कूल जनसंख्या ५१३३ रहेको देखिन्छ । यसैरी सबैभन्दा बढी उमेर समुह ७५ वर्ष भन्दा माथिको उमेरका मानिसहरु जम्मा १६० छन् । जसमध्ये महिलाको संख्या ६५ छ भने पुरुषको संख्या ७५ छ । तलको तालिकामा जनसंख्याको विवरणलाई देखाइएको छ ।

तालिका नं. ३.२ उमेर समुह तथा लिङ्ग अनुसार गा.पा. को जनसंख्या ।

सि.नं.	उमेर समुह	महिला	पुरुष	जम्मा
१	० - ५ वर्षसम्म	९१	९२२	१८३३
२	६ - १० वर्षसम्म	९६१	१०८७	२०४८
३	११ - १५ वर्षसम्म	९९३६	९९५१	२२८७
४	१६ - २४ वर्षसम्म	१७९९	१९४९	३७४८
५	२५ - ४५ वर्षसम्म	२५४८	२५८५	५१३३
६	४६ - ६० वर्षसम्म	१००२	१००२	२००४
७	६१ - ७५ वर्षसम्म	४५४	४०३	८५७
८	७६ वर्ष भन्दा माथि	६५	७५	१४०
जम्मा		८८६	९९८	१८८४

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वर्चित्र २०७३, मकवानपुर

पिरामिड नं. ३.२ उमेर समुह तथा लिङ्ग अनुसारको जनसंख्या

३.३ लिङ्गका आधारमा घरमुलीको विवरण

ईन्द्रसरोवर गाँउपालिका भित्र वसोवास गर्ने जम्मा परवार मध्ये ११.४६ प्रतिशत महिलामात्र घरमुली भई आफ्नो परिवारलाई व्यवस्थापन गरेको देखिन्छ । वडागत आधारमा घरमुलीको अवस्थालाई हेदा यस गा.पा.मा जम्मा २९९३ घरपरिवारमा मध्ये २६५० घरपरिवारमा पुरुष घरमुली र ३४३ घरपरिवारमा मात्र महिला घरमुली रहेको पाइएको छ । वडागत रूपमा हेदा सबै भन्दा बढी महिला

घरमुली रहेको वडा १ नम्बर भएता पनि प्रतिशतको आधारमा हेर्दा वडा नं. ५ मा महिला घरमुली बढी रहेका छन् । लिङ्गका आधारमा वडागत घरमुलीको अवस्थालाई तलको तालिका तथा स्तम्भचित्रमा देखाइएको छ ।

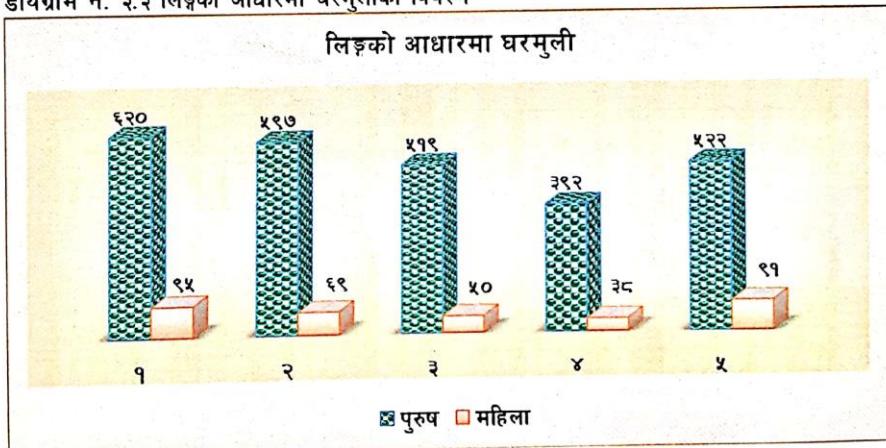
तालिका नं. ३.३ वडागत रूपमा लिङ्ग अनुसार घरमुलीको संख्या

वडा नं.	लिङ्गको आधारमा घरमुली	
	पुरुष	महिला
१	६२०	९५
२	५९७	६९
३	५१९	५०
४	३९२	३८
५	५२२	९९
जम्मा	२६५०	३४३
प्रतिशत	८८.५३	९९.४६

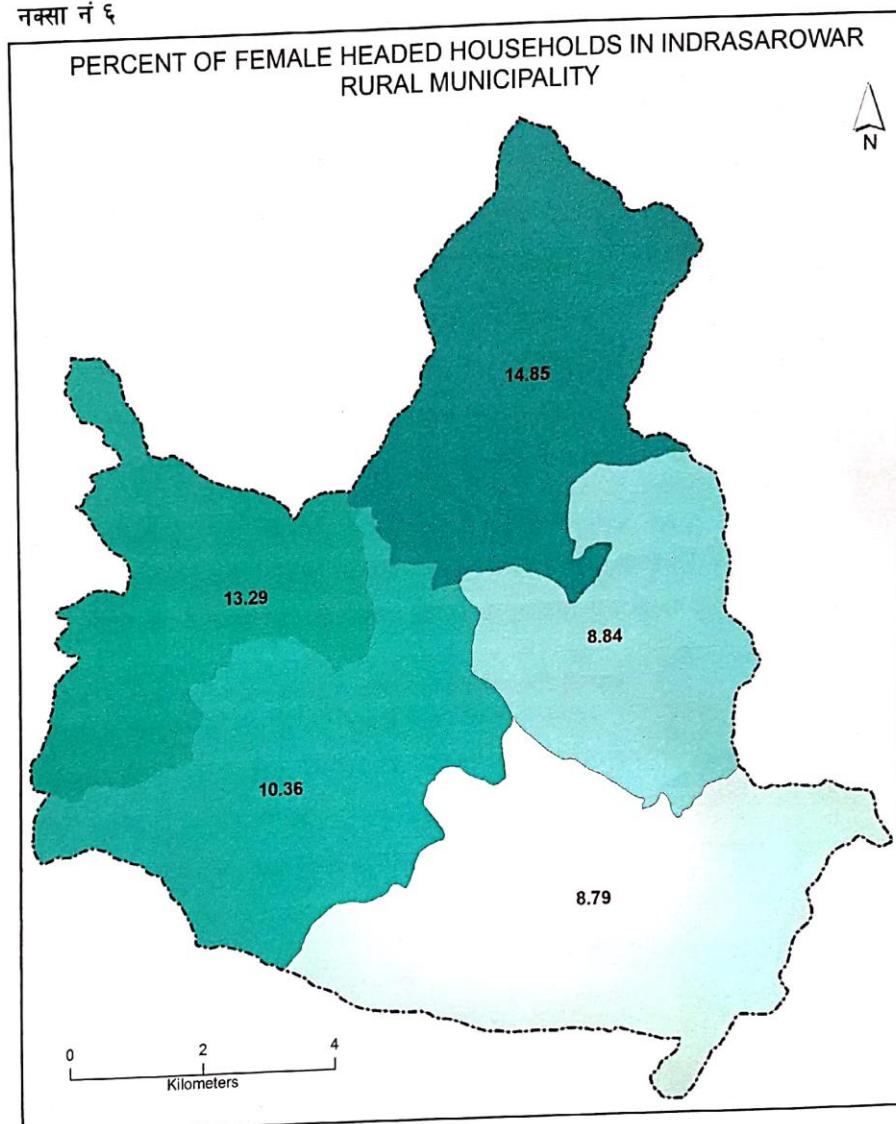
श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पार्श्वचित्र २०७३, मकवानपुर

वडागत आधारमा पुरुष घरमुली भएको सबैभन्दा बढी वडा नं. १ मा ६२० घरपरिवार र सबैभन्दा कम वडा नं. ४ मा ३९२ घरपरिवार रहेका छन् भने महिला घरमुली भएको सबैभन्दा बढी वडा नं. १ मा ९५ घरपरिवार र सबैभन्दा कम वडा नं. ४ मा ३८ घरपरिवार रहेका छन् । यसको साथै कुनै पनि वडाका घरमा महिलाहरु घरमुलीका रूपमा अगाडी रहेका पाइएका छैनन् । जसलाई तलको डायग्राममा देखाइएको छ ।

डायग्राम नं. ३.३ लिङ्गका आधारमा घरमुलीको विवरण

नक्सा नं ६

३.४ जातजाती अनुसार घरपरिवार सम्बन्धी विवरण

इन्द्रसरोवर गा.पा.मा बसोवास गर्ने मानिसहरुको जातिगत विवरण तलको तालिकामा दिइएको छ । इन्द्रसरोवर गा.पा.मा बसोवास गर्ने मानिसहरुको जातिगत विवरण तलको तालिकामा दिइएको छ । यहाँ बसोवास गर्ने प्रमुख जातिहरु तामाङ, मगर, क्षेत्री, नेवार, ब्राह्मण, गुरुङ, दमाई, कामी, हजाम, सन्यासी र अन्य लगाएका रहेका छन् । जातजातीको दृष्टिकोणले हेर्दा तामाङ जातीको बाहुल्यता अत्यधिक (७१.७८ प्रतिशत) रहेको देखिन्छ । तलको तालिकामा यस सम्बन्धी विवरणलाई देखाईएको छ ।

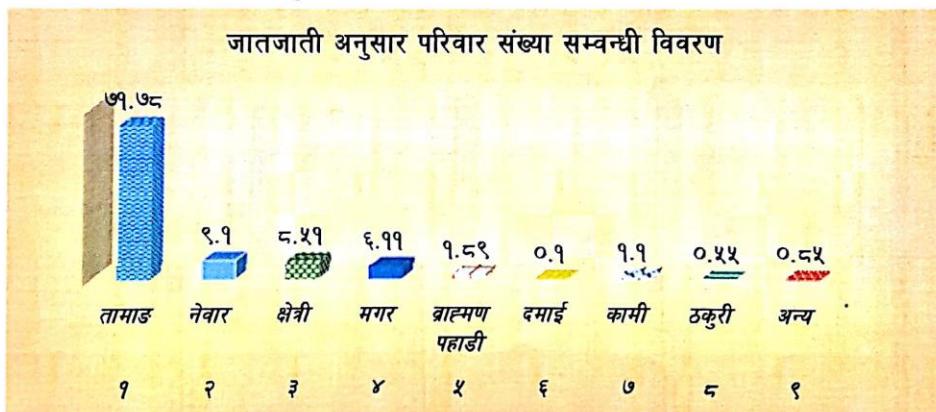
तालिका नं. ३.४ जातजाती अनुसार परिवार संख्या सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	जातियता	संख्या	प्रतिशत
१	तामाड	१२९७	७१.७८
२	नेवार	१६४५	९.९०
३	क्षेत्री	१५३८	८.५१
४	मगर	११०४	६.११
५	ब्राह्मण पहाड़ी	३४२	१.८९
६	दमाई	१८	०.१०
७	कामी	१९८	१.१०
८	ठकुरी	१००	०.५५
९	अन्य	१५४	०.८५
जम्मा		१८०७०	१००

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वर्चित्र २०७३, मकवानपुर

माथिको तालिकामा देखाईए अनुसार यस गा.पा.मा बसोवास गर्ने सबैभन्दा बढि जनसंख्या रहेको जाति तामाड हो । यस गा.पा.मा जम्मा १२९७ जना तामाडहरूको बसोवास रहेको छ । त्यसपछि अन्य जातजातीमा क्रमस १६४५ नेवार, १५३८ क्षेत्री, ११०४ मगर, ३४२ ब्राह्मण रहेका छन् । यसैगरी यहाँ सबैभन्दा कम संख्यामा बसोवास गर्ने जातजाति दमाई र ठकुरीको परिवार हो जसको संख्या १८ र १०० मात्र रहेको छ । तलको डायग्राममा यस सम्बन्धी विवरणलाई देखाईएको छ ।

डायग्राम नं. ३.४ जातजाती अनुसार परिवार संख्या सम्बन्धी विवरण

३.५ वडा अनुसार धर्मको आधारमा जनसंख्या

ईन्द्रसरोवर गाउँउपालिकामा बसोवास गर्ने मानिसहरूको मुख्य धर्म बौद्ध र हिन्दु नै रहेको छ । यहाँका मुख्य जातजाती तथा वासिन्दाहरूले बौद्ध धर्म मान्ने हुनाले जनसंख्याको ठुलो हिस्साले बौद्ध धर्म मान्ने गरेको पाइन्छ । धर्मका आधारमा यहाँको जनसंख्याको अवस्थालाई तलको तालिकामा दिइएको छ ।

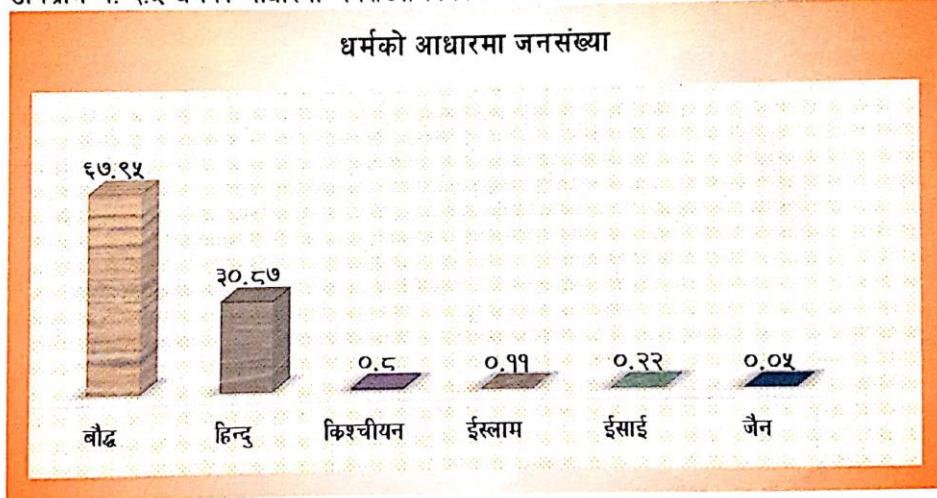
तालिका नं. ३.५ बडा अनुसार धर्मको आधारमा जनसंख्या

सि. नं.	धर्म	वार्ड नं.						प्रतिशत
		१	२	३	४	५	जम्मा	
१	बौद्ध	२१७६	३२१२	२१००	२४३७	२३५६	१२२८१	६७.९५
२	हिन्दु	२००९	९९६	१२३४	९४	१३२५	५५७८	३०.८७
३	किश्चीयन	३५	०	१०७	३	०	१४५	०.८
४	ईस्लाम	४	११	०	०	५	२०	०.११
५	ईसाई	०	१७	२१	०	०	३८	०.२२
६	जैन	०	०	०	०	८	८	०.०५
	जम्मा	४२२५	४१५६	३४६२	२५३४	३६९४	१८०७०	१००

ओत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वर्चित्र २०७३, मकवानपुर

माथिको तालिका अनुसार ईन्द्रसरोवर गाँउपालिकामा बसोवास गर्ने मानिसहरुको धर्मगत विवरण दिइएको छ, जसमा सबैभन्दा बढी मानिसहरु बौद्ध धर्म मान्ने देखिएका छन्। जसको जनसंख्या १२२८१ अर्थात कुल जनसंख्याको भण्डै ६८ प्रतिशत हुन आउँदछ। यसै गरी यस गाँउपालिकामा हिन्दु धर्म मान्नेको परिवार संख्या लगभग ३१ प्रतिशत रहेको छ भने किश्चीयन, ईस्लाम तथा जैन धर्म मान्नेको परिवार संख्या कमश ०.८, ०.११ र ०.०५ प्रतिशत रहेको छ।

डायग्राम नं. ३.५ धर्मको आधारमा जनसंख्या विवरण

३.६ मातृभाषाका आधारमा परिवार संख्याको विवरण

इन्द्रसरोवर गाँउपालिकामा बसोवास गर्ने धर्म भनेको तामाड भाषा नै रहेको छ। मातृभाषाका आधारमा यस गा.पा.मा तामाड भाषा बोल्ने मानिसहरुको संख्या अत्यधिक मात्रामा रहेको देखिन्छ। यस गाँउपालिकामा रहेको १८०७० जम्मा जनसंख्या मध्ये १२५४५ जनसंख्या तामाड जातीको रहेको हुनाले तामाड मातृभाषाको नै यस गाँउपालिकामा बाहुल्यता रहेको देखिन्छ। यस पछि नेपाली भाषा बोल्ने मानिसहरुको संख्या रहेको छ। यस्तै नेवार, मगर, गुरुङ र अन्य भाषा बोल्ने मानिसहरुको संख्या भने सबैभन्दा कम पाइन्छ। मातृभाषाका आधारमा गाँउपालिका भित्र रहेको जनसंख्याको वितरणलाई तलको तालिका तथा डायग्राममा देखाईएको छ।

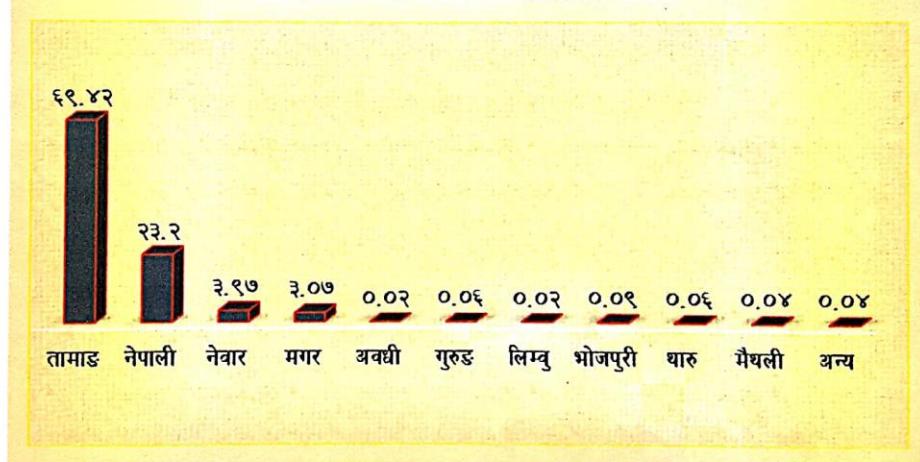
तालिका नं. ३.६ मातृभाषा अनुसार परिवार संख्याको विवरण

क्र.सं.	मातृभाषा	संख्या	प्रतिशत
१	तामाङ	१२५४५	६९.४२
२	नेपाली	४१९३	२३.२०
३	नेवार	७७	३.९७
४	मगर	५५४	३.०७
५	अवधी	४	०.०२
६	गुरुङ	११	०.०६
७	लिम्बु	३	०.०२
८	भोजपुरी	१६	०.०९
९	थारु	११	०.०६
१०	मैथिली	७	०.०४
११	अन्य	५	०.०४
	जम्मा	१८०७०	१००

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वचित्र २०७३, मकवानपुर

डायग्राम ३.६ मातृभाषा अनुसार परिवार संख्याको विवरण

मातृभाषा अनुसार परिवार संख्या प्रतिशत

३.७ बसाई सराई

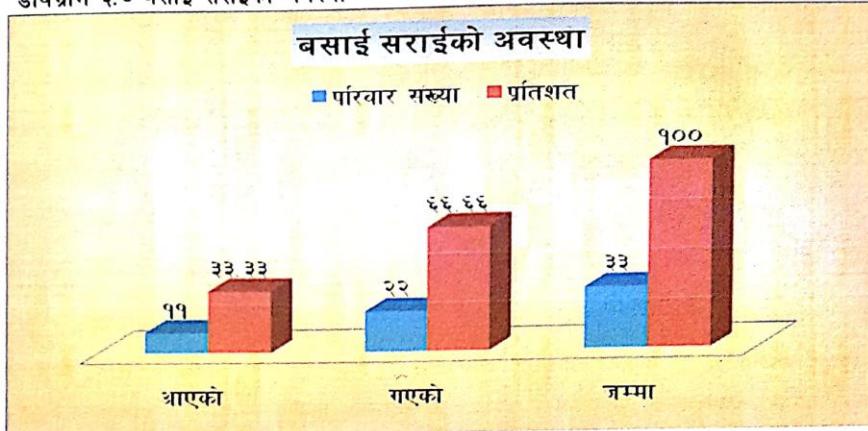
यस गाउँपालिकामा हालसाल बसाई सरेर आउने मानिसहरुको संख्या निकै कम मात्रामा रहेको पाइन्छ । यसको प्रमुख कारण बसाई तथा सराई गर्दा सम्बन्धित ठाँउमा गई दर्ता गराउने संख्या न्यून रुपमा भएको हुदा यसको वास्तविक विवरण पाउन कठिन भएको हो । तलको तालिकामा यस सम्बन्धि विवरणलाई प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ३.७ बसाई सराईको अवस्था

सि.नं.	बसाई सराई	परिवार संख्या	प्रतिशत
१	आएको	११	३३.३३
२	गएको	२२	६६.६६
	जम्मा	३३	१००.००

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वर्चित्र २०७३, मकवानपुर

डायग्राम ३.७ बसाई सराईको अवस्था

३.८ अपांगताको आधारमा जनसंख्या (Population by disability)

अपाङ्गता सम्बन्धी अवस्था पहिचानको लागि शारीरिक, दृष्टि विहिन / कम दृष्टि भएका, बहिरा / कम सुन्ने, दृष्टि विहिन तथा बहिरा, बोल्न गाउँ भएका, मानसिक अपांग, वौद्धिक रूपमा असक्त, विविध अपाङ्गता भएका पर्दछन् । उल्लेखित सुचकहरूको आधारमा हेर्दा यस गा.पा. मा जम्मा २१६ जना अपाङ्गता भएका मानिसहरू फेला परेका छन् जसमा पुरुष १३३ र महिला ८३ जना पर्दछन् । अपाङ्गता मानिसहरूको विवरण तलको तालिकामा दिइएको छ ।

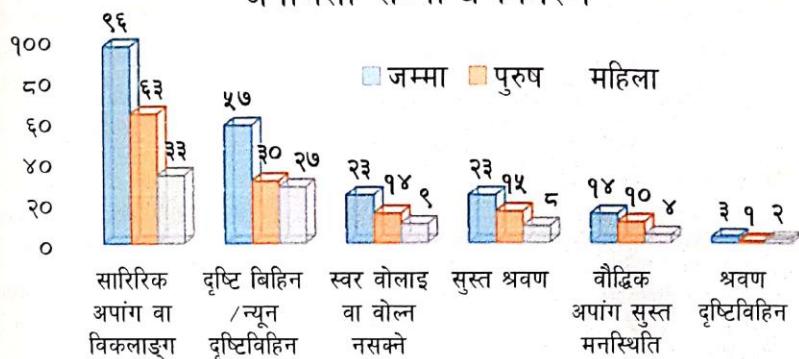
तालिका नं. ३.८ अपांगताको आधारमा जनसंख्या

तिंग	जम्मा जनसंख्या	सपाड जनसंख्या	अपांगताका आधारमा जनसंख्या					
			सारिरिक अपांग वा विकलाङ्ग	दृष्टि विहिन /न्यून दृष्टिविहिन	स्वर बोलाइ वा बोल नसक्ने	सुस्त श्रवण	वौद्धिक अपांग सुस्त मनस्थिति	श्रवण दृष्टिविहिन
जम्मा	१८०७०	१७८५४	९६	५७	२३	२३	१४	३
पुरुष	९९८	९०५१	६३	३०	१४	१५	१०	१
महिला	८८८	८८०३	३३	२७	९	८	४	२

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वर्चित्र २०७३, मकवानपुर

डायग्राम ३.६ अपांगताको आधारमा जनसंख्या

अपांगता सम्बन्धित विवरण

माथिको स्तम्भ चित्रमा देखाईए अनुसार ईन्डसरोवर गाउपालिकाको कूल २१६ अपाङ्ग जनसंख्या मध्ये ९६ जना शारिरिक रूममा अपाङ्ग छन भने ५७ जना दृष्टि विहिन/कम दृष्टि भएका मानिसहरु छन। यसैगरी स्वर वोलाइ वा वोल नसक्ने मानिसको संख्या २३ छ भने सूस्त श्रवण भएका मानिसहरुको संख्या २३ छ। त्यसैगरी वौद्धिक अपाङ्गको संख्या १० पुरुष र ४ महिला गरि जम्मा १४ रहेको छ भने ३ जना श्रवण दृष्टिविहिन रहेका छन।

परिच्छेद चारः सामाजिक विकास

४.१. स्वास्थ्य सेवा

हाल नेपाल सरकारले स्थानीय तहमा यथाशक्य गाउँउपालिकाको प्रत्येक वडा भित्र एउटा स्वास्थ्य चौकी स्थापना गर्ने निर्णय गरेपछि देशका विभिन्न भागहरूमा स्वास्थ्य चौकी तथा अस्पतालहरु बन्न लागेका देखिन्छन् । यसैगरी यस इन्द्रसरोवर गा.पा.मा पनि स्वास्थ्य चौकीहरु स्थापना हुने कममा छन् ।

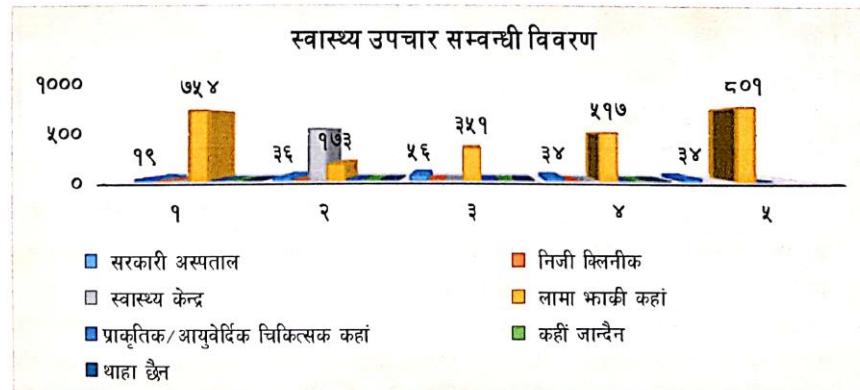
तथ्यांकले देखाए अनुसार इन्द्रसरोवर गा.पा. भित्र वस्ने अधिकांश घरपरिवारहरूले विरामी हुंदा अज्ञानताको कारण लामा भाँकी तथा फुकफाक गर्ने चलन अत्याधिक मात्रामा वढी रहेको देखिन्छ । तर फिल्ड भिजिट तथा निर्बाचित जनप्रतिनीधिहरु संगको अन्तरकृत्यामा शुरुमा लामा भाँकी तथा फुकफाक गर्ने गरेता पनि स्वास्थ्य चौकी तथा नजिकको सरकारी अस्पतालको सेवामा नै जाने गरेको विचार व्यक्त गर्नु भएको थियो । तलको तालिकामा वडागत रूपमा स्वास्थ्य उपचार सम्बन्धी विवरण देखाइएकोछ ।

तालिका नं. ४.१ वडागत स्वास्थ्य उपचार सम्बन्धी विवरण

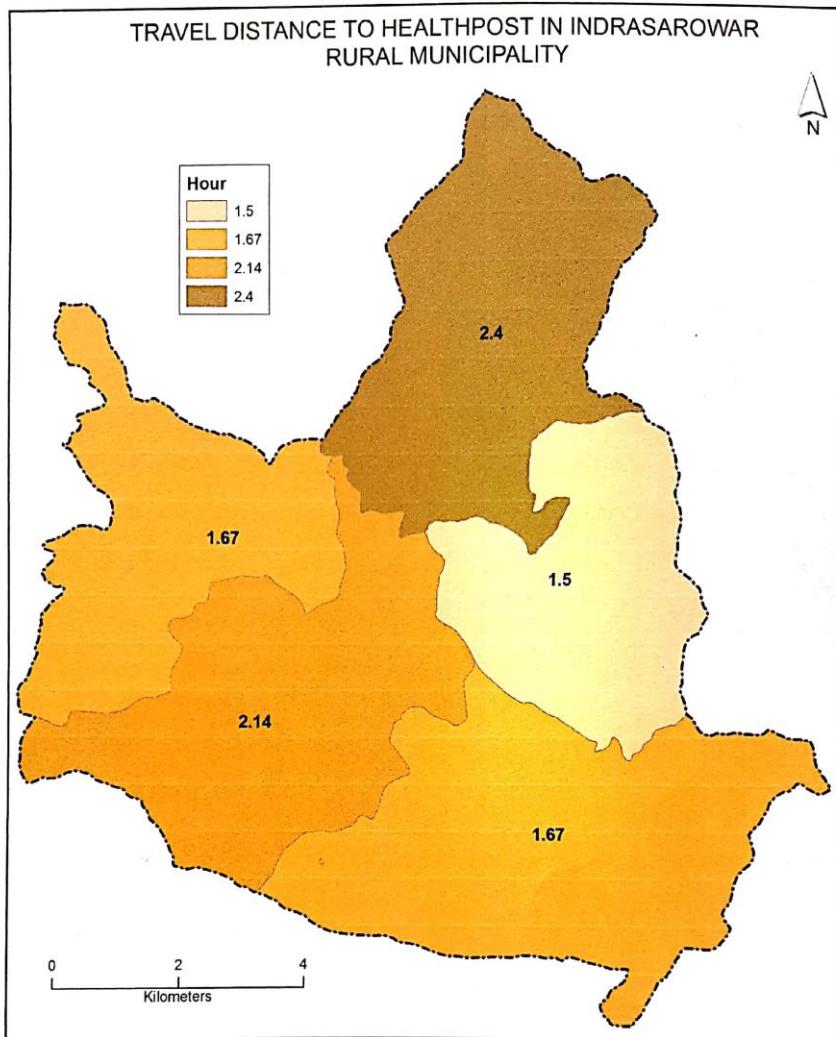
वार्ड नं.	स्वास्थ्य उपचार सम्बन्धी विवरण						
	सरकारी अस्पताल	निजी किलनीक	स्वास्थ्य केन्द्र	लामा भाँकी कहाँ	प्राकृतिक/आयुर्वेदिक चिकित्सक कहाँ	कहीं जान्दैन	थाहा छैन
१	१९	०	०	७५४	०	०	०
२	३६	०	५५२	१७३	०	०	०
३	५६	०	०	३५१	०	०	०
४	३४	०	०	५१७	०	०	०
५	३४			८०१	१		
जम्मा	१६८	०	५५२	२५९६	१	०	०
प्रतिशत	५.०६	०	१६.६४	७८.२६	०.०३	०	०

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पार्श्वचित्र २०७३, मकवानपुर

डायग्राम नं. ४.१ वडागत स्वास्थ्य उपचार सम्बन्धी विवरण

नम्सा नं. ७

४.१.१ स्वास्थ्य सेवा पहुँचको अवस्था

ईन्द्रसरोवर गाउँपालिका भित्र रहेका स्वास्थ्य चौकीबाट स्थानीय मानिसहरूलाई स्वास्थ्य सम्बन्धी सुविधा सन्तोषजनक अवस्थामा पुगेको देखिन्दैन। यस गाउँपालिकामा रहेको स्वास्थ्य चौकीहरूमा जाने मानिसहरूलाई १५ मिनेट देखि करिब ३ घण्टा सम्म लाग्ने गरेको देखिन्छ। अर्को तर्फ अज्ञानता, पुरातनवादी सोंच, गरिबी, चेतनाको कमीले गर्दा मानिस अन्धविश्वासमा नै रुमालिएको देखिन्छ। यस गा.पा.मा बसोवास गर्ने परिवारहरूले किति टाढा सम्म पुगेर स्वास्थ्य संस्थावाट सेवा

लिएका छन भनि अध्ययन विश्लेषण गर्दा निम्नानुसारको विवरण प्राप्त भएको छ जसलाई तलको तालिकामा दिइएको छ ।

तालिका नं. ४.२ स्वास्थ्य सेवा पहुँचको विवरण

वडा नं.	नजिकको स्वास्थ्य चौकी जान लाग्ने समय	
	नजिकको स्वास्थ्य चौकी रहेको स्थान	स्वास्थ्य चौकी पुग्न लाग्ने समय (घण्टा)
१	साधिकको मार्खु १ देखी स्वास्थ्य चौकी सम्म	१
	साधिकको मार्खु २ देखी स्वास्थ्य चौकी सम्म	१
	साधिकको मार्खु ३ देखी स्वास्थ्य चौकी सम्म	३
	साधिकको मार्खु ४ देखी स्वास्थ्य चौकी सम्म	१
	साधिकको मार्खु ५ देखी स्वास्थ्य चौकी सम्म	१
	साधिकको मार्खु ६ देखी स्वास्थ्य चौकी सम्म	२
	साधिकको मार्खु ७ देखी स्वास्थ्य चौकी सम्म	२
	साधिकको मार्खु ८ देखी स्वास्थ्य चौकी सम्म	२
	साधिकको मार्खु ९ देखी स्वास्थ्य चौकी सम्म	२
२	साधिकको कुलेखानी १ देखी स्वास्थ्य चौकी सम्म	०.३५
	साधिकको कुलेखानी २ देखी स्वास्थ्य चौकी सम्म	३
	साधिकको कुलेखानी ३ देखी स्वास्थ्य चौकी सम्म	१
	साधिकको कुलेखानी ४ देखी स्वास्थ्य चौकी सम्म	२
	साधिकको कुलेखानी ५ देखी स्वास्थ्य चौकी सम्म	३
	साधिकको कुलेखानी ६ देखी स्वास्थ्य चौकी सम्म	२
	साधिकको कुलेखानी ७ देखी स्वास्थ्य चौकी सम्म	३
	साधिकको कुलेखानी ८ देखी स्वास्थ्य चौकी सम्म	२
	साधिकको कुलेखानी ९ देखी स्वास्थ्य चौकी सम्म	१
३	साधिकको सिस्तेरी १ देखी स्वास्थ्य चौकी सम्म	१
	साधिकको सिस्तेरी २ देखी स्वास्थ्य चौकी सम्म	१
	साधिकको सिस्तेरी ३ देखी स्वास्थ्य चौकी सम्म	१
	साधिकको सिस्तेरी ४ देखी स्वास्थ्य चौकी सम्म	२
	साधिकको सिस्तेरी ५ देखी स्वास्थ्य चौकी सम्म	२
	साधिकको सिस्तेरी ६ देखी स्वास्थ्य चौकी सम्म	२
	साधिकको सिस्तेरी ७ देखी स्वास्थ्य चौकी सम्म	३
	साधिकको सिस्तेरी ८ देखी स्वास्थ्य चौकी सम्म	१
	साधिकको सिस्तेरी ९ देखी स्वास्थ्य चौकी सम्म	२
४	साधिकको फाखेल १ देखी स्वास्थ्य चौकी सम्म	१
	साधिकको फाखेल २ देखी स्वास्थ्य चौकी सम्म	१
	साधिकको फाखेल ३ देखी स्वास्थ्य चौकी सम्म	२
	साधिकको फाखेल ४ देखी स्वास्थ्य चौकी सम्म	२
५	साधिकको फाखेल ५ देखी स्वास्थ्य चौकी सम्म	४
	साधिकको फाखेल ६ देखी स्वास्थ्य चौकी सम्म	३
	साधिकको फाखेल ७ देखी स्वास्थ्य चौकी सम्म	१
	साधिकको फाखेल ८ देखी स्वास्थ्य चौकी सम्म	२
	साधिकको फाखेल ९ देखी स्वास्थ्य चौकी सम्म	२

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वर्चित्र २०७३, मकवानपुर

४.१.२ रोगको प्रकार र अवस्था

ईन्द्रसरोवर गाँउपालिकाका मानिसहरु विरामी हुंदा देखिने मुख्य रोग मध्ये सबै भन्दा बढि भाडापखालाको कारण भएको देखिन्छ । त्यसैगरि अन्य रोगहरुमा ग्याष्ट्रिक, निमोनिया, रुगाखोकी तथा ज्वरोको कारण विरामी हुनेको संख्या पनि बढि नै रहेको देखिन्छ । भाडापखालाको कारण बढि विरामी हुनुमा स्वास्थ खानपानको अभाव, स्वच्छ खानेपानीको अभाव, अज्ञानता, चेतनाको कमी लगायतका कारणहरु रहेका छन् । यस सम्बन्धि विवरणलाई तल तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ४.३ मुख्य रोग तथा उपचार सम्बन्धि विवरण

क्र.सं.	रोगको नाम	विरामी संख्या	उपचार भएको संख्या	फलोअप गरिएको संख्या	रेफर गरिएको संख्या	मृत्यु भएको संख्या
१	आखा दुख्ले	१६६	१६६	०	०	०
२	एलर्जी	१२५	१२५	१०	०	०
३	कमलपित्त	१७	१७	१७	५	०
४	क्षयरोग	१११	१११	१०	१	१
५	ग्याष्ट्रिक	५५०	५५०	०	०	०
६	जुका	१५	१५	०	०	०
७	भाडापखाला	१०६२	१०६२	०	०	०
८	टाउको दुखेको	१४१	१४१	०	०	०
९	द्यात सम्बन्धि	२०	२०	१०	५	०
१०	निमोनिया	४१७	४०७	१०	१३	०
११	ज्वरो	१४७	१४७	०	०	०
१२	दम	३२	३२	०	३	०
१३	ARI/lower resoerutt TI	९७	९७	०	०	०
१४	preumonia	८९	८९	०	०	०
१५	wibdubfectuib	७८	७८	०	०	०
१६	टन्सील	९९	९९	०	०	०
१७	रुदाखोकी	१५९	१५९	०	०	०
१८	आँउ	५०	५०	०	०	०
१९	एनिमीया	४०	४०	०	२	०

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.स.स. पाश्वर्चित्र २०७३, मकवानपुर

४.१.३ दीर्घ रोगीहरुको अवस्था

ईन्द्रसरोवर गाँउपालिकामा गरिएको स्थलगत सर्वेक्षण तथा प्राप्त तथ्यांक अनुसार यस गाँउपालिकामा देखिएको दीर्घ रोगीहरुको तथ्यांक तथा अवस्थालाई हेदा सबैभन्दा बढि दीर्घ रोगीहरु पक्षघातवाट पिडित रहेको देखिन्छ भने क्षयरोगवाट पिडित हुनेको संख्या दोश्रो स्थानमा रहेको छ । ईन्द्रसरोवर गाँउपालिकामा रहेका दीर्घरोगीहरुको अवस्थालाई तल तालिका तथा डायग्राममा प्रस्तुत गरिएको छ ।

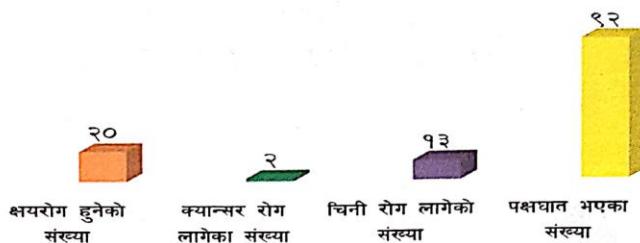
तालिका नं. ४.४ दीर्घ रोगीहरुको अवस्था

क्षयरोग हुनेको संख्या	क्यान्सर रोग लागेका संख्या	चिनी रोग लागेको संख्या	पक्षधात भएका संख्या
२०	२	१३	९२

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वर्चित्र २०७३, मकवानपुर

डायग्राम नं. ४.२ दीर्घ रोगीहरुको अवस्था

दीर्घ रोगीहरुको अवस्था

४.१.४ वडागत रूपमा दीर्घ रोगीहरुको अवस्था

ईन्द्रसरोवर गाउँउपालिकामा गरिएको सर्वेक्षण अनुसार वडागत रूपमा देखिएको दीर्घ रोगीहरुको अवस्थालाई हेर्दा सबै भन्दा बढिं दीर्घ रोगीहरु वडा नं. २ मा पक्षधातवाट पिडित रहेको देखिन्छ । त्यसै गरि दोश्रो स्थानमा साविकको फाखेल गा.वि.स. हालको वडा नं. ५ रहेको छ भने वडा नं. ३ मा पनि दीर्घ रोगीको संख्या पनि माथि ने रहेको छ । गरिवी, अज्ञानता, पुरातनवादी सोचका कारण धाँमीभाकी र फुकफाकमा विश्वास गर्नु यसका मुख्य कारणहरु रहेका छन् । वडागत रूपमा अध्ययन विश्लेषण गर्दा सबैभन्दा कम विरामीहरु वडा नं. ४ मा रहेको तथ्यांकले देखाएको छ । अन्यको अवस्थालाई तल तालिका र डायग्राममा प्रस्तुत गरिएकोछ ।

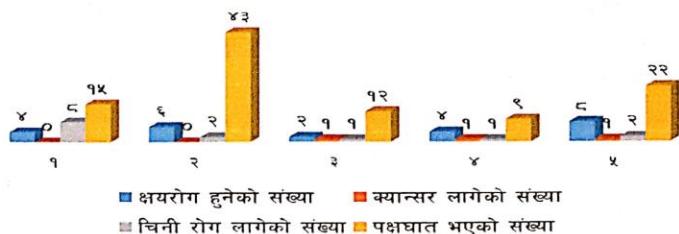
तालिका नं. ४.५ वडागत रूपमा दीर्घ रोगीहरुको अवस्था

वडा नं.	क्षयरोग हुनेको संख्या	क्यान्सर लागेको संख्या	चिनी रोग लागेको संख्या	पक्षधात भएको संख्या
१	४	०	८	१५
२	६	०	२	४३
३	२	१	१	१२
४	४	१	१	९
५	८	१	२	२२

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वर्चित्र २०७३, मकवानपुर

डायग्राम नं. ४.३ वडागत रूपमा दीर्घ रोगीहरुको अवस्था

दीर्घ रोगीहरुको अवस्था

४.१.५ दीर्घ रोगको कारण मृत्यु हुनेको संख्यात्मक विवरण

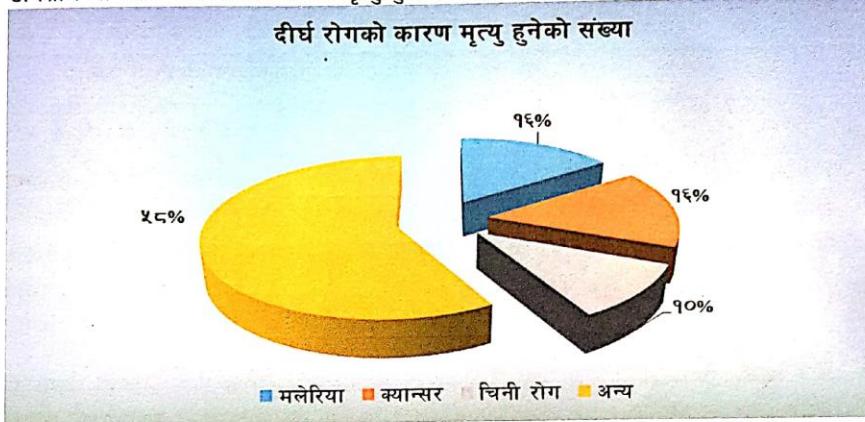
ईन्द्रसरोवर गा.पा.मा गरिएको सर्वेक्षण अनुसार दीर्घ रोगको कारण मृत्यु हुनेहरूको अवस्थालाई हेर्दा मलेरियावाट मृत्यु हुनेको संख्या ३ जना रहेको छ भने क्यान्सर वाट पनि ३ जनाको मृत्यु भएको तथांकले देखाउदछ । यस्तै चिनी रोग तथा अन्य रोग गरी कमसः २ तथा ११ जनाको मृत्यु भएको देखिन्छ । तल तालिकामा दीर्घ रोगको कारण मृत्यु हुनेको संख्याको विवरण प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ४.६ दीर्घ रोगको कारण मृत्यु हुनेको संख्यात्मक विवरण

एच आइ भी एड्स	मलेरिया	क्यान्सर	चिनी रोग	अन्य
०	३	३	२	११

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्चर्वचित्र २०७३, मकवानपुर

झायग्राम नं. ४.४ दीर्घ रोगको कारण मृत्यु हुनेको संख्यात्मक विवरण

४.१.६ मातृ स्वास्थ्य सम्बन्धी विवरण

सहस्राब्दी विकास लक्ष्यले लिएको लक्ष्य तथा गन्तव्य (लक्ष्य ५: गन्तव्य ६: सन् १९९० को तुलनामा सन् २०१५ सम्ममा मातृमृत्यु अनुपात तीन चौथाइले घटेको हुनेछ भनी मातृस्वास्थ्य सम्बन्धी सम्बोधन गरेको छ । नेपाल सरकार, स्वास्थ्य मन्त्रालयले पनि स्थानीय तहका सबै वडामा स्वास्थ्य सेवा पुऱ्याउने लक्ष्य राखेको छ । यहि लक्ष्य र गन्तव्य अनुसार ईन्द्रसरोवर गा.पा.ले पनि आफ्नो क्षेत्र भित्र वसोवास गर्ने गर्भवती महिलाहरूलाई स्वास्थ्य सेवा सुविधा प्रदान गराउनका लागि विशेष पहल गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

ईन्द्रसरोवर गा.पा.मा उपलब्ध तथांक अनुसार गर्भवती अवस्थामा कुनै पनि महिलाको मृत्यु भएको देखिदैन । गर्भवती सेवा तथा प्रसुती सेवा सम्बन्धिको गाँउपालिकामा रहेको अवस्थालाई हेर्दा पहिलो पटक २० वर्ष भन्दा मुनिका गर्भवति सेवा लिने महिलाको संख्या ५८ छ भने २० वर्ष माथिकाको महिलाको संख्या ११७ छ । यसैगरी चौथो पटक गर्भवति जाँच गर्ने महिलाको संख्या १०४ जना रहेका छन । यस्तै डाक्टर, नर्स अनभी द्वारा प्रसुति सेवा गराएको संख्या ३९ छ भने यो वाहेक अन्य तरिकावाट प्रसुति हुनेको संख्या १५ छ । तलको तालिकामा यस सम्बन्धी संख्याको विवरणको अवस्थालाई देखाईएको छ ।

तालिका नं. ४.७ सुत्केरी हुने स्थान सम्बन्धि विवरण

गर्भवती सेवा लिने महिला संख्या		प्रसुति सेवा (घर तथा स्वास्थ्य संस्थामा गराएको समेत) संख्या		सुत्केरी सेवा		पहिलो पटक जाँच गरेका	मातृ तथा नवशिशु मृत्यु			
पहिलो पटक २० वर्ष मुनिका	पहिलो पटक २० वर्ष माथिका	चौथो पटक गर्भवती जाँच	डाक्टर, नर्स अनमीद्वारा	डाक्टर, नर्स अनमी वाहेक अन्य	पहिलो पटक सेवा पाएका	सुत्केरी आमालाई सेवा दिएको	गर्भावस्था/ प्रसुति अवस्था सुत्केरी पछिको ६ हप्ता मृत्यु भएका नवशिशु संख्या	जन्मेको २५ दिन भित्र मृत्यु भएका नवशिशु संख्या	मृत जन्म शिशुको संख्या	
५८	११७	१०४	३९	१५	६०	३२	६०	०	३	०

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाइर्वचित्र २०७३, मकवानपुर

४.१.७ खोप सम्बन्धि विवरण

ईन्द्रसरोवर गाउँउपालिकामा ५ वर्ष भन्दा कम उमेरका वालवालिकाको संख्या वालक ९२२ र वालिका ९११ गरि जम्मा १८३३ जना रहेका छन्। वालवालिका सम्बन्धि गाउँउपालिकामा गरिएको अध्ययनले देखाए अनुसार जम्मा वालवालिका मध्ये ११८० जनाले मात्र खोपको मात्रा लिएको देखिन्छ। समग्रमा हेर्दा ६४.४ प्रतिशत वालवालिकाले खोपको सेवा पाएका र बाँकी ३५.६ प्रतिशतले नपाएको देखिन्छ।

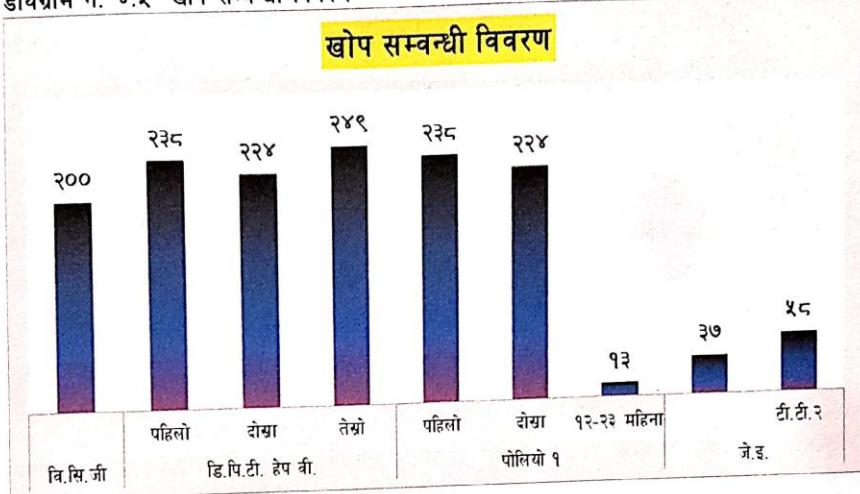
सहश्राव्दी विकास लक्ष्य (Millennium Development Goals) अन्तर्गतको चौथो वृद्धामा वाल मृत्युदर न्युनीकरण अन्तर्गत ५ वर्ष मुनिका सबै वालवालिकालाई उच्च प्राथमिकता दिई अकाल मृत्युवाट जोगाउनु पर्ने र सबै वालवालिका र शिशुहरूको बाँच्च पाउने अधिकारका लागि सहकार्य गर्दै समयमा नै आवश्यक मात्रामा खोप दिनु पर्ने कार्यलाई पनि जोड दिएको छ। त्यसैगरि सहश्राव्दी विकास लक्ष्यले वालवालिका विकासका लागि लिएको लक्ष्य तथा गन्तव्य (लक्ष्य ४: गन्तव्य ५: सन् १९९० को तुलनामा सन् २०१५ सम्ममा पाँच वर्ष मुनिका वालवालिकाको मृत्युदर दुई तिहाइले कम भएको हुनेछ। जसको फलस्वरूप हाम्रो देशले पनि आफ्नो केन्द्र देखि स्थानिय स्तरसम्म केहि हद सम्म यसको कार्यान्वयन गरेको देखिन्छ तर पुर्ण रूपमा सन्तोष गर्ने रिती भने रहेको छैन। यस अवस्था संग ईन्द्रसरोवर गाउँउपालिकाको अवस्थालाई तुलना गर्दा वालवालिकाले पाउनु पर्ने खोप सम्बन्धि सुविधाको अवस्था पनि नाजुक नै रहेको छ। गाउँउपालिकामा रहेको वालवालिका सम्बन्धि खोपको प्रकार र अवस्थालाई तलको तालिका तथा स्तम्भचित्रमा देखाईएको छ।

तालिका नं. ४.८ खोप सम्बन्धी विवरण

खोपको किसिम	वि.सि. .जी	डिप.टी. हेप वी.			पोलियो १			दादुरा			जे.इ.	टी.टी. सोप पाएका गर्भवती महिला		
		पहिलो	दोस्रो	तेस्रो	पहिलो	दोस्रो	तेस्रो	९-११ महिना	१२-२३ महिना	टी.टी. १	टी.टी. २	टी.टी. ३		
जम्मा	२००	२३८	२२४	२४९	२३८	२२४	२४९	२१९	१३	३७	५०	५८	९	

श्रोतः गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वर्वचित्र २०७३, मकवानपुर

डायग्राम नं. ४.५ खोप सम्बन्धी विवरण

४१८ कम तौल भएका वालवालिका सम्बन्धी विवरण

इन्द्रसरोवर गाँउपालिकामा ५ वर्ष मुनिका वालवालिकाहरुको जम्मा जनसंख्या १८३२ जना रहेको छ। वालवालिकाको जम्मा जनसंख्या मध्ये २४ जना वालवालिका कुपोषणको शिकार भएका छन्। प्रतिशतको हिसावले हेर्दा १.३१ प्रतिशत वालवालिका कुपोषित भएको देखिन्छ। सहश्राव्यी विकास लक्ष्य (Millennium Development Goals) अन्तर्गतको पहिलो बुँदामा गरिवी र भोकमरीलाई कुरालाई मनन गरि इन्द्रसरोवर गाउपालिकाले पनि आफ्नो गाँउपालिका भित्र वसोवास गर्न चाहाए थाएको बाबत विवरण दिएको छ। यस गांउपालिकाको संख्या ७ छ भने ११ महिनाको वच्चाहरुको संख्या अनुसार कम तौल भएका वच्चाहरुको संख्या ७ छ भने ११ महिनाको वच्चाहरुको संख्या ८ जना छ भने २५ देखी ३५ महिनाको वच्चाहरुमा कम तौल हुनेको वच्चाको संख्या ४ जना छ भने २५ देखी ५९ महिनाको वच्चाहरुमा कम तौल हुनेको वच्चाको संख्या ६ जना रहेको देखिन्छ। तलको तालिकामा कम तौल भएका वच्चाहरुको संख्या सम्बन्धित विवरण देखाइएको छ।

तालिका नं. ४.९ कम तौल भएका वालवालिका सम्बन्धी विवरण

तौल लिएको (५वर्ष मुनिका वाल वालिकाको पोषण	उमेर अनुसार बच्चाहरूको संख्या									
	०-११ महिना		११-२३ महिना		२४-३५ महिना		३६-५९ महिना		जम्मा	
	कम	सामान्य	कम	सामान्य	कम	सामान्य	कम	सामान्य	कम	सामान्य
जम्मा	७	१०६०	७	४८८	४	२०३	६	१८९	२४	१९४०

श्रोतः गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वर्चित्र २०७३, मकवानपर

डायग्राम नं.४.६ कम तौल भएका वालवालिका सम्बन्धी विवरण

कम तौल भएका वालवालिका सम्बन्धी विवरण

माथि गरिएको अध्ययन तथा विश्लेषणलाई सहस्राब्दी विकास लक्ष्यले समावेश गरेको न्यून शिशु मृत्युदर, मातृत्व सुधार तथा एच आई भी /एड्स, मलेरिया र अन्य रोगहरूसँग तुलना गरी यसको बारेमा अध्ययन तथा विश्लेषण गरिएको छ ।

४.२ शैक्षिक अवस्था:

सहस्राब्दी विकास लक्ष्यले बालबालिका विकासका लागि लिएको लक्ष्य तथा गन्तव्य (लक्ष्य २: गन्तव्य ३: सन् २०१५ सम्मा सबै बालबालिकाले प्राथमिक शिक्षा पाएका हुनेछन् । लक्ष्य ३: गन्तव्य ४: सन् २०१५ सम्मा शिक्षाका सबै तहमा लैडिंगक विभेद अन्त्य भएको हुनेछ । त्यसैगरि नेपाल सरकारले पनि सबै नेपालीलाई कम्तीमा साक्षर बनाउने नीति तथा रणनीति लिएको छ । नेपाल सरकार लगायत अन्तर्राष्ट्रिय समुदायले समेत शिक्षा प्रति लिएको चासोलाई मनन गर्दै अगाडी बढ्नु पर्ने देखिन्छ । यसै सर्वभूमि नेपालको कुल साक्षरता ६५.९ प्रतिशत, मकवानपुर जिल्लाको कुल साक्षरता ६७.८५ प्रतिशतलाई इन्द्रसोरोवर गाउँपालिकाले पनि आत्मासाथ गरि गाउँपालिकामा रहेको ४२.९६ प्रतिशत (महिला साक्षरता ३५.२३ प्रतिशत र पुरुष साक्षरता ५०.५७ प्रतिशत) साक्षरतालाई आगामी दिनहरूमा द्रुतगतिमा अगाडी बढाउनका लागि सरोकारवाला निकायहरूसंग समन्वय गरि शिक्षा सम्बन्ध योजना तथा कार्यकमहरू संचालन गर्नुपर्ने गाउँपालिकाको आवश्यकता रहेको छ ।
वर्तमान अवस्थामा यस गा.पा.मा ४२ वटा सामुदायिक र १ वटा संस्थागत गरी जम्मा ४३ वटा विद्यालयहरूले सेवा सुविधा समेत दिएको देखिन्छ । जिल्ला शिक्षा कार्यालय, मकवानपुर र निर्वाचित

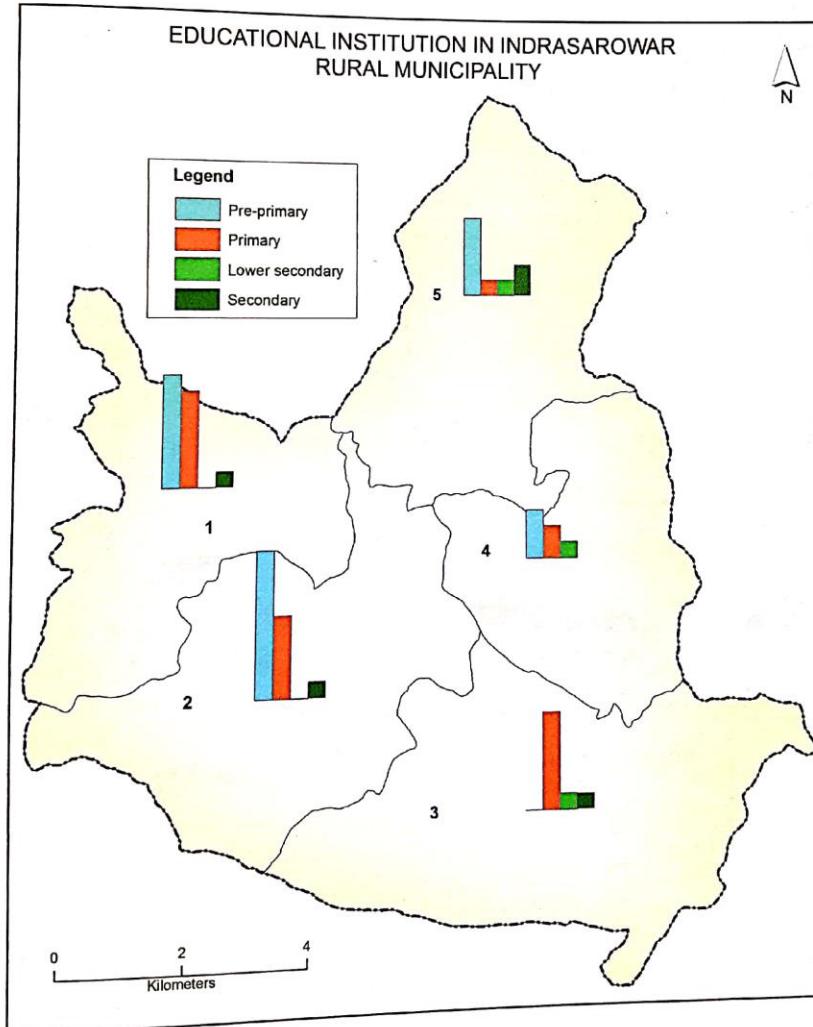
प्रतिनीधिहरूसंगको स्थलगत सर्वेक्षण अनुसार यस गा.पा.मा रहेका विद्यालयहरूको विवरणलाई तलको तालिकामा देखाइएको छ।

तालिका: नं.४.१० वडा अनुसार गाँउपालिकामा रहेका शैक्षिक संस्थाहरु

वडा नं.	पूर्व प्राथमिक तह			प्राथमिक तह			निम्न माध्यमिक तह			माध्यमिक तह			उ.मा.वि			कूल जम्मा		
	सा.	सं.	ज	सा.	सं.	ज	सा.	सं.	ज	सा.	सं.	ज	सा.	सं.	ज	सा.	सं.	ज
१	०	०	०	१३	०	१३	०	०	०	१	०	१	०	०	०	१४	०	१४
२	२	०	२	५	०	५	०	०	०	१	०	१	०	०	०	१४	०	१४
३	०	०	०	४	०	४	१	०	१	०	०	०	१	०	१	८	०	८
४	०	१	१	४	०	४	०	०	०	१	०	१	१	०	०	५	१	६
५	०	०	०	७	०	७	०	०	०	१	०	१	१	०	१	९	०	९
जम्मा	२	१	३	३३	०	३३	१	०	१	४	०	४	२	०	२	४२	१	४३

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पार्श्वचित्र २०७३, मकवानपुर

नक्सा नं. ८

तालिका: नं. ४.११ वडा अनुसार गाँउपालिकामा रहेका शैक्षिक संस्थाहरु सम्बन्धि विवरण

क्र.सं.	विद्यालयको नाम	वडा नं.	विद्यालयको प्रकार	विद्यार्थी संख्या
१	चन्द्र आधारभूत विद्यालय	१	प्राथमिक विद्यालय	
२	सरस्वती बालबोधनी मा.वि.	१	माध्यमिक विद्यालय	
३	सत्यस्वर महादेव आधारभूत विद्यालय	१	आधारभूत विद्यालय	
४	बलकुमारी आधारभूत विद्यालय	१	आधारभूत विद्यालय	
५	वन्देवी आधारभूत विद्यालय	१	आधारभूत विद्यालय	
६	रुपादेवी आधारभूत विद्यालय	१	आधारभूत विद्यालय	
७	महालक्ष्मी आधारभूत विद्यालय	१	आधारभूत विद्यालय	
८	सरस्वति प्रा.वि. केन्द्र	१	प्राथमिक विद्यालय	
९	सत्यस्वर प्रा. वि. केन्द्र	१	प्राथमिक विद्यालय	
१०	कोपिला प्रा. वि. केन्द्र	१	प्राथमिक विद्यालय	
११	मल्डलदेवी प्रा. वि.	१	प्राथमिक विद्यालय	
१२	बालकुमारी प्रा. वि.	१	प्राथमिक विद्यालय	
१३	खेलचौर प्रा. वि.	१	प्राथमिक विद्यालय	
१४	लालिगुरास प्रा. वि.	१	प्राथमिक विद्यालय	
१५	पञ्चकन्या मा. वि.	२	प्राथमिक विद्यालय	
१६	वालतिर्थ प्रा. वि.	२	प्राथमिक विद्यालय	
१७	छापखोरिया प्रा. वि.	२	प्राथमिक विद्यालय	
१८	जनश्रम प्रा. वि.	२	प्राथमिक विद्यालय	
१९	कालिदेवी प्रा. वि.	२	प्राथमिक विद्यालय	
२०	मंजरी बाल विकास	२	प्राथमिक विद्यालय	
२१	सरस्वती बाल विकास	२	प्राथमिक विद्यालय	
२२	प्रगती प्रा. वि.	२	प्राथमिक विद्यालय	
२३	वत्सलदेवी उच्च मा.वि.	३	उच्च मा. वि.	
२४	भैरव नि. मा. वि.	३	नि.मा.वि.	
२५	रामचन्द्र भन्ज्याङ्ग प्रा. वि.	३	प्रा. वि.	
२६	आजदेश्वर प्रा. वि.	३	प्रा. वि.	
२७	नवज्योती प्रा. वि.	३	प्रा. वि.	
२८	वनदेवी प्रा. वि.	३	प्रा. वि.	
२९	कालिका मा. वि.	४	मा. वि.	
३०	सिंहभैरव आवाशिय विद्यालय	४	आवाशिय विद्यालय	३० जना
३१	न्यु लिटल बुद्ध वोडिड स्कूल	४	वोडिड स्कूल	
३२	ज्योती प्रा. वि. केन्द्र	४	प्रा. वि. केन्द्र	१२ जना
३३	श्रीकृष्ण प्रा. वि. केन्द्र	४	प्रा. वि. केन्द्र	११ जना
३४	सयपत्नी प्रा. वि. केन्द्र	४	प्रा. वि. केन्द्र	१५ जना
३५	कालिदेवी मा.वि.	५	मा. वि.	
३६	मञ्जु श्रीजन आधारभूत विद्यालय	५	आधारभूत विद्यालय	
३७	महाचुली उच्च मा. वि.	५	उच्च मा. वि.	
३८	नमुना प्रा. वि. केन्द्र	५	प्रा. वि. केन्द्र	५ जना
३९	महाचुली प्रा. वि. केन्द्र	५	प्रा. वि. केन्द्र	१२ जना
४०	मञ्जुश्री प्रा. वि. केन्द्र	५	प्रा. वि. केन्द्र	९ जना
४१	मनकामना प्रा. वि. केन्द्र	५	प्रा. वि. केन्द्र	९ जना
४२	प्रगति प्रा. वि. केन्द्र	५	प्रा. वि. केन्द्र	१२ जना
४३	कालिदेवी प्रा. वि. केन्द्र	५	प्रा. वि. केन्द्र	१५ जना

४.२.१ वडा अनुसार शैक्षिकस्तरको विवरण

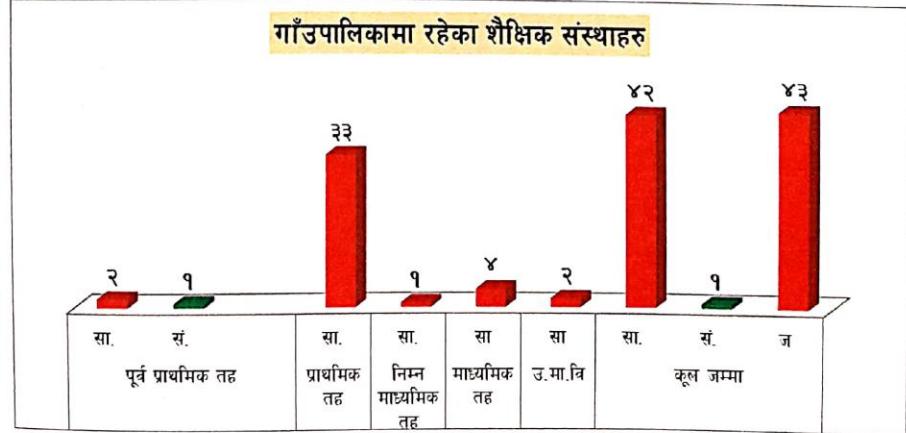
ईन्द्रसरोवर गाउँपालिकाको एस.एल.सी देखि विद्यावारिधी सम्मको शैक्षिक स्थितीलाई हेर्दा जम्मा द४५ जनाले एस.एल.सी देखि स्नातक तह सम्मको प्रमाणपत्र लिएको देखिन्छ । वडा अनुसार शैक्षिक स्तर हेर्दा यस गाउँपालिकामा एस एल सी वा सो सरह पास गरेको संख्या सबै भन्दा वढी वडा नं. २ मा देखिन्छ । यस वडामा महिला संख्या १३७ तथा पुरुष संख्या २१९ गरी जम्मा संख्या ३५६ (कुल प्रतिशतको ४५.२६ प्रतिशत) एउटै वडामा रहेको देखिन्छ भने यहि सरह पास गरेको सबै भन्दा न्यून वडा, वडा नं ४ छ । यस वडामा महिला पुरुष गरी जम्मा ३८ (कुल प्रतिशतको ५.८३ प्रतिशत मात्र) जनाले एस एल सी वा सो सरह पास गरेका छन् । यस्तै यस गाउँपालिकामा सबैभन्दा वढी प्रविणता प्रमाणपत्र वा सो सरह पास गरेको संख्या वडा नं. ५ हो । यस वडामा महिला २६ तथा पुरुष ३७ गरी जम्मा संख्या ६३ (कुल प्रतिशतको ४०.३८ प्रतिशत) छ भने यसै तहमा सबै भन्दा कम पास गरेको संख्या वडा नं. ४ पर्दछ (कुल प्रतिशतको ४.५ प्रतिशत मात्र) । यसैगरी स्नातक वा सो सरह पास गरेको संख्या सबै भन्दा बढी वडा नं. २ मा १३ जना रहेका छन् भने अन्य वडामा मिश्रीत रूपमा देखिन्छ भने स्नाकोत्तर वा सो सरह पास गरेको संख्या ज्यादै न्यून देखिन्छ । तलको तालिकामा वडा अनुसार शैक्षिकस्तरको विवरणलाई स्पष्ट रूपमा देखाइएको छ ।

तालिका : नं. ४.१२ वडा अनुसार शैक्षिकस्तरको विवरण

वडा नं.	एस एल सी वा सो सरह पास गरेको संख्या			प्रविणता प्रमाणपत्र वा सो सरह पास गरेको संख्या			स्नातक वा सो सरह गरेको संख्या			स्नाकोत्तर वा सो सरह पास गरेको संख्या			जम्मा		
	म	पु	जम्मा	म	पु	जम्मा	म	पु	जम्मा	म	पु	जम्मा			
१	२५	४८	७३	१७	१३	३०	१	६	७	२	१	३	४३	६७	११०
२	१३७	२१९	३५६	१०	१७	२७	७	६	१३	०	०	०	१५४	२४२	३९६
३	३३	३७	७०	१३	१६	२९	५	६	११	१	१	२	५१	५९	११०
४	१७	२१	३८	१	६	७	०	६	६	०	०	०	१७	३४	५१
५	६५	६८	१०३	२६	३७	६३	३	९	१२	०	१	१	९४	११४	२०८
जम्मा	२७७	३९३	६४०	६७	१५६	१६	३३	४९	३	३	६	३५९	५१६	८७५	

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वर्चित्र २०७३, मकवानपुर

डायग्राम नं. ४.७ वडा अनुसार शैक्षिकस्तरको विवरण

४२३ जातिगत आधारमा साक्षरता तामाङ जातिको वाहुत्याता रहेको यस ईन्द्रसरोवर गाउँउपालिकामा तामाङ जातिके साक्षरता वाढी देखिन्छ । तामाङ जातिको कूल जनसंख्या मध्ये ६ देखी १६ वर्ष उमेर समुहमा महिलाको साक्षरता संख्या १३२७ गरी जम्मा संख्या २४८५ वर्ष देखी ४५ वर्ष उमेर समुहमा महिलाको साक्षरता संख्या २०७५ र पुरुष संख्या २४५२ गरी जम्मा संख्या ४५३७ देखिन्छ भने यसै समुहमा निरक्षर महिला पुरुषको संख्या ३२६ रहेकोछ । यस गाउँउपालिकामा ६ देखी १५ वर्ष उमेर समुहमा वास्तुण, नेवार, मगर, क्षेत्रीको महिला पुरुष गरी जम्मा साक्षर संख्या क्रमसः ८४, २६५, १८२ र १८८ छन भने अन्य जातिगत जातिसहस्रको साक्षर संख्या च्यून देखिन्छ । तलको तालिकामा जातिगत आधारमा साक्षरता सम्बन्धि विवरणलाई देखाइएको छ ।

तालिका नं. ४.१३ जातिगत आधारमा साक्षरता सम्बन्धि विवरण

जातिको नाम	६-५ वर्ष उमेर सम्मुह						५-४ वर्ष उमेर सम्मुह						४-३० वर्ष उमेर सम्मुह						६० वर्ष बन्चा माथि उमेर सम्मुह						कुल जम्मा									
	साक्षर			निरक्षर			साक्षर			निरक्षर			साक्षर			निरक्षर			साक्षर			निरक्षर			साक्षर			निरक्षर						
	म	पु	जम्मा	म	पु	जम्मा	म	पु	जम्मा	म	पु	जम्मा	म	पु	जम्मा	म	पु	जम्मा	म	पु	जम्मा	म	पु	जम्मा	म	पु	जम्मा	म	पु	जम्मा				
बाहमण्ड	४२	५४	९६	०	३	७७	९६	१०३	१०	३	१३	८	१०	१८	४	२	६	१	२	७	१०	१	११	१२८	१५५	२४	९							
नेवार	१२३	१४४	२६८	८	११	२०७	६०४	३०८	४०	१०	५७	८५	४०	४४	१०	०	२	२	११	२०	३१	३१	३१	३१	३१	३१	३१	३१	३१	३१	३१			
कामी	१८	२०	३८	१	०	१	३९	४३	८४	२	१२	३	१०	११	३	१०	१	१	१	३	५	६	६	७	७	७	७	७	७	७	७	७		
मगर	८६	९६	१८२	४	८	८	८१	२१	४५२	२०	१३	४०	१५	११	१०	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	
तामाङ	११५८	१३२७	२४८५	१४	१८	३२६	२०५७	२०५८	१०५९	२०५८	१०५८	१०५८	१०५८	१०५८	१०५८	१०५८	१०५८	१०५८	१०५८	१०५८	१०५८	१०५८	१०५८	१०५८	१०५८	१०५८	१०५८	१०५८	१०५८	१०५८	१०५८	१०५८	१०५८	
क्षेत्री	१२	१६	१८८	५	३	२८	२८०	३१४	६०९	३१४	६०९	३१४	६०९	३१४	६०९	३१४	६०९	३१४	६०९	३१४	६०९	३१४	६०९	३१४	६०९	३१४	६०९	३१४	६०९	३१४	६०९	३१४	६०९	३१४
दमाङ	३	६	९	०	०	०	८	५	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	
लिम्बु	०	०	०	०	०	०	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	
ठाउडी	१	४	५	०	०	०	२३	२१	४४	२	०	२	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	
संसारी	२	४	६	०	०	०	८	११	११	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
सुनुवार	०	१	१	०	०	०	२	२	४	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
जम्मा	३५२३	७५०	३३३	११२	११६	३०८६	२८८	३४९८	३४९८	३४९८	३४९८	३४९८	३४९८	३४९८	३४९८	३४९८	३४९८	३४९८	३४९८	३४९८	३४९८	३४९८	३४९८	३४९८	३४९८	३४९८	३४९८	३४९८	३४९८	३४९८	३४९८	३४९८	३४९८	३४९८

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्चिमच २०७३, मकवानपुर

४.२.३ जातिगत आधारमा शैक्षिक विवरण

जातिगत आधारमा शैक्षिकस्तरको विवरणलाई हेर्दा यस गाँउपालिकामा तामाड जातीको बहुल्यता भएकाले संख्यात्मक रूपमा तामाड जातीका व्यक्तिहरूनै बढि रहेका छन् । यस गाँउपालिकामा एस.एल.सी. वा सो सरह पास गरेका महिलाको संख्या १५२ तथा पुरुषको संख्या २०३ गरी जम्मा ३५५ रहेकोछ भने प्रविणता प्रमाणपत्र वा सो सरह पास गरेको महिला संख्या १७ तथा पुरुष संख्या ३६ गरी जम्मा ५३ जना तामाड जातीका रहेका छन् । तर यस जातीका स्नातक तथा स्नाकोतर वा सो सरह पास गरेको संख्या ज्यादै न्यून छ । यसैगरी क्षेत्री, नेवार, कामी, मगर र बाट्मण को एस.एल.सी वा सो सरह पास गरेको महिला संख्या कमसः ३६, ३०, ८, ४, २५ तथा पुरुषको संख्या कमसः ४६, ३३, १४, ४, ५८ गरी जम्मा संख्या ९३, ६३, २२, ८, ९३ छन भने अन्य तहमा पास गरेको संख्या न्यून छ । यस गाँउपालिकामा दमाई, सुनुवार लिम्बु जातजातिका मानिसहरूले तालिकामा दिइएको कुनै पनि तह पास गरेको देखिएन । तलको तालिका तथा चार्टमा जातिगत आधारमा शैक्षिक स्तरको विवरणलाई स्पष्ट पारिएकोछ ।

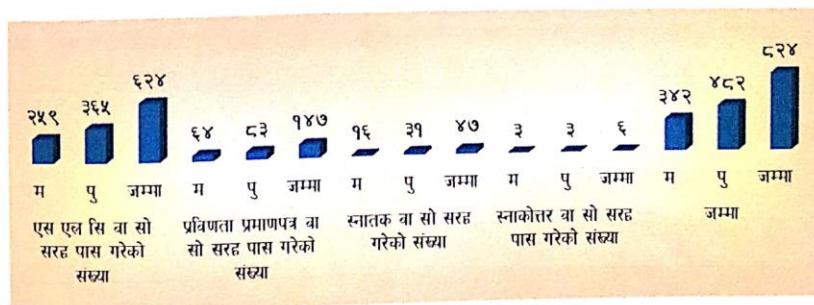
तालिका: नं. ४.१४ लिङ्ग तथा जातिगत आधारमा शैक्षिक विवरण

जाति समूह	एस एल सि वा सो सरह पास गरेको संख्या			प्रविणता प्रमाणपत्र वा सो सरह संख्या			स्नातक वा सो सरह गरेको संख्या			स्नाकोतर पास गरेको संख्या			जम्मा		
	म	पु	जम्मा	म	पु	जम्मा	म	पु	जम्मा	म	पु	जम्मा	म	पु	जम्मा
तामाड	१५२	२०३	३५५	१७	३६	५३	६	१७	२३	०	१	१	१७५	२५७	४३२
क्षेत्री	३६	४६	८२	२३	२६	४९	५	७	१२	३	२	५	६७	८१	१४८
नेवार	३०	३३	६३	११	७	१८	१	१	२	०	०	०	४२	४१	८३
कामी	८	१४	२२	२	२	४	०	०	०	०	०	०	१०	१६	२६
मगर	४	४	८	१	०	१	०	०	०	०	०	०	५	४	९
बाट्मण	२५	५८	८३	५	५	१०	३	३	६	०	०	०	३३	६६	९९
लिम्बु	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
दमाई	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
गुरुड	०	२	२	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	२
सन्थारी	२	३	५	२	६	८	१	०	१	०	०	०	५	९	१४
ठाउरी	२	२	४	३	१	४	०	३	३	०	०	०	५	६	११
सुनुवार	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
जम्मा	२५९	३६५	६२४	६४	८३	१४७	१६	३१	४७	३	३	६	३४२	४८२	८२४

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वर्चित्र २०७३, मकवानपुर

डायग्राम नं. ४.८ लिङ्ग तथा जातिगत आधारमा शैक्षिक विवरण

लिङ्गका आधारमा शैक्षिक विवरण

४.२.४ वडागत अध्ययनरत विद्यार्थी सम्बन्धि विवरण

ईन्सरोवर गाँउपालिकामा अध्ययनरत कूल विद्यार्थी सम्बन्धि विवरणलाई हेर्दा प्राथमिक तहमा अन्य वडाको तुलनामा सबैभन्दा वढी विद्यार्थी भएको २ नं. वडा हो। यस वडामा प्राथमिक तहमा अध्ययन गर्ने छात्रा संख्या २३९ तथा छात्र संख्या २४७ गरी जम्मा अध्ययन गर्ने विद्यार्थी संख्या ४८६ रहेको छ भने सबैभन्दा कम अध्ययन गर्ने विद्यार्थी संख्या वडा नं. ४ देखिन्छ। यस वडामा प्राथमिक तहमा अध्ययन गर्ने छात्रा संख्या १३२ तथा छात्र संख्या २४६ गरी जम्मा संख्या २४९ रहेको छ। यसै माध्यमिक तहमा सबैभन्दा कम अध्ययन गर्ने विद्यार्थी संख्या वडा नं. ४ मा देखिन्छ। यस वडामा छात्रा संख्या ५ तथा छात्र संख्या १ गरी जम्मा संख्या ६ जना विद्यार्थी अध्ययनरत छन भने यसै तहमा ३६ जना छात्रा तथा २३ जना छात्र गरी जम्मा ५९ वडा नं. २ मा अध्ययनरत छन। तलको तालिका तथा चार्टमा वडा अनुसार अध्ययनरत कूल विद्यार्थी विवरणलाई देखाइएको छ।

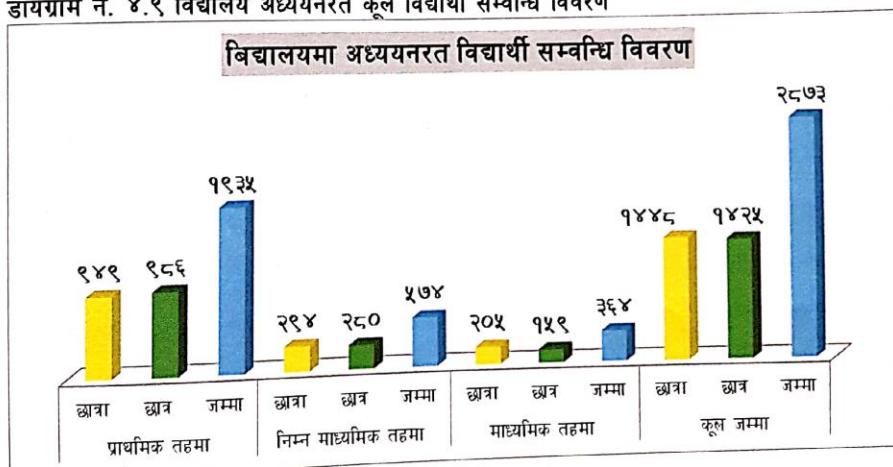
तालिका: नं. ४.१५ वडागत अध्ययनरत विद्यार्थी सम्बन्धि विवरण

वडा नं.	प्राथमिक तहमा			निम्न माध्यमिक तहमा			माध्यमिक तहमा			कूल जम्मा		
	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा
१	१९७	२३९	४२८	५०	५७	१०७	३६	२३	५९	२८३	३११	५९४
२	२३९	२४७	४८६	६९	५६	१२५	३६	२३	५९	३४४	३२६	६७०
३	२२१	२४६	४६७	६७	८३	१५०	५७	२६	७७	३३९	३५५	६९४
४	१३२	११७	२४९	४६	२७	७३	५	१	६	१८३	१४५	३२८
५	१६०	१४५	३०५	६२	५७	११९	७७	८६	१६३	२९९	२८८	५८७
जम्मा	१४९	१८६	१९३५	२९४	२८०	५७४	२०५	१५९	३६४	१४४८	१४२५	२८७३

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वर्चित्र २०७३, मकवानपुर

डायग्राम नं. ४.९ विद्यालय अध्ययनरत कूल विद्यार्थी सम्बन्धि विवरण

विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थी सम्बन्धि विवरण

४.३.५ छात्रवृत्ति प्राप्त विद्यार्थी विवरण

इन्द्रसरोवर भिन्न रहेका विद्यालयहरुबाट विभिन्न प्रकार शिर्षकमा छात्रवृत्ति प्रदान गरेको पाइन्छ । गाउँउपालिकामा उपलब्ध तथांक अनुसार कक्षा २ का विद्यार्थीहरुलाई बिहु आएको ५० प्रतिशत छात्रवृत्ति सबैभन्ना बढिए रहेकोछ । जहाँ १२ छात्र तथा ३८ छात्रा गरी जम्मा ५० जनाले ५० प्रतिशत छात्रवृत्ति प्राप्त गरी अध्ययन गरिरहेका छन् । समग्रसम्म गाउँउपालिकामा कून कून कक्षाका छात्रा तथा छात्राले कस्तो प्रकारको छात्रवृत्ति प्राप्तहेका छन् भन्ने विवरणलाई तलको तालिकामा देखाइएको छ ।

तालिका: नं. ४.१६ छात्रवृत्ति प्राप्त विद्यार्थी विवरण

जम्मवृत्तिको	कक्षा १			कक्षा २			कक्षा ३			कक्षा ४			कक्षा ५			कक्षा ६			कक्षा ७			कक्षा ८			कक्षा ९				
	खाल	छात्र	ज.	खाल	छात्र	जम्मा	खाल	छात्र	ज.																				
प्रकार	५०	४०	५०	१२	३८	५०	१२	११	३८	५	२४	३०	१०	११	१३	१	३	४	०	१	१	०	१	१	०	१	१		
अन्तर%	५०%	५	५	२	१२	१४	२	४	६	६	५	६	२	४	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
गाउँविस	०	०	०	०	०	०	०	१	१	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
निःशुल्का.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	१	१	१	१	१	१	१	
१-५	०	६	०	३	०	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	
निःशुल्का.	०	०	०	१	२	३	०	०	०	०	०	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	
अपार्ड																													
राधित	१	३	०	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	
नगद	०	१८	१८	०	१९	१९	०	१६	१६	०	१६	१६	०	२३	०	१३	०	१३	०	१३	०	१३	०	१३	०	१३	०	१३	
स्वात	०	०	२	०	२	०	०	०	०	०	०	०	०	२	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
सरकारी	०	११	११	०	२४	२४	०	१८	१८	०	१८	१८	०	१८	१८	०	१८	१८	०	१८	१८	०	१८	१८	०	१८	१८	०	
गरिव	०	१४	०	१३	०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	
५०%	०	१५	१५	०	१०	१०	०	१२	१२	०	१०	१०	०	१०	१०	०	१०	१०	०	१०	१०	०	१०	१०	०	१०	१०	०	
दरित्र छात्र	०	३	०	१	१	१	०	१	१	०	१	१	०	३	०	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
जनआती	०	१	१	०	०	०	१	१	१	०	१	१	०	१	१	०	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
बपाड	०	१	१	०	०	०	०	१	१	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
नि.मात्रि.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
छात्रवृत्ति	१४	१२८	१७	१२३	१४०	१२	१०६	११८	१३	१३	१०१	५	१३	१०१	५	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	
जम्मा	१४	१२८	१७	१२३	१४०	१२	१०६	११८	१३	१३	१०१	५	१३	१०१	५	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	
जम्मा छात्रवृत्ति पाउने संख्या ७३६																													

श्रोता: गा.पि.स. तथा नि.वि.स. पाठ्यविचित्र २०७३, मकानपुर

४.२.६ वडा अनुसार विद्यालय जान लाग्ने समय

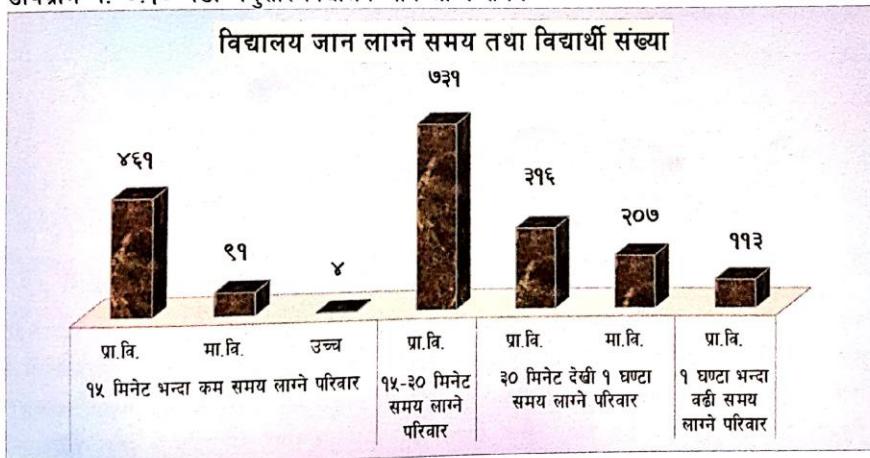
ईन्द्रसरोवर गाउँउपालिका भित्र अध्ययन गर्ने वालवालिकालाई विद्यालय जान लाग्ने समय शिर्षकलाई अध्ययन विश्लेषण गर्दा १५ मिनेट देखि १ घण्टा भन्दा बढी समय लाग्ने गरेको छ। विद्यार्थीलाई लाने समय र विद्यालयको सुगमतालाई हेर्दा १५ मिनेट भित्र विद्यालय पुग्ने विद्यार्थीको संख्या १९.६८ प्रतिशत रहेको छ। त्यसेगरि आधा घण्टा भित्र विद्यालय पुग्ने विद्यार्थीको संख्या ३३.४५ प्रतिशत रहेको छ भने सबैभन्दा बढी प्रतिशत पनि यहि नै रहेको छ। १ घण्टा भित्र पुग्ने विद्यार्थी संख्या प्रतिशत करिव २० प्रतिशत रहेको छ भने २७ प्रतिशत विद्यार्थी १ घण्टा भन्दा बढी समय हिंडेर अध्ययन गर्न जाने गरेको देखिन्छ। विद्यार्थीको संख्या तथा वडा अनुसार विद्यालय जान लाग्ने समयलाई अध्ययन गर्दा वडा नं. २ का १८० विद्यार्थीलाई प्रा.वि.तहमा जान १५ मिनेट भन्दा कम समय लाग्दछ भने यसै वडाका २७ विद्यार्थीलाई उच्च मा.वि.जान १ घण्टा भन्दा बढी समय लागेको देखिन्छ। तलको तालिकामा वडा अनुसार विद्यालय जान लाग्ने समयलाई स्पष्ट रूपमा देखाइएको छ।

तालिका नं. ४.१७ वडा अनुसार विद्यालय जान लाग्ने समय

वडा नं.	१५ मिनेट भन्दा कम समय लाग्ने परिवारका विद्यार्थी		१५-२० मिनेट समय लाग्ने परिवारका विद्यार्थी		२० मिनेट देखि १ घण्टा समय लाग्ने परिवारका विद्यार्थी		१ घण्टा भन्दा बढी समय लाग्ने परिवारका विद्यार्थी		
	प्रा.वि.	मा.वि.	उमावि	प्रा.वि.	मा.वि.	उमावि	प्रा.वि.	मा.वि.	उमावि
१	९०	९०	०	१२५	३४	५	६६	२५	२५
२	१८०	६०	३	१८८	६८	५	११३	५५	१५
३	७९	८	०	१८८	२१	०	६४	६५	१
४	४१	२	०	९८	८	०	५६	१०	०
५	७१	११	१	१३२	६७	६	१७	५२	०
जम्मा	४६१	९१	४	७३१	१९८	१६	३१६	२०७	४१
प्रतिशत	१९.३८			३३.४५			१९.९६		२८.९०

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्चयित्र २०७३, मकवानपुर

डायग्राम नं. ४.१० वडा अनुसार विद्यालय जान लाने समय

४.२.७ वालविकास केन्द्र वा पूर्व प्रा.वि.मा जाने वालवालिकाहरु सम्बन्धि विवरण

ईन्द्रसरोर गाउँउपालिकामा रहेका वालविकास केन्द्र वा पूर्व प्राथमिक विद्यालयमा अध्ययन गर्न जाने जम्मा १७७ जना वालवालिकाहरु रहेको देखिन्छ । यस गाउँउपालिकाको वडा अनुसार पूर्व प्राथमिक प्राथमिक विद्यालयमा जाने वालवालिकाको संख्यालाई हेदा वडा नं २ वाट सबै भन्दा बढी वालवालिका पूर्व गरी जम्मा ७४ जना वालवालिका पूर्व प्राथमिक विद्यालयमा पठनपाठन गरेका छन् भने अन्य वडाहरुको संख्या मिश्रित रूपमा रहेको छ । तलको तालिका तथा स्तम्भचित्रमा वडा अनुसार वालविकास केन्द्र वा पूर्व प्राथमिक विद्यालयमा जाने वालवालिकाको विवरण प्रस्तुत गरिएको छ ।

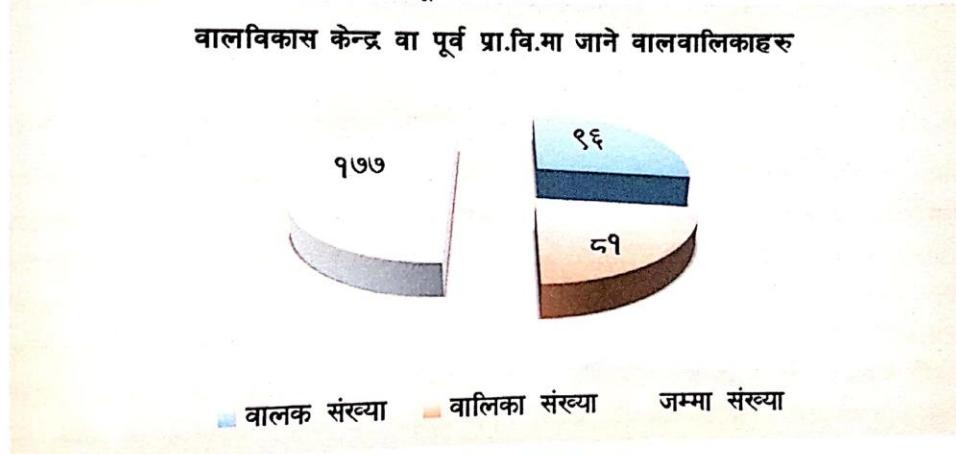
तालिका नं. ४.१८ वालविकास केन्द्र वा पूर्व प्रा.वि.मा जाने वालवालिकाहरु

वडा नं.	वालक संख्या	वालिका संख्या	जम्मा संख्या
१	१३	१०	२३
२	४७	२७	७४
३	७	७	१४
४	१३	१६	२९
५	१६	२१	३७
जम्मा	९६	८१	१७७

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वर्चित्र २०७३, मकवानपुर

डायग्राम नं. ४.११ वालविकास केन्द्र वा पूर्व प्रा.वि.मा जाने वालवालिकाहरु

वालविकास केन्द्र वा पूर्व प्रा.वि.मा जाने वालवालिकाहरु

४.२.८ शिक्षक सम्बन्धि विवरण

ईन्द्रसरोवर गाउँउपालिका भित्र अध्यापन गराउने कुल शिक्षक शिक्षिका संख्या १३९ मध्ये प्राथमिक तहमा जनजाती, अन्य र दलित गरी जम्मा १०० जना छन् । जसमध्ये शिक्षिकाको संख्या ४२ तथा शिक्षकको संख्या ५८ छ । यि मध्ये जनजाति तर्फ २० जना शिक्षिका तथा ३४ जना शिक्षक गरी जम्मा ५४ तथा अन्यमा २२ शिक्षिका तथा २३ शिक्षक गरी जम्मा ४५ जना रहेका छन् । यस्तै जम्मा ५४ तथा अन्यमा २२ शिक्षिका तथा २३ शिक्षक गरी जम्मा ४५ जना रहेका छन् । यस्तै

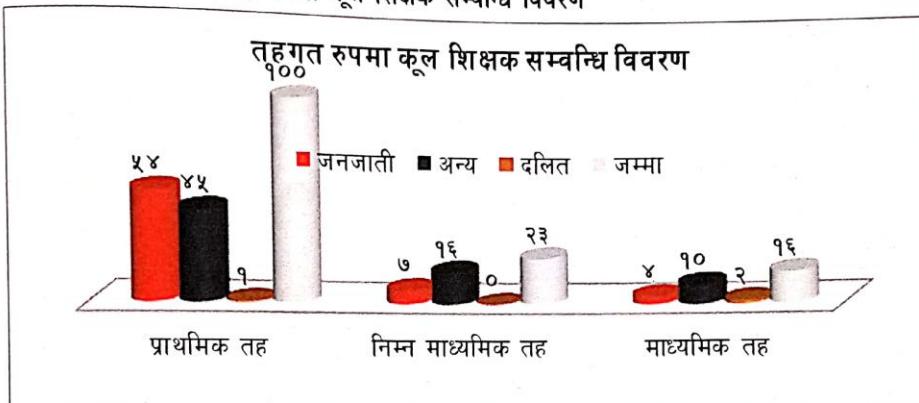
प्राथमिक तहमा दलित शिक्षक संख्या १ मात्र रहेको देखिन्छ। तलको तालिकामा तहगत रूपमा कूल शिक्षक सम्बन्धि विवरण देखाइएको छ।

तालिका नं. ४.१९ तहगत रूपमा कूल शिक्षक सम्बन्धि विवरण

विवरण	प्राथमिक तह			निम्न माध्यमिक तह			माध्यमिक तह			जम्मा		
	शिक्षिका	शिक्षक	जम्मा	शिक्षिका	शिक्षक	जम्मा	शिक्षिका	शिक्षक	जम्मा	शिक्षिका	शिक्षक	जम्मा
जनजाती	२०	३४	५४	५	२	७	०	४	४	२५	४०	६५
अन्य	२२	२३	४५	४	१२	१६	३	७	१०	२९	४२	७१
दलित	०	१	१	०	०	०	१	१	२	१	२	३
जम्मा	४२	५८	१००	९	१४	२३	४	१२	१६	५५	८४	१३९

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वचित्र २०७३, मकवानपुर

डायग्राम नं. ४.१२ तहगत रूपमा कूल शिक्षक सम्बन्धि विवरण

४.२.९ तालिम प्राप्त शिक्षक सम्बन्धि विवरण

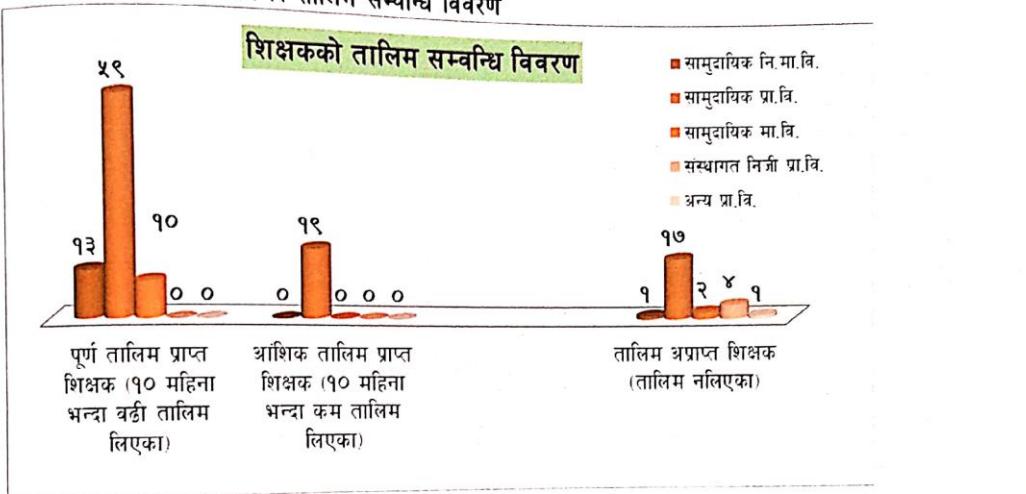
ईन्ड्रसरोवर गाउँउपालिकामा सामुदायिक तथा संस्थागत नीजि विद्यालय अन्तरगत विभिन्न तहमा विभिन्न अवधिका तालिम प्राप्त शिक्षक तथा शिक्षिकाको विवरण देखाइएकोछ। जस अन्तरगत यस गाउँउपालिकामा पूर्ण तालिम प्राप्त (१० महिना भन्दा वढी तालिम लिएका नि.मा.वि. तहमा शिक्षिका संख्या ४ तथा शिक्षक संख्या ९ गरी जम्मा १३ छ)। यस्तै प्रा. वि. तहमा पूर्ण तालिम प्राप्त (१० महिना भन्दा वढी तालिम लिएका शिक्षिका संख्या १९ तथा शिक्षक संख्या ४० गरी जम्मा संख्या ५९ रहेको छ)। यसै गरी तालिम अप्राप्त (तालिम नलिएका) शिक्षिका तथा शिक्षकको गरी कूल संख्या २५ रहेको छ। तलको तालिकामा तालिम प्राप्त शिक्षक शिक्षिका सम्बन्धि विवरणलाई प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. ४.२० शिक्षकको तालिम सम्बन्धि विवरण

विद्यालयको क्रिसम	तह	पूर्ण तालिम प्राप्त शिक्षक (१० महिना भन्दा बढी तालिम लिएका)			आशिक तालिम प्राप्त शिक्षक (१० महिना भन्दा कम तालिम लिएका)			तालिम अप्राप्त शिक्षक (तालिम नलिएका)		
		शिक्षिका	शिक्षक	जम्मा	शिक्षिका	शिक्षक	जम्मा	शिक्षिका	शिक्षक	जम्मा
सामुदायिक	नि.मा.वि.	४	९	१३	०	०	०	०	१	१
सामुदायिक	प्रा.वि.	१९	४०	५९	५	१४	१९	६	११	१७
सामुदायिक	मा.वि.	२	५	१०	०	०	०	०	२	२
संस्थागत	प्रा.वि.	०	०	०	०	०	०	३	१	४
निजी										
अन्य	प्रा.वि.	०	०	०	०	०	०	१	०	१

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वचित्र २०७३, मकवानपुर

डायग्राम नं. ४.१३ शिक्षकको तालिम सम्बन्धि विवरण

४.२.१० बडा अनुसार विद्यालयमा उपलब्ध भौतिक सुविधा सम्बन्धि विवरण

ईन्ड्रियरोपीय गाउँउपालिकामा भएका विद्यालयहरूमा कस्तो प्रकारको (कच्ची/पक्की), भवन संख्या, कोठा संख्या, फर्निचर अन्तरगत डेस्क/वेन्च संख्या, खेल मैदान, स्वच्छ स्थानेपानी को अवस्था, शौचालयको सुविधा तथा कम्प्यूटर सुविधा छ. छैन भनि तथ्यांक लिएको थियो। यसरी तथ्यांकलाई अध्ययन गर्दा ईन्ड्रियरोपीय गाउँउपालिकामा रहेका विद्यालयहरूमा भएका भौतिक सुविधा सम्बन्धि विवरणलाई तल तालिकामा देखाईएको छ।

बड़ा नं.	विद्यालयको नाम	भौतिक सुविधा सम्बन्धी विवरण							
		भवन	कोठा संख्या	फर्निचर	खेल	स्वच्छ	शौचालय		
संख्या	प्रकार (कच्ची/ पक्की)	संख्या	प्रकार कच्ची/ पक्की	डेस्क वैन्च	मैदान क्षेत्रफल (व.मी.)	खानेपानी (छ./छैन)	छात्र छ./छैन	छात्रा छ./छैन	
१	श्री शक्तेश्वरी प्रा.वि. मार्खु	३	पक्की	१०	पक्की	५	४	१	१
१	श्री मेरीगोल्ड एकेडेमी , मार्खु	१	पक्की	५	पक्की	४	२	१	१
१	श्री शक्तेश्वरी प्रा.वि. केन्द्र मार्खु	१	पक्की	१	पक्की	०	२	१	१
१	श्री महालक्ष्मी प्रा.वि. मार्खु	२	पक्की	८	पक्की	४	२	०	१
१	श्री चन्द्र प्रा.वि. मार्खु	१	पक्की	८	पक्की	५	०	०	०
१	श्री वन्देवी प्रा.वि. मार्खु	१		३		०	१	१	१
१	श्री रूपादेवी प्रा.वि. मार्खु	२	कच्ची	५	कच्ची	४	०	१	१
१	श्री वालकुमारी प्रा.वि. मार्खु	१	कच्ची	५	कच्ची	४	०	१	०
१	श्री सरस्वती वाल वोधानी मा.वि. मार्खु	१	कच्ची/ पक्की	१३	कच्ची/ पक्की	५	५००	१	१
२	प्रगति मा.वि. टोडके कुलेखानी	२	कच्ची/ पक्की	४	कच्ची/ पक्की	४	१०	१	१
२	पञ्चकन्या मा.वि. कुलेखानी	५	कच्ची	१२	कच्ची	०	०	१	१
२	वाल तिर्थ प्रा.वि. कुलेखानी	१	कच्ची	६	कच्ची	५	०	०	१
२	छापखोरीया प्रा.वि. कुलेखानी	१	कच्ची	७	कच्ची/ पक्की	५	०	०	१
२	जनश्रम प्रा.वि. भालुखर्क कुलेखानी	१	पक्की	४	पक्की	१०	०	१	१
२	कालिका देवी प्रा.वि. कुलेखानी	२	कच्ची	४	कच्ची	५	५१०	४	५
३	श्री रामचन्द्र भन्ज्याड प्रा.वि	१		६		५	०	०	०
३	श्री नवज्ञोति प्रा.वि. सिस्नेरी	१	पक्की	३	पक्की	४	५०	१	१
३	श्री आशादेश्वर वालवोध प्रा.वि. सिस्नेरी	१	पक्की	६	पक्की	४	०	१	१
३	श्री मैरेव नि.मा.वि. सिस्नेरी	४	पक्की	११	पक्की	४	०	१	१
३	श्री वन्देवी प्रा.वि. सिस्नेरी	२	पक्की	४	पक्की	४	०	१	१
३	श्री वत्सला मा.वि. सिस्नेरी	५	कच्ची	२०	कच्ची	४	०	१	१
३	श्री जनसामुदायिक प्रा.वि. सिस्नेरी	१	कच्ची	४	कच्ची	५	०	१	०
४	श्री चुनदेवी प्रा.वि. फाखेल	१	कच्ची	२	कच्ची	४	०	०	१
४	श्री कालिका नि.मा.वि. फाखेल	२	पक्की	१०	पक्की	५	०	१	१
४	सिहमैरेव प्रा.वि. फाखेल	१	कच्ची	६	कच्ची	५	०	१	१
५	मञ्जुश्री जन प्रा.वि. फाखेल	२	कच्ची/ पक्की	९	कच्ची/ पक्की	५	०	१	१
५	श्री कालिदेवी नि.मा.वि. फाखेल	५	कच्ची/ पक्की	१२	कच्ची/ पक्की	५	०	१	१
५	श्री महाचूली मा.वि. फाखेल	४	पक्की	१७		५	०	१	१

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वर्वित्र २०७३, मकवानपुर

४.३ खानेपानी तथा सरसफाई

खानेपानी तथा सरसफाई स्वास्थ्य सँग प्रत्यक्ष स्रोतकार रहेको विषय हो । स्वास्थ्य जिवन जिउनका लागि यि तत्वको निकै महत्व रहेको हुँदै र यस बारेमा सचेत पनि रहनु पर्दछ । खानेपानीले मानिसको स्वास्थ्यमा प्रत्यक्ष रूपमा असर गर्ने गर्दछ तसर्थ खानेपानी सफा तथा शुद्ध हुन आवश्यक छ र यसको साथसाथै सरसफाईमा पनि त्यतिकै जानकारी राख्नु पर्दछ ।

४.३.१ वडा अनुसार खानेपानी स्रोतको विवरण

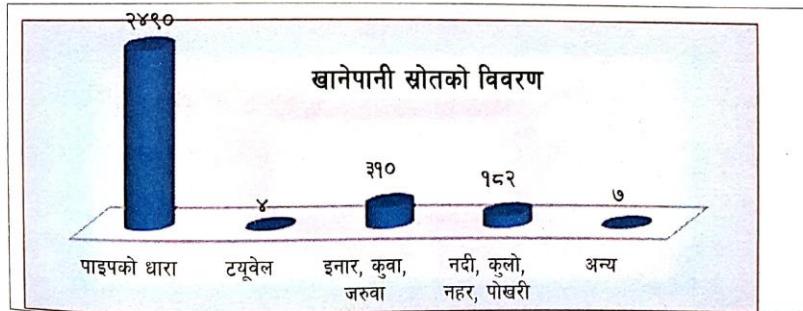
ईन्द्रसरोवर गाउँपालिकाको पानीको मुख्य श्रोत भनेको पाइप लाइन द्वारा ल्याइएको श्रोत नै रहेको छ । तसर्थ यस गाउँपालिकाको पानीको मुख्य श्रोत तथा अधिकांश घरपरिवारमा धारा रहेको छ । जम्मा परिवार संख्या मध्ये २४९० घरपरिवारले (४.३.२ प्रतिशत) खानेपानी पाइपलाइनको पानी प्रयोग गरेका छन् भने यो स्रोतको पानी प्रयोग गर्ने संख्या वडा नं. १ मा सबैभन्दा बढी रहेका छन् । यस वडाका ५८३ घर परिवारले (जम्मा परिवार संख्याको २३.४ प्रतिशत) खानेपानी पाइपलाइनको सदुप्रयोग गरेका छन् भने सबैभन्दा कम खानेपानी पाइपको पानी प्रयोग गर्ने वडा नं. ४ हो । यैँहाका २५५ (जम्मा परिवार संख्याको १०.२४ प्रतिशत) घरपरिवारले मात्र खानेपानी पाइपको धाराको पानी प्रयोग गर्दछन् । यस्तै यस गाउँपालिकामा ट्यूबेलको पानी प्रयोग गर्ने घर परिवार ज्यादै न्यून रहेको छ । साथै इनार, कुवा, नदी, कुलो, तथा अन्य स्रोत वाट पानीको प्रयोग गर्ने परिवार संख्या ३१० (जम्मा परिवार संख्याको १०.४ प्रतिशत) रहेको छ । नदी, कुलो, नहर, पोखरीको पानी प्रयोग गर्ने जम्मा परिवार १८२ (जम्मा परिवार संख्याको ६.०८ प्रतिशत) रहेको तथ्यांकले देखाएको छ । तलको तालिकामा वडा अनुसार खानेपानीको स्रोतको विवरणलाई देखाइएको छ ।

तालिका नं. ४.२२ वडा अनुसार खानेपानी स्रोतको विवरण

वडा नं.	पाइपको धाराको पानी प्रयोग गर्ने जम्मा परिवार	ट्यूबेलको पानी प्रयोग गर्ने जम्मा परिवार	इनार, कुवा, जरुवा को नदी, कुलो, नहर, पोखरीको पानी प्रयोग गर्ने जम्मा परिवार	अन्य पानीको प्रयोग गर्ने जम्मा परिवार
१	५८३	१	५१	७८
२	६०८	१	४८	०
३	५०८	१	१५	४४
४	२५५	१	१२३	५०
५	५३६	०	७३	१
जम्मा	२४९०	४	३१०	१८२

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्चिमीन्द्र २०७३, मकवानपुर

डायग्राम नं. ४.१४ खानेपानी स्रोतको विवरण

४.३.२ वडा अनुसार पानी ल्याउन लाग्ने समय

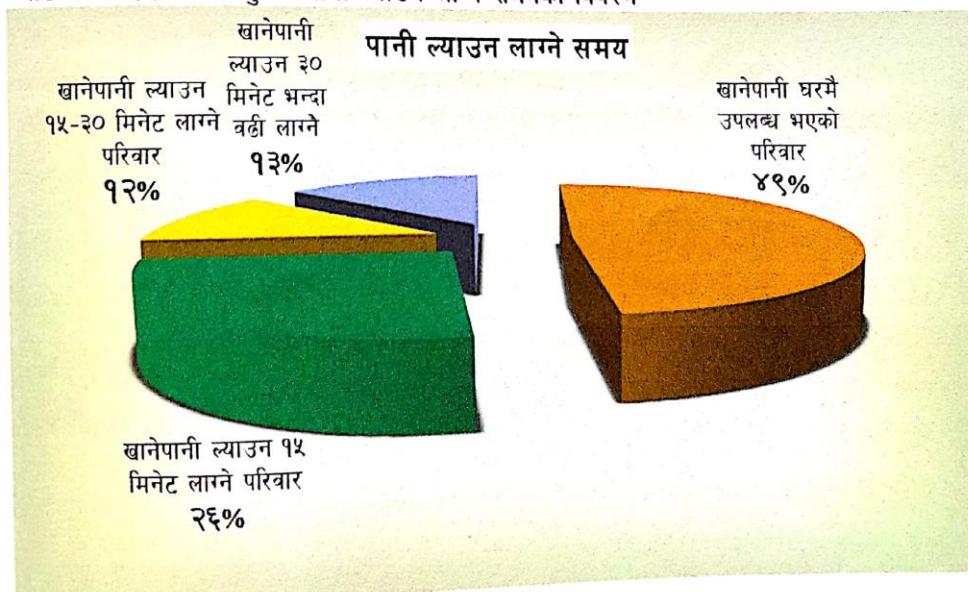
ईन्ट्रसरोवर गाँउपालिकामा वसोवास गर्ने अधिकांश घरपरिवारमा धाराको पानीको सुविधा रहेको देखिन्छ तर २०७२ वैशाख १२ को महाभुकम्पका कारण अधिकांश पानीका श्रोतहरु नष्ट भएको स्थानीयवासीको गुनासो रहेको छ। उपलब्ध तथ्यांक अनुसार यस गाँउपालिकामा खानेपानी सुविधा घरमै उपलब्ध भएको घरपरिवार संख्या १४५४ छ। वडागत रूपमा हेर्दा वडा नं. २ मा ४१४ जना परिवार संख्या ७८७ छन भने ३५६ परिवारलाई खानेपानी ल्याउन १५ मिनेट लाग्ने देखिन्छ। यस्तै ३० मिनेट वा सो भन्दा वढी खानेपानी ल्याउन लाग्ने परिवारको संख्या ३९६ रहेको छ। तलको तालिका तथा चार्टमा वडा अनुसार पानी ल्याउन लाग्ने समयको विवरणलाई विस्तृत रूपमा देखाइएको छ।

तालिका नं. ४.२३ वडा अनुसार पानी ल्याउन लाग्ने समयको विवरण

वडा नं.	खानेपानी घरमै उपलब्ध भएको परिवार	खानेपानी ल्याउन १५ मिनेट लाग्ने परिवार	खानेपानी ल्याउन १५-३० मिनेट लाग्ने परिवार	खानेपानी ल्याउन ३० मिनेट भन्दा वढी लाग्ने
१	२५९	१६५	१९८	९३
२	४१४	१८५	३४	३३
३	३३५	१४३	४२	४९
४	१८१	५५	२५	१६९
५	२६५	२३९	५७	५२
जम्मा	१४५४	७८७	३५६	३९६

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वचित्र २०७३, मकवानपुर

चार्ट नं. ४.१५ वडा अनुसार पानी ल्याउन लाग्ने समयको विवरण

४.३.३ वडा अनुसार शौचालय र प्रकार

ईन्द्रसरोवर गाउँउपालिका भित्र वस्ने परिवार संख्या मध्ये २८.८ % परिवारको आफ्नै शौचालय नभएको हुँदा शौचालयको प्रयोगको रूपमा जंगल, नदीको किनारमा तथा खेतको प्रयोग गर्ने गरेको देखिन्छ । यसको प्रमुख कारणहरूमा गरिबी, अशिक्षा, अज्ञानता, जनचेतना आदिको कमी देखिन्छ ।

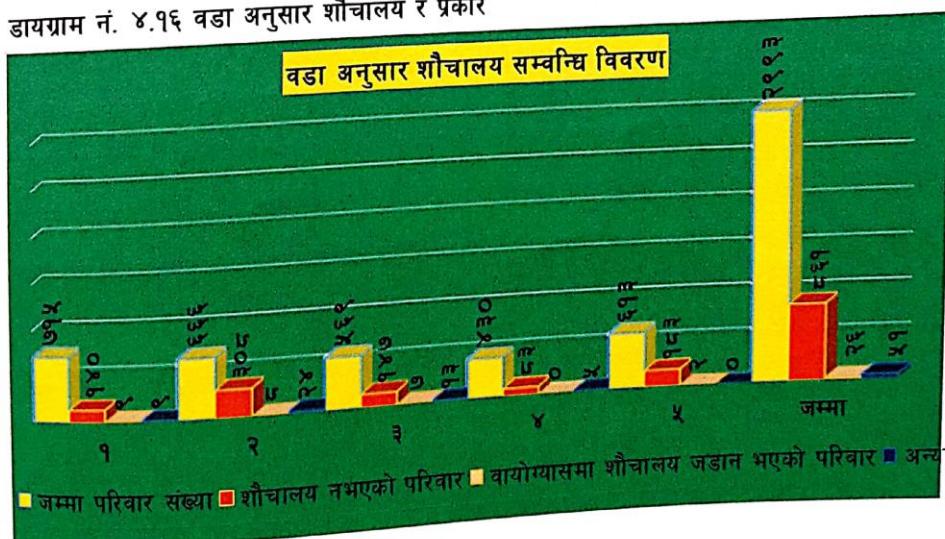
यस गाउँउपालिकामा भएका २९९३ घर परिवार मध्ये कच्ची शौचालय भएको परिवार संख्या ४६६ (जम्मा परिवार संख्या मध्ये १५.६ प्रतिशत) छ भने पक्की शौचालय भएको परिवार संख्या १५८९ (जम्मा परिवार संख्या मध्ये ५३.०९ प्रतिशत) रहेको देखिन्छ । त्यसैगरि यस गाउँउपालिकाको वडा नं. ५ मा सबैभन्दा धेरै अर्थात ३९० परिवारको पक्की शौचालय छ । यस्तै शौचालय नभएको परिवार संख्या यस गाउँउपालिकामा जम्मा ८६१ छ भने वायोग्यास शौचालय जडान भएको परिवार संख्या अन्यको तुलनामा कम देखिन्छ । तलको तालिका र चार्टमा वडा अनुसार शौचालय र यसको प्रकारको अवस्थालाई स्पष्ट पारिएको छ ।

तालिका नं. ४.२४ वडा अनुसार शौचालय र प्रकार

वडा नं.	जम्मा परिवार संख्या	शौचालय भएको जम्मा परिवार संख्या			शौचालय नभएको परिवार	वायोग्यासमा शौचालय जडान भएको परिवार	ढलमा शौचालय जडान भएको परिवार
		कच्ची	पक्की	जम्मा			
१	७१५	११५	४४२	५५७	१४०	९	९
२	६६६	५८	२६८	३२६	३०८	८	२४
३	५६९	१८३	२१९	४०२	१४७	७	१३
४	४३०	७२	२७०	३४२	८३	०	५
५	६१३	३८	३९०	४२८	१६३	२	०
जम्मा	२९९३	४६६	१५८९	२०५५	८६१	२६	५१

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वर्चित्र २०७३, मकवानपुर

डायग्राम नं. ४.१६ वडा अनुसार शौचालय र प्रकार

४.४ वालवालिका

वालवालिका भनेका स्नेहका पात्र र मुहान हुन र उनीहरु निर्दोष र निश्चल हुन्छन् । प्रत्येक व्यक्तिले आफ्नो जीवनको शुभारम्भमा वालापन बिताएको हुन्छ र सामान्यतया उनीहरुको वालापनका क्षणहरु सुखद र सम्फनायोग्य हुन्छ तर सबैको लागि वालापन रहरलागदो र रमाइलो हुदैन । घरपरिवार र समुदायमा हुने गरेका हिंसा, आमा बाबु र अभिभावकको मृत्यु, कुपोषण, गरिबी, अशिक्षा, अज्ञानता तथा चेतनाको कमी, वालश्रमको बोझ, मानसिक असन्तुलन आदिका कारण वालवालिकाहरु साँनो छँदा मात्र होइन ठुलो भए पछि पनि उनीहरुको मनोविज्ञानमा गहिरो असर परेको हुन्छ । यसै सन्दर्भ हाम्रो देश लगाएत क्षेत्र, जिल्ला र स्थानिय तहमा वसेका अधिकांश वालवालिकाहरु गरिबी, विपन्नता र अभावका विचमा बाँचिरहेका छन् ।

बालमैत्री स्थानीय शासन बाल अधिकारसम्बन्धी समग्र पक्ष (बाल बचाउ, बाल संरक्षण, बाल विकास र बाल सहभागिता) को प्रवर्द्धन गरी स्थानीय तहमा सुशासन अभिवृद्धि गर्न त्याइएको अवधारणालाई मनन गर्दै बाल अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय महासंघ (CRC), १९८९ को अवधारणा, नेपालको संविधानमा भएको बाल अधिकारसम्बन्धी व्यवस्था, नेपालको वि-वर्षीय अन्तरिम योजना, बालवालिकासम्बन्धी ऐन, २०४८ तथा स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५ ले बालवालिकाको पक्षमा लिएका नीतिगत एं कानुनी प्रावधान, सहश्राव्दी विकास लक्ष्य (Millennium Development Goals) अन्तर्गतको दोश्रो बुँदामा विश्वव्यापी रूपमा प्राथमिकता शिक्षा प्राप्ती अन्तर्गत हाम्रा सबै वालवालिकाहरुलाई प्राथमिक शिक्षा उपलब्ध गराउन आ आफ्नो ठाँउवाट पहल गर्नु पर्ने र सबैले आ आफ्ना बालवालिकालाई विद्यालय भर्ना गरि निरन्तर रूपमा नियमित विद्यालय पठाउने र नपठाउने लाई उनीहरुको पहिचान गरि तिनीहरुका बालवालिकाहरुलाई पनि विद्यालय पठाउने वातावरण सिर्जना गर्नु पर्ने कुरालाई विशेष जोड दिएको छ भने सोहि लक्ष्यको चौथो बुँदामा बाल मृत्युदर न्युनीकरण अन्तर्गत ५ वर्ष मुनिका सबै बालवालिकालाई उच्च प्राथमिकता दिई अकाल मृत्युवाट जोगाउनु पर्ने र सबै बालवालिका र शिशुहरुको बाँच्न पाउने अधिकारका लागि सहकार्य गर्दै समयमा नै आवश्यक मात्रामा खोप दिनु पर्ने कार्यलाई पनि जोड दिएको छ जसको फलस्वरूप हाम्रो देशले पनि आफ्नो केन्द्र देखि स्थानिय स्तरसम्म कोहि हद सम्म यसको कार्यान्वयन गरेको देखिन्छ तर पुर्ण रूपमा सन्तोष गर्ने रिस्ती भने रहेको छैन ।

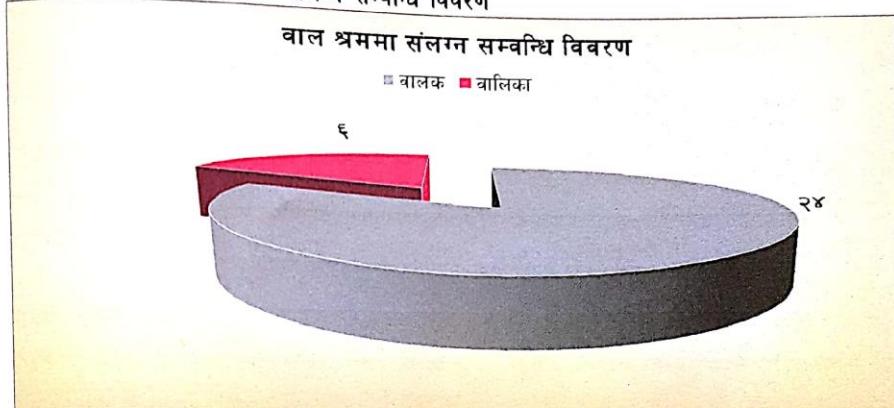
माथि उल्लेखित लक्ष्य संग तुलना गरि हेर्दा यस गाँउपालिका भित्र रहेका बालवालिकाहरुको संख्यात्मक रूपमा तुलना गर्नेहो भने अझै पनि धेरैको संख्यामा बाल श्रममा संलग्न रहेको पाइन्छ । यस गा.पा. भित्र बालको तुलनामा बालिकाको बाल श्रममा संलग्न रहेको संख्या कम छ । यहा २४ बालक तथा ६ बालिका गरी जम्मा ३० जना बालवालिका बाल श्रममा संलग्न रहेको देखिन्छ । यसका लागी गाँउपालिकाले बालश्रम विरुद्ध विभिन्न खालका चेतनामूलक कार्यक्रम गरी बालश्रमलाई न्यूनिकरण गर्नु पर्ने देखिन्छ । तलको तालिका तथा चार्टमा वडा अनुसार बालश्रममा संलग्न बालवालिका सम्बन्धी विवरण र कम तौल अथवा कुपोषण लागेका बालवालिकाहरुको विवरणलाई देखाइएको छ ।

तालिका नं ४.२५ वडा अनुसार वाल श्रममा संलग्न सम्बन्ध विवरण

वडा नं.	अर्कोको घरमा काम गर्ने (वाल श्रममा संलग्न) १६ वर्ष मुनिका केटा केटी संख्या		
	वालक	वालिका	जम्मा
१	०	०	०
२	२०	२	२२
३	०	१	१
४	४	२	६
५	०	१	१
जम्मा	२४	६	३०

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वर्चित्र २०७३, मकवानपुर

डायग्राम नं. ४.१७ वाल श्रममा संलग्न सम्बन्ध विवरण

४.५ सामाजिक संघसंस्था

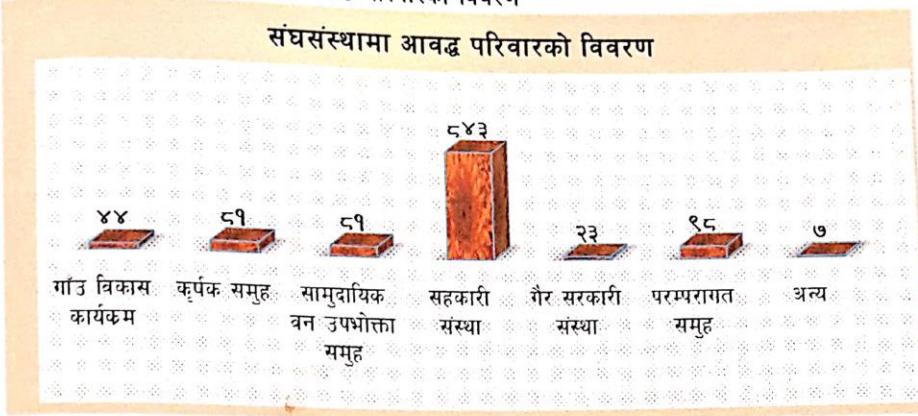
ईन्ट्रसरोवर गाउँउपालिकामा वसोवास गर्ने परिवारका सदस्यहरू कुनै न कुनै संघसंस्थामा आवद्ध रहेको देखिन्छ । गाउँउपालिकामा संचालन भएका विभिन्न संघसंस्थाहरू मध्ये गाउँ विकास कार्यक्रममा जम्मा ४४ परिवारका सदस्यहरू आवद्ध रहेका छन् भने कृषक समुह तर्फ जम्मा ८१ परिवार आवद्ध भएको अवस्था देखिन्छ । यसै यस गाउँउपालिका भित्र वसोवास गर्ने धेरै परिवार सहकारी संस्थामा आवद्ध छन् । यो संस्थामा आवद्ध हुनेको परिवार संख्या ८४३ रहेको छ भने गैर सरकारी संस्था, परम्परागत समुह तथा अन्य समुहमा आवद्ध हुनेको संख्या कम्सः २३, ९८ तथा ७ रहेको छ । तलको तालिका तथा चार्टमा वडा अनुसार संघ संस्थामा आवद्ध परिवारको विवरणलाई देखाईएको छ ।

तालिका नं. ४.२६ वडा अनुसार संघसंस्थामा आवद्ध परिवारको विवरण

वडा नं.	गाउँ विकास कार्यक्रम	कृषक समुह	सामुदायिक वनउपभोक्ता समुह	सहकारी संस्था	गैरसरकारी संस्था	परम्परागत समुह	अन्य
१	८	२८	२८	१४९	९	९६	४
३	३१	१५	१५	१९२	५	०	२
४	३	२१	२१	२३४	६	१	०
५	२	१७	१७	२६८	३	१	१
जम्मा	४४	८१	८१	८४३	२३	९८	७

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वर्चित्र २०७३, मकवानपुर

डायग्राम नं. ४.१७ संघसंस्थामा आवद्ध परिवारको विवरण

४.५.१ वडा अनुसार सामुदायिक संस्थाको विवरण

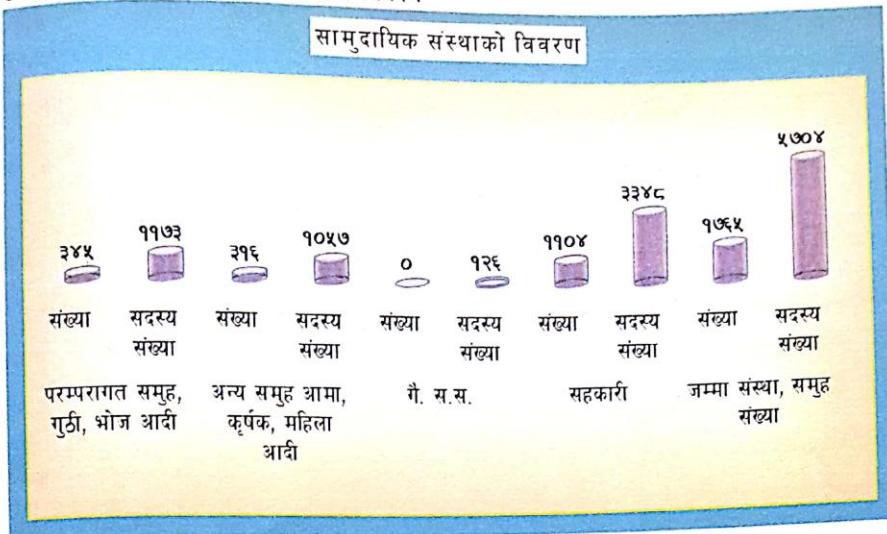
यस गाउँपालिका भित्र रहेका सामुदायिक संस्थाको विवरणलाई हेर्दा परम्परागत समुह, गुठी, भोज आदीको संख्या ३४५ छ भने यसको सदस्य संख्या ११७३ देखिन्छ । यसैगरी अन्य समुह आमा, कृषक, महिला आदीको संख्या ३१६ र यसको सदस्य संख्या १०५७ रहेको छ । यस्तै सबैभन्दा वढी सदस्य संख्या रहेको सहकारीको सदस्य संख्या ३३८४ रहेको छ भने गै.स.स., नागरिक समाज आदी सहकारी संस्था पनि यस गाउँपालिका भित्र रहेका छन् । तलको तालिका तथा चित्रमा वडा अनुसार सामुदायिक संस्थाको विवरणलाई स्पष्ट पारिएको छ ।

तालिका नं. ४.२७ वडा अनुसार सामुदायिक संस्थाको विवरण

वडा नं.	परम्परागत समुह, गुठी, भोज आदी		अन्य समुह आमा, कृषक, महिला आदी		गै. स.स.		सहकारी		नागरिक समाज		जम्मा संस्था, समुह संख्या	
	संख्या	सदस्य संख्या	संख्या	सदस्य संख्या	संख्या	सदस्य संख्या	संख्या	सदस्य संख्या	संख्या	सदस्य संख्या	संख्या	सदस्य संख्या
१	२७६	१०८६	१८५	७३५	०	१२६	१०८३	२३२२	०	०	१५४४	४२६९
३	६९	४९	७८	१२६	०	०	०	११६	०	०	१४७	२९१
४	०	०	५३	१९६	०	०	३	२९०	०	०	५६	४८६
५	०	३८	०	०	०	०	१८	६२०	०	०	१८	६५८
जम्मा	३४५	११७३	३१६	१०५७	०	१२६	११०४	३३४८	०	०	१७६५	४७०४

श्रोता: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वर्चित्र २०७३, मकवानपुर

डायग्राम नं. ४.१८ सामुदायिक संस्थाको विवरण

४.५.२ परम्परागत समूह (गुठी, भोज आदि) विवरण

यस गाँउपालिका भित्र विभिन्न किसिमका परमपरागत (गुठी) समुह संचालनमा रहेका छन् । यि मध्ये महिला समुह वस्ती सिस्नेरी, नाट्यश्वरी गुठी समुह, तौमाक, गुठी आदी पर्दछन् । यि समुहले रकम जम्मा गरी विभिन्न क्षेत्रमा लगानी समेत गरेको पाइन्छ । यस्तै नाट्यश्वरी गुठी समुहले ३५००० जम्मा गरी कृषि क्षेत्रमा लगानी गरेको छ भने यसको सदस्य संख्या ९० जना रहेका छन् । तलको तालिकामा गाँउपालिकामा रहेका परमपरागत समुहको विवरणलाई विस्तृत रूपमा देखाइएको छ ।

तालिका नं. ४.२८ परम्परागत समूह (गुठी, भोज आदि) विवरण

नाम ठेगाना	संख्या	सदस्य संख्या			समेटेको परिवार				वचत रकम	लगानीका क्षेत्रहरु
		महिला	पुरुष	जम्मा	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा		
गुठी	२२	२२	२२	४४	०	०	०	०	०	
गुठी टोल	०	१५०	९६	२४६	०	२४६	०	२४६	०	
तौमाक	४८	२३	२५	४८	०	२४६	०	२४६	०	
भिरख्क	३४	१९	१५	३४	०	०	०	०	०	
मार्खु	०	५	२०	२५	०	०	०	०	०	
नाटेश्वरी गुठी	१०	१०	०	१०	०	२०	०	२०	०	
समूह										
गुठी समूह	०	३८	०	३८	०	३८	०	३८	०	
गठी	०	०	०	०	०	२३	०	२३	०	
महिला समूह	०	६	७	७	०	६	१	७	२००००	कृषि पशुपालन
महिला समूह	१६	०	१७	१७	०	१३	४	१७	३००००	कृषि पशुपालन
महिला समूह	१२	०	०	०	०	४	८	१२	४५०००	कृषि पशुपालन
महिला समूह	११	०	०	०	०	९	२	११	२५०००	कृषि, पशुपालन
महिला समूह	२४	०	२५	२५	०	२०	५	२५	४००००	कृषि, पशुपालन
वस्ती सिस्तेरी										

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पार्श्ववित्र २०७३, मकवानपुर

४.५.३ विविध समूह (आमा, कृषक, महिला, सामाजिक परिचालन आदि) सम्बन्धि विवरण

यस ईन्ड्रसरोवर गाँउपालिका भित्र विभिन्न आमा, कृषक, महिला, सामाजिक परिचालन आदि समूह गठन भएको पाइन्छ । श्रीकृष्ण महिला आमा समुहमा जम्मा सदस्य संख्या १८० छ भने आमा समुहमा सदस्य संख्या ३४ जना रहेको देखिन्छ । यो समुहको वचत रकम १२८००० रहेकोमा यस्तो रकम समूह भित्रका सदस्यलाई कृष्ण प्रदान गर्दै आइरहेको छ । त्यस्तै अर्को समूह हो सेरा महिला समूह । यो समुहमा जम्मा ९ जना सदस्य संख्या रहेकोमा रु २४००० रकम वचत गरेको छ भने यस समुहले वाखा पालनमा लगानी गर्दै आएको छ । त्यस्तै सर्भाड आमा समुहको सदस्य संख्या ३० जना रहेकोमा यसको वचत रकम रु. २९००० रहेको देखिन्छ । यस समुहले स्वास्थ्य तथा डेलिभरीमा आफ्नो जम्मा भएको रकम लाई लगानी गरेको छ । तलको तालिकामा यस गा.पा. भित्र गठन भएका विभिन्न समुहको विवरणलाई देखाइएको छ ।

तालिका नं. ४.२९ आमा तथा महिला समुह सम्बन्ध विवरण

नाम ठेगाना	संख्या	सदस्य संख्या			समेटेको परिवार			
		महिला	पुरुष	जम्मा	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
आमा समुह	१०	१०	०	१०	०	०	०	०
श्री कृष्ण महिला आमा समुह ४	०	१८०	०	१८०	०	०	०	०
श्री कृष्ण महिला आमा समुह ५	०	१५०	०	१५०	१	०	०	१
सदावाहार किसान समुह	०	१०	०	१०	०	०	०	०
सिर्जना महिला आयआर्जन समुह	०	३०	०	३०	०	०	०	०
आमा समुह	३४	३४	०	३४	०	०	०	०
कालिदेवि महिला समुह	०	२५	०	२५	०	०	०	०
सत्यसवर आमा समुह	१	१७	०	१७	०	०	०	०
आमा समुह	२०	२०	०	२०	०	०	०	०
पावर्ता महिला समुह	०	१७	५	२२	०	०	०	०
सेरा महिला समुह	०	९	०	९	०	९	०	९
आमा समुह	१८	१८	०	१८	०	१८	०	१८
सर्भांड आमा समुह	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
आमा समुह कुलेखानी	०	९	०	९	१	८	०	९
खानिखेत महिला समुह	३५	३५	०	३५	२	३१	२	३५
टोडके आमा समुह	०	४०	०	४०	०	४०	०	४०
नाकमार आमा समुह	६	६	०	६	१	५	०	६
आमा समुह	०	१	११	११	०	११	०	११
राडचे आमा समुह	७	७	०	७	०	७	०	७
वन उपभोक्ता समिति	१	०	२०	२०	०	१	०	१
श्री मंगल सरस्वति वचत सहकारी संस्था	०	०	०	०	०	०	०	०
पंचडाडा								
श्री मंगल सरस्वति वचत सहकारी संस्था	०	०	०	०	०	०	०	०
मौटार १								
श्री लालिगुरास महिला समुह सल्ले	०	२३	०	२३	०	२३	०	२३
सरस्वति महिला समुह	१	२०	०	२०	०	२०	०	२०
श्री मंगल सरस्वति वचत तथा सहकारी संस्था काफलटार ३	०	३६	०	३६	४	३२	०	३६
लक्ष्मि महिला समुह	१	१७	०	१७	०	१७	०	१७
श्री लालिगुरास महिला कलंकी	०	१२	०	१२	०	१२	०	१२
आमा समुह सिस्नेरी	५	२६	०	२६	०	३६	०	३६
सम्पूर्ण वस्ती	७	०	०	०	०	४७	२३	७०
श्रमजिवी महिला वचत तथा कृष्ण स.स. स्वावलम्बन	०	८०	०	८०	७	५९	०	६८
लालिगुरास महिला समुह	०	२०	०	२०	०	२०	०	२०
अन्य आमा समुह फाखेल	३	७५	०	७५	०	७५	०	७५
पुराण्ड वचत समुह	५०	२०	३०	५०	०	०	०	३
परिवर्तन म.वि.स.	०	२३	०	२३	०	०	०	०
मिलिजुली म.वि.स.	०	२५	०	२५	०	०	०	०
सुनआमा म.वि.स.	०	२३	०	२३	०	०	०	०

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.बि.स. पाश्वर्चित्र २०७३, मकवानपुर

४.५.४ गाँउपालिकामा भएका विभिन्न गैर सरकारी संस्थाहरु

यस गाँउपालिका भित्र रहेका विभिन्न गैर सरकारी संस्थाहरुमा सिमलाड सहकारी संस्था, कोसम, सम्पूर्ण वस्ती, राडो नेपाल, मिरा, रेज, कलंकी गै.स.स. आदी गैर सरकारी संस्थाहरु रहेका छन् । यि संस्थाहरुले अपांड वालवालिका, सचेतना कार्यक्रम, खानेपानी, स्वास्थ्य, कृषि जस्ता क्षेत्रमा काम गर्दै आईरहेका छन् । तलको तालिकामा गाँउपालिकामा भएका विभिन्न गैर सरकारी संस्थाहरुको विवरणलाई प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ४.३० गाँउपालिकामा भएका विभिन्न गैर सरकारी संस्थाहरु

नाम ठेगाना	सदस्य संख्या			समेटेको परिवार				वचत रकम	लगानीका क्षेत्रहरु
	महिला	पुरुष	जम्मा	दलित	जनजाती	बन्य	जम्मा		
सिमलाड गैर सरकारी संस्था	०	६३	६३	२	२६	३६	६४	१५०००	
कोसम	०	०	०	०	०	०	०	२०००००	अपांड वालवालिका स्वस्थ्य उपचार, सचेतना कार्यक्रम
सम्पूर्ण वस्ती	०	०	०	०	५७	२३	८०	०	खानेपानी
राडो नेपाल, मिरा, रेज	०	०	०	८	८६	५	९९	०	खानेपानी, स्वास्थ्य, कृषि
कलंकी गै.स.स.	०	११	११	०	११		११	५०००	
गैर सहकारी संस्था	२१	२६	४७	४	४०		५०	०	
टोडके (मिरा)	०	२	२	०	२		२	१००००	
सल्ले गै.स.स.	०	२२	२२	०	२२	२२	१२०००	०	

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वचित्र २०७३, मकवानपुर

४.५.५ सहकारी संस्था सम्बन्धि विवरण

यस गाँउपालिका भित्र विभिन्न सहकारी संस्था, वचत तथा क्रृष्ण सहकारी, विभिन्न आमा समुह, महिला समुह आदी संस्था निरिचत उद्देश्य लिएर संचालनमा रहेको पाइन्छ । ६७० परिवार समेटेको श्रुजना महिला वचत तथा क्रृष्ण सहकारी संस्थाले आफ्नो वचत रकम ४७००००० जनजाती तर्फ र अन्यलाई ७००००० गरी जम्मा ५४००००० कृषि, व्यापार तथा स्वास्थ्य क्षेत्रमा लगानी गरेको पाइन्छ । त्यस्तै २००००० जनजाती तर्फ वडा नं. १ का सदस्यहरुलाई लगानी गरेको छ । तलको तालिकामा यस गाँउपालिका भित्र रहेका सहकारी संस्थाको विवरणलाई स्पष्ट पारिएको छ ।

तालिका नं. ४.३१ सहकारी संस्था सम्बन्धि विवरण

नाम ठेगाना	प.	संख्या		समेटके परिवार		लगाती रकम		जन्मा	लगातीका क्षेत्रहर	
		महिला	पुरुष	जन्मा	दलित	जनगांती	अन्य			
श्रीनाना महिला बचत तथा ऋण सहकारी	६७०	०	६९०	६७०	३	५६३	१०४	६७०	४९५३७९७२	०
सहकारी समूह	१०	०	१०	१०	०	१०	०	१०	४०००००१	७०००००
सहकारी	२	०	५०	५०	०	५०	०	५०	२५०००	२५०००
तैभाक सहकारी	३४	०	०	०	०	०	०	०	५०	५०
सहकारी संस्था	३०	०	२०	०	०	०	०	०	१०००००	०
मिश्चर्क सहकारी	३०	०	०	०	०	०	०	०	५०	०
समस्ति सहकारी संस्था	२१	०	०	०	०	०	०	०	३०३७५	०
माहू	०	०	६७०	६७०	१	०	०	०	५०००००	०
महाराष्ट्री सहकारी संस्था	३१	०	३१	३१	०	०	०	०	२३२३५	०
करतंकी सहकारी संस्था	०	०	१२	१२	०	१२	०	०	१५००००	०
टोडके सहकारी संस्था	०	०	५५	५५	०	५५	०	०	२०२०००	१०
मुक्तया राहकारी संस्था	०	०	३	३	०	३	०	०	२००००	०
सलले स संस्था	०	०	२२	२२	०	२२	०	०	०	०
सहकारी	५	०	३२	३२	२	३१	०	०	०	०
ओखरोट छोवेलास म.स. र स्वावलम्बन	०	०	३१	३१	०	१८	०	०	३५५००	४०५००
आशांगकर घोडवास म.स. स्वावलम्बन	०	०	२४	२४	४	१७	२४	४५०००	३५०००	४५०००
सम्पादक संस्था	०	०	७	७	०	७	०	०	१८०००	२४५०००
महिला समूह फार्मिल	६	०	२१५	२१५	०	८०	०	०	१०००००	११५००००
मित्रों बचत तथा ऋण सहकारी	८	०	१००	१०५	६	५	०	०	०	०
संक्षय महिला बचत तथा ऋण सहकारी संस्था	२	०	१५	१५	३	१२२	०	०	०	०
संक्षय महिला बचत तथा ऋण सहकारी संस्था	२	०	७५	७५	०	७५	७०	७०	८७०००	१८५०००
फार्मिल ४ महिला समूह	०	०	१२५	१२५	०	१००	५	१०५	०	०
संक्षय महिला बचत तथा ऋण सहकारी संस्था फार्मिल	०	०	११५	११५	५	१०५	०	०	३०	०
संक्षय महिला बचत तथा ऋण सहकारी	५	०	१३०	१३०	०	१३०	०	०	०	०
सहकारी संस्था फार्मिल	०	०	९०	९०	१०	९०	०	०	०	०

शोतः गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्चात्यित्र २००३, मार्कवानपुर

४.५.६ वडा अनुसार लैंगिक समानता र विकास

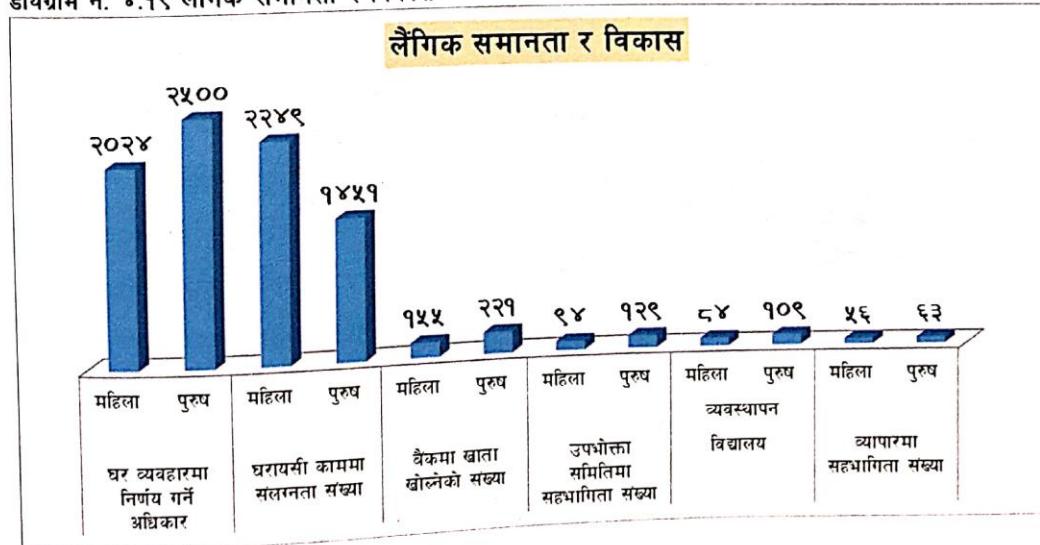
यस गाउँउपालिकामा लैंगिक समानताको विवरण हेर्दा घर व्यवहारमा निर्णय गर्ने अधिकारमा महिलाको संख्या २०२४ छ भने पुरुषको संख्या २५०० छ। यसैगरी घरायसी काममा संलग्नताको संख्याको विवरण लाई हेर्दा यस गा.पा. भित्र २२४९ महिला घरायसी काममा संलग्न छन भने १४५१ पुरुष घरायसी काममा संलग्नता भएको देखिन्छ। यो संख्या सबैभन्दा बढी वडा नं ५ मा पर्न आउछ। जसको विवरण हेर्दा यस वडाका ५१० महिला घरायसी काममा संलग्न छन भने पुरुषको संख्या ४०६ देखिन्छ। यस्तै यस गा.पा.मा बैंकमा खाता खोल्नेको संख्या त्यति धेरै पाईदैन। जम्मा १५५ जना महिला तथा २२१ जना पुरुषले बैंकमा खाता खोल्ने गरेको पाईएको छ भने विद्यालय व्यवस्थापनमा महिला तथा पुरुषको संख्या कमसः ८४ तथा १०९ रहेको छ। तलको तालिका तथा चार्टमा वडा अनुसार लैंगिक समानता र विकास सम्बन्धि विवरण लाई स्पष्ट रूपमा देखाइएको छ।

तालिका नं. ४.३२ वडा अनुसार लैंगिक समानता र विकास

वडा नं.	घर व्यवहारमा निर्णय गर्ने अधिकार		घरायसी काममा संलग्नता संख्या		बैंकमा खाता खोल्नेको संख्या		उपभोक्ता समितिमा सहभागिता संख्या		विद्यालय व्यवस्थापन		व्यापारमा सहभागिता संख्या	
	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष
१	४८२	५५८	५२४	३६५	३७	५९	२३	३३	२०	३०	१०	१४
२	४५४	५३३	५४४	३०५	७१	८१	६४	७५	६१	६१	४१	४३
३	४३४	५०५	३१४	२२०	३७	७०	२	१३	१	५	५	४
४	१६५	३३२	३५७	१५५	६	४	०	१	१	१०	०	०
५	४८९	५७२	५१०	४०६	४	७	५	७	१	३	०	२
जम्मा	२०२४	२५००	२२४९	१४५१	१५५	२२१	९४	१२९	८४	१०९	५६	६३

श्रोता: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वर्चित्र २०७३, मकवानपुर

डायग्राम नं. ४.१९ लैंगिक समानता र विकास

४.६ खेलकूद पार्क तथा किडास्थल

खेलकूद स्वास्थ्य जीवनको आधार हो । तर ग्रामिण क्षेत्रमा खेलकूदलाई त्यति धेरै ध्यान दिएको पाइँदैन । त्यसैले पनि ईन्द्रसरोवर गाउँउपालिकामा खेलकूदको राम्रो विकास हुने सकेको छैन् । यद्यपि यहाँ खेलकूद विकासको लागि स्थानीय कलबहरु कियाशिल पनि छन् । खेलकूद विकासको लागि आवश्यक पूर्वाधारहरुको विकास भैनसक्नु र जनताहरुमा पनि खेलकूद एउटा आवश्यकता भन्दा पनि रहरको विषयको रूपमा रहेको कारण यसको विकासमा अझै समस्या देखिन्छ ।

पूर्वाधार कुनै पनि कुराको विकासको आधार हो र तर यहाँ हाल सम्म गाउँउपालिकामा एउटा पनि व्यवस्थित खेलमैदान तथा किडास्थल छैन, खेलकूद प्रतियोगिताहरु नियमित हुन सकेको छैन । खेलकूदको क्षेत्रमा जति पनि विकास भएको छ त्यो नीजि पहलमा भएको छ । त्यसो त खेल मैदान बनाउनको लागि उचित जग्गाको अभाव रहेको छ । भविष्यमा खेलकूद विकासलाई योजनामा समेटेर लैजानु पर्ने देखिन्छ । गाउँउपालिकामा रहेका खेलकूद, पार्क तथा किडास्थलको विवरण तलको तालिकामा दिईएको छ ।

तालिका नं. ४.३३ खेलकुद स्थलको विवरण

वडा नं.	स्थलको नाम	क्षेत्रफल (हे.)	स्वामित्व	उपयोग	वार्षिक कार्यक्रम
१	मार्खु विद्युत प्राधिकरण	२	ने. वि. प्रा.	भलिवल खेल	३
१	ताल छेउ मार्खु	५	सार्वजनिक	फुटवल खेल	०
२	वगर	४	सार्वजनिक स्थल	फुटवल, भलिवल	१
२	हेवि चौर	४	सार्वजनिक स्थल	फुटवल, भलिवल खेल	२
४	कालिका खेल मैदान	१७	कालिका नि.पा.वि.	खेलकुद	३
५	माथिल्लो भञ्ज्याड	१०	सार्वजनिक	खेलकुद कार्यक्रम	३

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वचित्र २०७३, मकवानपुर

परिच्छेद ५: आर्थिक विकास

आर्थिक विकास केन्द्रिय सरकार देखि स्थानीय तहसम्मको प्रमुख उद्देश्यका रूपमा रहेको हुन्छ। रोजगारीको अवस्था सिर्जना, प्राविधिक शिक्षा, उच्योगधन्दाको पूर्ण विकास, व्यावसायिक खेती प्रणाली, जलविद्युत, पर्यटनको प्रबढ्दन आदिबाट आर्थिक विकास हुन सक्ने मानिन्छ। रोजगारीको सिर्जनाले कुनै पनि स्थानको आर्थिक विकासमा महत्वपूर्ण सहयोग पुऱ्याउने गर्दछ। रोजगारीले मानिसहरुलाई सबल र सक्षम पनि बनाउने गर्दछ। यस्तो रोजगारी स्वदेशमा गरिने र विदेशमा गरिने गरी मुख्य रूपमा दुई प्रकारको हुने गर्दछ। यिनीहरुमध्ये पनि विदेशी नोकरीले वैदेशिक मुद्रा आर्जनमा सहयोग पुऱ्याउने गर्दछ भने आन्तरिक रोजगारीले मानिसलाई सक्षम बनाउन मद्दत गर्दछ। नेपालको सन्दर्भ देखि लिएर ईन्द्रसरोवर गाँउपालिकाको अवस्था पनि एउटै प्रकृतिको देखिन्छ। ईन्द्रसरोवर गाँउपालिकाको भौगोलिक अवस्था अनुसार ३३ प्रतिशत भुभाग कृषियोग्य रहेको तथ्याङ्कले देखाएको र तरकारी उत्पादनको लागि उर्वरा माटो तथा हावापानी भएको हुँदा सो भुमिलाई व्यवसायिक रूपमा उपयोग गर्न सकेमा यस क्षेत्रमा वसोवास गर्ने जनताको आर्थिक उन्नती छिड्दै हुने देखिन्छ। त्यसै गरि ४४ प्रतिशत वन क्षेत्र रहेको यस गाँउपालिकामा वन क्षेत्रको सहि सदुपयोग गर्न सकेमा आर्थिक विकासका अवसरहरु पनि प्राप्त हुन सक्ने देखिन्छ। ईन्द्रसरोवर गाँउपालिका देखि ४२ कि.मि. पुर्वमा हेटौडा वजार रहेको र ४६ कि.मि. पश्चिममा काठमाण्डौ रहेको, यस गाँउपालिकाको मध्य भाग हुडै काठमाण्डौ-सिस्तेरी-कुलेखानी - हेटौडा - चितवन र विरांज सम्म वाहैमासे यातायातका साधन संचालन भईरहने हुनाले यस क्षेत्रमा हुने उत्पादनले सजिलै वजार पाउने देखिन्छ।

रानी ईन्द्रराज्यलक्ष्मीदेवी शाहको सम्मनामा मानव निर्मित नेपालको एक मात्र ईन्द्रसरोवर ताल यसै गाँउपालिकामा अवस्थित छ। यसको साथसाथै काठमाण्डौ भ्याली देखिने हुमाने भञ्ज्याड, रामचन्द्र भन्ज्यांग, देउराली भन्ज्यांग लगायत गाँउपालिकाको उत्तरी सिमानामा रहेको चन्द्रगिरी सहितको उचित व्यवस्थापन लगायत प्रचार प्रसार गर्न सकेमा आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकको आवागमनमा बढ्दि हुनुको साथै आर्थिक समृद्धि हुन सक्ने कुरालाई नकार्न सकिदैन। साथै कुलेखानी हाइड्रोपावरलाई व्यवस्थित तरिकाले संचालन, व्यवस्थापन र समन्वय गर्न सकेमा विजुलीको समस्या नहुने र उत्पादित वस्तुलाई चिलिङ्ग सेन्टर लगायत प्रविधिको प्रयोगको मद्दतवाट धेरै समय सम्म राख्न सकिने अवसर विविध विषयलाई तल उल्लेख गरिएको छ।

५.१ पेशामा संलग्न जनसंख्या सम्बन्धि विवरण

१०.१ पेशामा संलग्न जनसंख्या ३१३९ छ। यस गाउँपालिकामा वसोवास गर्ने मानिसहरुले गर्ने मुख्य पेशा भनेको कृषि हो। गाउँपालिकाका वडा अनुसार पेशामा संलग्न मानिसहरुको विवरणलाई हेर्दा यहाँका मानिसहरु मुख्य रूपमा खेतीपाती र पशुपालनमा आश्रित तथा संलग्न भएको देखिन्छ। जनसंख्या तथा लिंगको आधारमा हेर्दा यस गा.पा. पशुपालनमा आश्रित तथा संलग्न भएको देखिन्छ। जनसंख्या तथा लिंगको आधारमा हेर्दा यस गा.पा. मित्र ५३४९ महिला तथा पुरुषले कृषि पेशा अंगालेका छन्। जसमा महिलाको संख्या ३१३९ छ भने मित्र २२९० छ। यस्तै व्यापार, जागीर, ज्याला मजदुरी तथा अन्य पेशामा संलग्न भएको पुरुषको संख्या ४४८ छ भने जागीर गर्नेको संख्या यस विवरण मध्ये व्यापारमा संलग्न महिला पुरुषको संख्या १३८१ जनाले आफ्नो घर गाउँपालिका भित्र ६४६ जना रहेका छन्। यसैगरी ज्याला मजदुरीवाट १३८१ जनाले आफ्नो घर व्यवहार चलाएको देखिन्छ भने अन्य पेशामा संलग्न भएका मानिसहरु यस गा.पा. भित्र न्यून छन्।

तलको तालिकामा वडा अनुसार पेशामा संलग्न भएको जनसंख्या विवरण लाई अझ स्पष्ट रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ५.१ वडा अनुसार पेशामा संलग्न विवरण

वडा नं.	कृषि (खेती तथा पशुपालन)			व्यापार			जागिर			ज्याला मजदुरी			उच्चोग			जम्मा		
	म	पु	ज	म	पु	ज	म	पु	ज	म	पु	ज	म	पु	ज	महिला	पुरुष	जम्मा
१	३१	३७०	१०६१	४७	१०२	१४९	३२	१६२	१६४	५०	२६५	३१५	०	३	३	८२०	१०२	१७२२
२	७६	५२७	१२८८	१६	२२	३८	१०	५६	६६	१०१	३३३	४३४	१	२	३	८८९	१४०	१६२९
३	५७२	४९४	१०५६	३८	५३	११	२०	८९	१०१	३४	१०१	१४३	०	३	३	६६४	७४८	१४१२
४	४३०	३४६	७७६	१६	४९	६५	१५	८१	९६	३०	१२२	१५२	०	०	०	४९१	५९८	१०८९
५	६८५	४७३	११५८	४२	६३	१०५	२९	१५२	१८१	७३	२६४	३३७	०	०	०	९२९	९५२	१७८१
जम्मा	३३९	२२१०	५३४९	१५९	२८९	४४८	१०६	५४०	४४६	२८८	१०९३	१३८१	१	८	९	३७९३	४१४०	७८३३

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वर्चित्र २०७३, मकवानपुर

५.१.१ मुख्य वाली

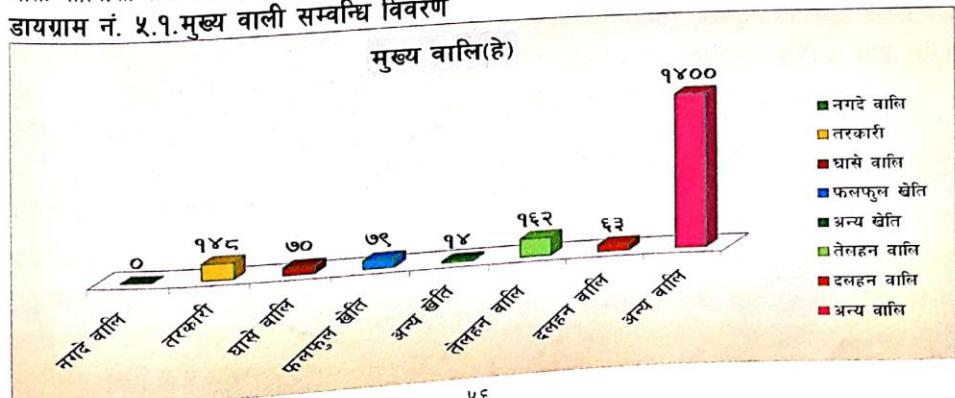
यस गाउँउपालिकामा लगाईने मुख्य वालीहरुमा धान, गाहु, मकै, तरकारी वाली, तेलहन, नगदे तथा दलहन वालि पर्दछन् । यहाँ खाद्यान्य वाली अन्तरगत धान, गाहु तथा मकै जस्ता वालीहरु कुल कृषि योग्य क्षेत्रको १४०० हेक्टरमा लगाउने गरिएको छ, भने तोरी, सूर्यमुखी जस्ता तेलहन वालीहरु १६२ वेक्टरमा लगाएको देखिन्छ । यसै गरी तरकारी वाली अन्तरगत काउली, प्याज, आलु जस्ता खेतीहरु १४८ वेक्टरमा लगाएको देखिन्छ, भने मास, मसुरो जस्ता दलहन वाली ६३ वेक्टरमा लगाउने गरिएको छ । तलको तालिका तथा चार्ट अनुसार इन्प्रसरोवर गाउँउपालिका भित्र लगाईने मुख्य वालीलाई देखाईएको छ ।

तालिका नं. ५.२ मुख्य वाली सम्बन्धि विवरण

वालि उत्पादन समुह	क्षेत्रफल (हेक्टर)
नगदे वालि (उखु, सुर्ति, जुट अलैची)	०
तरकारी (आलु, प्याज, काउली)	१४८
घासे वालि	७०
फलफुल खेति (केरा, स्याउ, आँप, सुन्तला)	७९
अन्य खेति	१४
तेलहन वालि (तोरी, सूर्यमुखी)	१६२
दलहन वालि (मास, मसुरो)	६३
अन्य वालि (धान, गाहु)	१४००

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वर्चित्र २०७३, मकवानपुर

डायग्राम नं. ५.१.मुख्य वाली सम्बन्धि विवरण

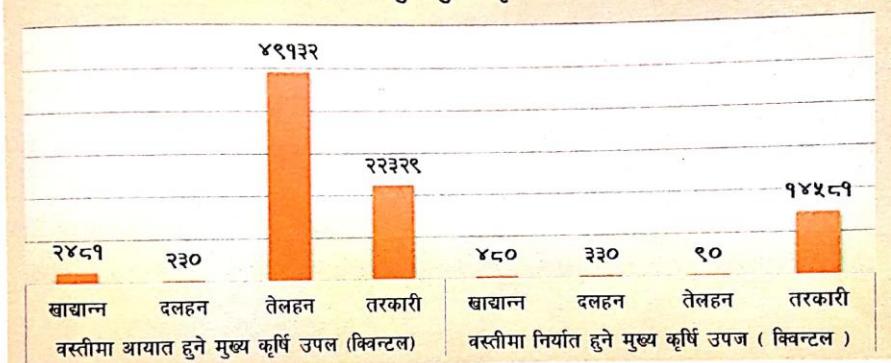
तालिका नं. ५.३ वडा अनुसार आयात हुने मुख्य कृषि उपजको विवरण

वडा नं.	वस्तीमा आयात हुने मुख्य कृषि उपज (विवन्टल)				वस्तीमा निर्यात हुने मुख्य कृषि उपज (विवन्टल)			
	खाद्यान्न	दलहन	तेलहन	तरकारी	खाद्यान्न	दलहन	तेलहन	तरकारी
१	२३०	२५	३५	१५५	०	२५	१०	२५०
२	४५८	४७	४८८६१	७४	४४	७४	४०	२३९
३	१७४३	१४८	२३१	१००	७९६	२३१	४०	४८०
४	५०	१०	५	२२०००	०	०	०	१२५००
५	०	०	०	०	०	०	०	१११२
जम्मा	२४८१	२३०	४९९३२	२२३२९	४८०	३३०	१०	१४५८१

श्रोत. गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वर्चित्र २०७३, मकवानपुर

डायग्राम नं. ५.२ आयात हुने मुख्य कृषि उपजको विवरण

आयात तथा निर्यात हुने मुख्य कृषि उपजको विवरण

५.१.१.२ कृषि वालिमा लाग्ने रोग किरा सम्बन्धी विवरण

साधारणतया यस गाँउपालिका भित्र तरकारी वाली, फलफुल तथा खाद्यान्न वालिमा विभिन्न रोग तथा किरा लाग्ने गरेको पाईएको छ। खासगरी यहाँका विभिन्न वडा तथा वस्तीहरूमा तरकारीमा लाग्ने रोगमा विशेषगरि लाई, खुम्रे, डडुवा, दुसी तथा गवारो राते जस्ता रोग देखा परेको छ भने फलफुल खेति तर्फ लाग्ने रोगमा लाई, खुम्रे, डडुवा, दुसी, सुन्तलाको पात पहेलो हुनु, सिरुस, फल भर्ने, फल कुहिने तथा फुल भर्ने जस्ता रोग लाग्ने गरेको देखिन्छ। खाद्यान्न वालीमा लाई, डडुवा, दुसी, गवारो, पात सुक्ने, पतेरो आदी जस्ता रोगहरू लाग्ने गरेको देखिन्छ।

५.१.२ पशुपालन सम्बन्धी विवरण

ईन्द्रसरोवर गाँउपालिकाको समग्र तथा वडा अनुसारको पशुपालनको तथ्याङ्कलाई हेर्दा मुख्य रूपमा यस गाँउपालिका भित्र विभिन्न किसिमका पशुहरू जस्तै गाई, गोरु, भैसी, राँगा, भेडा, वाखा, सुंगुर आदी पाल्ने गरेको पाईएको छ। तुलनात्मक रूपमा हेर्दा स्थानिय जातका भन्दा उन्नत जातका पशु पाल्नेको संख्या कम देखिन्छ। गाई तथा गोरुको संख्यालाई हेर्ने हो भने यस गाँउपालिका भित्र २६९३

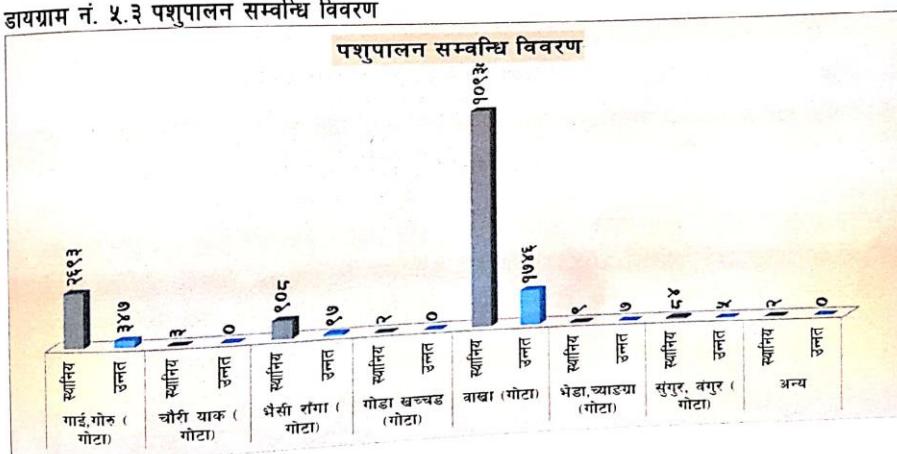
स्थानिय जातका गाई गोरु तथा ३४७ वटा उन्नत जातका छन्। वडा अनुसार हेर्ने हो भने सबै भन्दाधेरै वडा नं. २ मा गाई गोरुको संख्या ८५० छ, भने वडा नं. ५ मा उन्नत जातका गाई, गोरुको संख्या २०४ छ। यसैगरी भैसी तथा रागाँको संख्यालाई हेर्दा १०८ स्थानिय तथा ९७ उन्नत जातका छन्। यस्तै स्थानिय वाखाको संख्या १०९३८ र १७४६ उन्नत जातका वाखा यस गाँउपालिका भित्र भएको देखिन्छ। घोडा, खच्चड, भेडा च्याड्गा तथा संगुरको संख्या अन्य पशुको संख्या भन्दा कम देखिन्छ। तलको तालिका तथा चार्टमा वडा अनुसार पशुपालन सम्बन्धि विवरणलाई देखाइएको छ।

तालिका नं. ५.४ वडा अनुसार पशुपालन सम्बन्धि विवरण

वडा नं.	गाई, गोरु (गोटा)	भैसी राँगा (गो)	घोडा खच्चड (गो)	वाखा (गोटा)	भेडा, च्याड्गा (गोटा)	सुंगुर, वंगुर (गोटा)	अन्य				
	स्थानिय	उन्नत	स्थानिय	उन्नत	स्थानिय	उन्नत	स्थानिय	उन्नत	स्थानिय	उन्नत	स्थानिय
१	४७५	७७	५६	३५	०	०	२२२७	४४०	०	०	१४
२	८५०	६२	२४२	१८	२	०	३१२२	३४८	४	७	४८
३	३९२	०	२२९	५	०	०	१७७५	२	५	०	१६
४	५३३	४	२६३	२	०	०	१६०४	२८	०	०	५
५	४४१	२०४	१०८	३७	०	०	२२१०	९२८	०	०	१
जम्मा	२६९३	३४७	९०८	९७	२	०	१०९३८	१७४६	९	७	८४

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वर्चित्र २०७३, मकवानपुर

डायग्राम नं. ५.३ पशुपालन सम्बन्धि विवरण

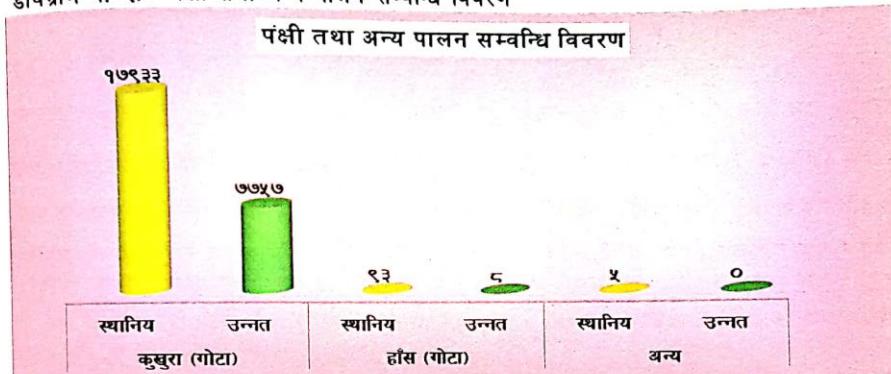
५.१.३ पक्षी तथा अन्य सम्बन्धि विवरण
यस गाँउपालिकामा पक्षिको अवस्थालाई हेर्दा कुखुरा पालेको संख्या वढी देखिन्छ। कुखुराको संख्यालाई हेर्ने हो भने स्थानिय जातका कुखुरा संख्या १७९३३ छ भने उन्नत जातका कुखुरा संख्या ७७५७ छ। यस्तै यस गाँउपालिका भित्र हाँस तथा अन्य जातका पक्षि पालेको संख्या ज्यादै न्यून ५८८ छ। तलको तालिकामा वडा अनुसार पक्षि तथा अन्य पालनको अवस्थालाई चित्रण रूपमा देखिन्छ। तलको तालिकामा वडा अनुसार पक्षि तथा अन्य पालनको अवस्थालाई चित्रण गरिएको छ।

तालिका नं. ५.५ वडा अनुसार पंक्ती तथा अन्य पालन सम्बन्धि विवरण

वडा नं.	कुखुरा (गोटा)		हाँस (गोटा)		अन्य	
	स्थानिय	उन्नत	स्थानिय	उन्नत	स्थानिय	उन्नत
१	२२०००	२४०७	१५	३	५	०
२	११०३०	२२५४	२७	५	०	०
३	१४३१	१३५०	२७	०	०	०
४	१६६९	११२३	०	०	०	०
५	१६०३	६२३	२४	०	०	०
जम्मा	१७९३३	७७५७	९३	८	५	०

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वंचित्र २०७३, मकवानपुर

दायगाम नं. ५.४ पंक्ती तथा अन्य पालन सम्बन्धि विवरण

५.१.४ वडा अनुसार पशुपंक्तीजन्य उत्पादन सम्बन्धि विवरण

यस गाँउपालिका भित्र स्थानिय तथा उन्नत जातका विभिन्न पशुपंक्तिजन्य उत्पादन सम्बन्धि विवरण लाई हेर्दा यहाँ दुध ६०९८१ लि. उत्पादन हुने देखिन्छ। जसमा सबै भन्दा वडी उत्पादन वडा नं. ३ मा ४१४८१ लि. तथा कम वडा नं. १ मा ८१ लि. हुने देखिन्छ। खसी वोका, भेडा च्याङ्गाको उत्पादन परिमाण लाई हेर्दा सबै वडामा गरेर जम्मा ६८९६८ किवन्टल मासु उत्पादन हुन्छ। यस्तै कुखुरा, हाँसको मासुको उत्पादन परिमाण लाई हेर्दा यहाँ २४४०४ किवन्टल तथा अण्डा २८५८१ गोटा उत्पादन हुन्छ। तलको तालिका तथा चार्टमा वडा अनुसार पशुपंक्तीजन्य उत्पादनको विवरणलाई विस्तृत रूममा देखाईएको छ।

तालिका नं. ५.६ वडा अनुसार पशुपंक्तीजन्य उत्पादन सम्बन्धि विवरण

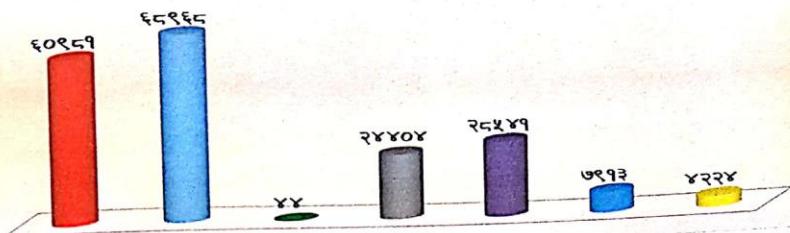
वडा नं.	दुध (लि.)	खसी, वोका, भेडा, च्याङ्गा मासु (किवन्टल)	उन (के.जी.)	हाँस, कुखुरा, मासु (किवन्टल)	अण्डा (गोटा)	अन्य
१	८१	१३७४	०	४०९	३३७	४४
२	१२५१७	४९७५५	४४	५०३६	१९४१२	४०३६
३	४१४८१	७५६९	०	३४२०	२१७४	५४
४	२०००	७८१५	०	१५३९६	४२५६	४८
५	४९०२	२२५५	०	१५१	२३६२	४२
जम्मा	६०९८१	६८९६८	४४	२४४०४	२८५८१	४२२४

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वंचित्र २०७३, मकवानपुर

ડાયગ્રામ નં. ૫.૫ પશુપંક્તીજન્ય ઉત્પાદન સમ્વન્ધ વિવરણ

પશુપંક્તીજન્ય ઉત્પાદન સમ્વન્ધ વિવરણ

- દુધ (લિ.)
- ઊન (કે. ગી.)
- અણડા (ગોટા)
- અન્ય
- ખર્ચી, કોકા, ભેંડા, ચ્યાડગા માસુ (ક્રિવન્ટલ)
- હાંસ, કુસુગ, માસુ (ક્રિવન્ટલ)
- માદ્યા (કે. જી.)

૫.૧.૫ પશુપંક્તિમા લાગે રોગકો વિવરણ

યસ ગાંઉપાલિકા ભિત્ર પશુહરૂમા લાને મુખ્ય રોગમા ખોરેત, નામ્લે તથા જુગા લાગે ગરેકો પાઇન્ચ્છે ભને પક્ષિહરૂમા લાગે મુખ્ય રોગમા આખીં પાકને, નામ્લે, રાની ખેત, ગંભારો તથા વર્ડ ફ્લૂ હુન। યસ્તૈ માદ્યામા લાગે મુખ્ય રોગ પડગાસ હો। પશુપંક્તિમા રોગ લાગેમા ઘરમા ઉપચાર ગરાઉનેકો સંખ્યા ૬૯૯ છે, ભને અસ્પતાલમા ઉપચાર ગરાઉનેકો સંખ્યા જમ્મા ૨૦ દેખિન્છે। તલકો તાલિકામા પશુપંક્તિમા લાગે રોગકો વિવરણલાઈ વિસ્તૃત રૂમમા દેખાઈએકો છે।

તાલિકા નં. ૫.૭ પશુપંક્તિમા લાગે રોગકો વિવરણ

પશુહરૂમા લાગે મુખ્ય રોગ	પક્ષિહરૂમા લાગે મુખ્ય રોગ	માદ્યામા લાગે મુખ્ય રોગ	પશુપંક્તિમા રોગ લાગેમા ઘરમા ઉપચાર ગરાઉને જમ્મા પરિવાર સંખ્યા	પશુપંક્તિમા રોગ લાગેમા અસ્પતાલમા ઉપચાર ગરાઉને પરિવાર સંખ્યા
ખોરેત, નામ્લે	આખીં પાકને, નામ્લે	પડગાસ	૦	૦
ખોરેત, નામ્લે	આખીં પાકને, નામ્લે	પડગાસ	૦	૦
ખોરેત, નામ્લે, જુગા	આખીં પાકન	પડગાસ	૨	૧૦
ખોરેત, નામ્લે, જુગા	નામ્લે	પડગાસ	૧૦૭	૧૦
ખોરેત,, ભ્યાગુતે, ચાચો, પટંગે, વિષાળ જિવાણ	રાની ખેત, ગંભારો, વર્ડ ફ્લૂ		૫૯૦	૦

શ્રોત: ગા.વિ.સ. તથા જિ.વિ.સ. પાશ્વર્વચિત્ર ૨૦૭૩, મકવાનપુર

૫.૨ વડા અનુસાર ઉદ્યોગકો કિરિસિમ

ઈન્ડ્રસરોવર ગાંઉપાલિકા ભિત્ર સાના તથા મફ્ફૌલા ગરી કેહિ માત્રામા ઉદ્યોગ સંચાલનમા છન ભને ઠુલા ઉદ્યોગ ધન્દા ખુલ્ન નસકેકો અવસ્થા છે। સાના તથા મફ્ફૌલા ઉદ્યોગહરૂવાટ કેહિલે રોજગારી સમેત પાએકા છન ભને અરુ ફરક સંખ્યા ધેરૈ છે। સાના તથા મફ્ફૌલા ઉદ્યોગહરૂવાટ હેર્ને હો ભને ઠૂલો ખાલકા ઉદ્યોગ ખુલ્ન પર્ને અનિવાર્ય દેખિન્છે। યસ ગા.પા. ભિત્ર હાલકો અવસ્થાલાઈ હેર્ને હો ભને ઠૂલો ઉદ્યોગકો નામમા એઉટા કસર ઉદ્યોગ છે ભને વાંકી સાના તથા મફ્ફૌલા ઉદ્યોગહરૂમા તેલ પેલ્લે,

गहु/मकै पिस्ने मिल संचालन भएको देखिन्छ । तलको तालिका तथा चार्ट अनुसार वडा अनुसार उद्योगको वारेमा स्पष्ट परिएको छ ।

तालिका नं. ५.८ वडा अनुसार उद्योगको किसिम

वडा नं.	उद्योगको नाम	उद्योगको किसिम (घरेलु तथा साना, मझौला)	हालको अवस्था	उद्योगवाट प्रत्यक्ष रोजगारी संख्या			उत्पादन हुने सामाग्रीको नाम	उत्पादित सामाग्रीको वार्षिक मूल्य
				महिला	पुरुष	जम्मा		
१	मिल	घरेलु तथा साना	चालु	०	१	१	पिठो	३५०००
१	मिल	घरेलु तथा साना	चालु	१	०	१	पिठो	३५०००
१	मिल	घरेलु तथा साना	चालु	१	०	१	पिठो, चामल	५००००
१	मिल, तेल मिल	घरेलु तथा साना	चालु	०	३	३	तेल, पिना	१५००००
३	मच्छे नारायण दुडा रोडा उद्योग	मझौला	चालु	०	१५	१५	रोडा, दुडा	०
४	कशर	दूला	चालु	०	०	०	रोडा, दुडा	१०००००००००
४	तेल पेलो तथा मकै पिस्ने मिल	घरेलु तथा साना	चालु	०	०	०		१२
४	फर्निचर ५	घरेलु तथा साना		०	३	३	फर्निचर	३०००००
४	मकै पिन्ने मिल	मझौला	चालु	०	०	०	पिठो	०

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वचित्र २०७३, मकवानपुर

५.३ युवा रोजगारी

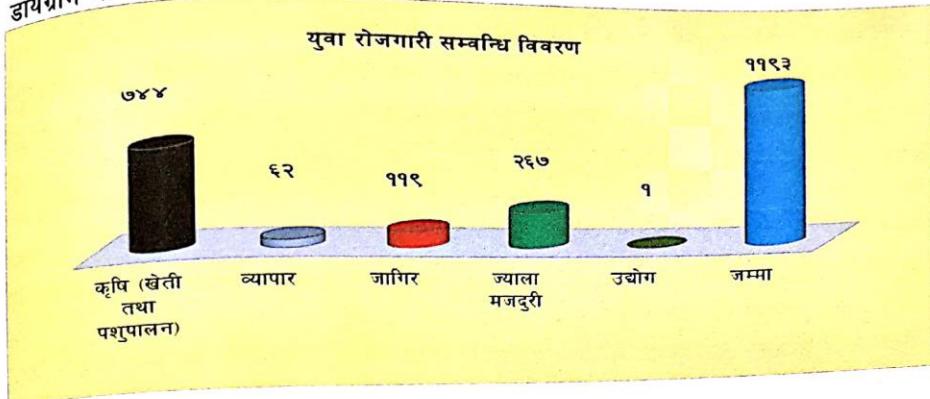
ईन्द्रसरोवर गाउँपालिकामा वसोवास गर्ने युवाहरुको युवा रोजगारीको अवस्थालाई हेदा यस गाउँपालिकाका महिला तथा पुरुष गरी जम्मा ७४४ जना कृषि (खेती तथा पशुपालन) मा आवद्ध छन् । भने महिला २३ तथा पुरुष ३९, गरी जम्मा ६२ जना व्यापार व्यवसायमामा आवद्ध भएको देखिन्छ । यस्तै जागिर गर्ने महिला तथा पुरुषको संख्या गरी जम्मा संख्या ११९ छ भने ज्याला मजदुरी गर्ने महिला र पुरुष गरि २०६ जना संलग्न रहेका छन् । यस गाउँपालिका भित्र उद्योग, कलकारखानामा संलग्न मानिसहरुको संख्या अत्यन्तै न्यून रहेका छन् । तलको तालिकामा १६ वर्ष देखि २४ वर्ष उमेर समुहमा वडा अनुसार युवा रोजगरीको अवस्थालाई चित्रण गरिएको छ ।

तालिका नं. ५.९ वडा अनुसार युवा रोजगारी सम्बन्धि विवरण

वडा नं.	कृषि (खेती तथा पशुपालन)	व्यापार			जागिर			ज्याला मजदुरी			उद्योग			जम्मा				
		म	पु	ज	म	पु	ज	म	पु	ज	म	पु	ज	म	प	ज		
१	६४	२५	८९	१०	१५	२५	७	२५	३२	१०	६३	७३	०	०	०	११	१२८	२१९
२	७१	१५	२६६	२	२	४	०	८	८	२५	६६	११	०	१	१	११८	१७२	३७०
३	६७	४२	१०९	२	६	८	४	२५	२९	७	२५	३२	०	०	०	८०	९८	१७८
४	८८	४६	१३४	६	६	१२	४	११	२३	९	१५	२४	०	०	०	१०७	८६	१९३
५	९८	४८	१४६	३	१०	१३	७	२०	२७	१०	३७	४७	०	०	०	११८	११५	२३३
जम्मा	४८८	२५६	७४४	२३	३९	६२	२२	१७	११९	६१	२०६	२६७	०	१	१	५९४	५९९	१११३

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वचित्र २०७३, मकवानपुर

डायग्राम नं. ५.६ युवा रोजगारी सम्बन्धित विवरण

५.४ विदेश गएकाहरूको विवरण

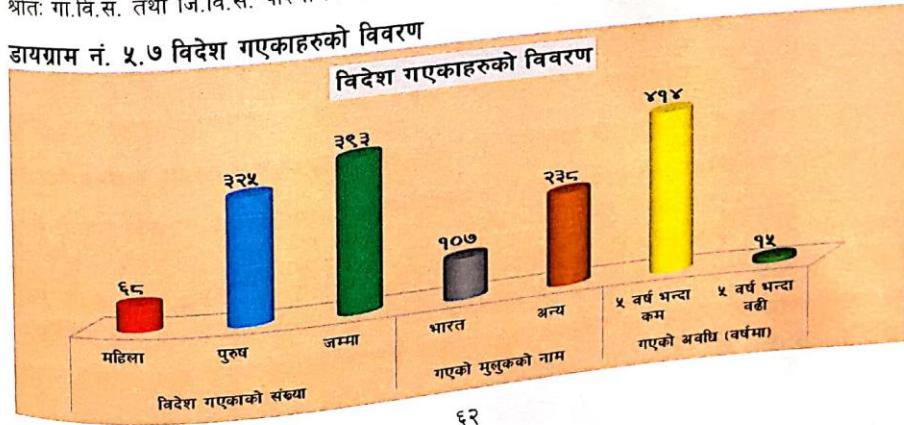
यस गाँउपालिका भित्र वसोवास गर्ने मानिसहरु विशेष गरि युवा वर्गहरु कामको लागी विदेश जाने आउने गर्दछन्। गाँउपालिका भित्रका महिला ६८ जना र पुरुष ३२५ गरी जम्मा ३९३ जना माहिला पुरुष विदेश गएको देखिन्छ। जसमध्ये भारत मा गएको संख्या १०७ छ भने भारत वाहेक अन्य मूलकमा गएको संख्या २३८ देखिन्छ। विदेश गएर वस्ने अवधिलाई तुलनात्मक रूपमा हेर्ने हो भने विदेश गाएर वढीमा ५ वर्ष वा सो भन्दा कम वस्नेको संख्या अधिक छ। यसको संख्या ४१४ छ भने ५ वर्ष वा सो भन्दा वढी वस्नेको संख्या जम्मा १५ जना रहेको देखिन्छ। तलको तालिकामा वडा अनुसार विदेश गएका मानिसहरूको विवरणलाई दिइएको छ।

तालिका नं. ५.१० वडा अनुसार विदेश गएकाहरूको विवरण

वडा नं.	विदेश गएकाको संख्या			गएको मूलकको नाम		गएको अवधि (वर्षमा)	
	महिला	पुरुष	जम्मा	भारत	अन्य	५ वर्ष भन्दा कम	५ वर्ष भन्दा वढी
१	५	८३	८८	१०	७१	१०२	५
२	२४	७८	१०२	८८	०	१०४	१
३	६	४२	४८	६	३६	४५	७
४	१०	४२	५२	२	४१	४२	१
५	२३	८०	१०३	१	९०	१२१	१
जम्मा	६८	३२५	३९३	१०७	२३८	४१४	१५

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वीचित्र २०७३, मकवानपुर

डायग्राम नं. ५.७ विदेश गएकाहरूको विवरण

५.५ वार्षिक आमदानीका स्रोतहरु सम्बन्धि विवरण

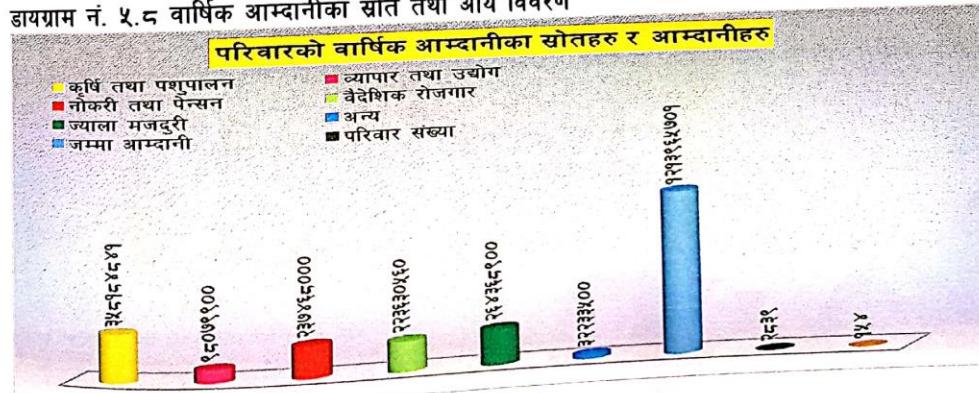
इन्द्रसरोवर गाँउपालिकामा वस्ते मानिसहरुको आमदानीको मुख्य श्रोत कृषिमा आधारित रहेको देखिन्छ। कृषिमा पनि खाद्यन्त र नगदे वाली तथा पशुपालन, व्यापार, नोकरी, वैदेशिक रोजगार लगायत ज्याला मजदुरी आदी रहेका छन्। गाँउपालिका भित्र सबैभन्दा बढी आमदानी गर्ने घर परिवार वडा नं. ५ मा रहेको देखिन्छ। यस वडाका सबै घरपरिवारले वार्षिक ३५८१८४८४१ आमदानी गरेको देखिन्छ। व्यापार तथा उद्योगमा गरी यस गा.पा. भित्र वसोवास गर्ने घर परिवारले वार्षिक ९८०७९९०० आमदानी गरेको देखिन्छ। यस्तै नोकरी तथा पेन्सन वाट बढी आमदानी गर्ने वडा नं १ हो। यस वडाका परिवारको वार्षिक आमदानी ८२९९८००० देखिन्छ। तुलनात्मक रूपमा हेदा यस गा.पा भित्र अन्य आमदानीको स्रोतको तुलनामा व्यापार तथा व्यवसाय वाट आमदी कम हुने विवरण तालिका वाट देख सकिन्छ। तलको तालिकामा वडा अनुसार परिवारको वार्षिक आमदानीका स्रोत र ति स्रोतवाट हुने आमदानीको विवरणलाई अझ स्पष्ट रूपमा देखाईएको छ।

तालिका नं. ५.११ वार्षिक आमदानीका स्रोत तथा आय विवरण

वडा नं.	कृषि तथा पशुपालन	व्यापार तथा उद्योग	नोकरी तथा पेन्सन	वैदेशिक रोजगार	ज्याला मजदुरी	अन्य	जम्मा आमदानी	परिवार संख्या
१	५६३७९१४०	२८४९७०००	८२९९८०००	४१५२८०००	६४९०७०००	११९७९६००	२८६९२०७४०	७०१
२	९४३२३७४१	९३८८९००	२२८४८६६२०	६६६२८५६०	८२८५१५००	२२४६२००	२८०२८७५२१	६६४
३	६८५९२७६०	२२३८००००	३०३४७३००	३३४५०००००	२७७९२०००	४९७५७००	१८७५७७५६०	४३२
४	५२८४६४००	६५००००००	२४७९७०००	२८२५०००००	३०७७१०००	२८५५०००	१४१४३९४००	४२९
५	८६०४२८००	३१३९४०००	७६६३७०८०	५१६७४०००	५८१२७४००	१०१८५०००	३१८५६०२८०	६१३
जम्मा	३५८१८४८४१	९८०७९९०००	२३७४६८०००	२२३६३०५६०	२६४३६८९००	३२२३३५००	१२१३९६५७०१	२८३९

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पार्श्वचित्र २०७३, मकवानपुर

डायग्राम नं. ५.८ वार्षिक आमदानीका स्रोत तथा आय विवरण

५.६ परिवारिक वार्षिक खर्च विवरण

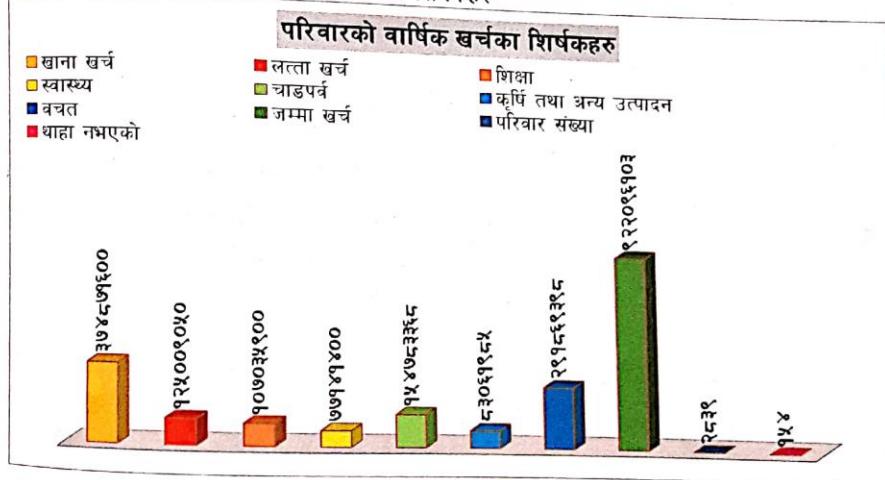
यस गाँउपालिका भित्र वसोवास गर्ने परिवारहरुको विभिन्न किसिमका आमदानीका स्रोत भए जस्तै विभिन्न शिर्षकमा खर्च पनि गर्ने गरेका छन्। यहाँका परिवारको मुख्य खर्च भनेकै खाना खर्च हो। यस गा.पा. का ५ वटै वडामा गरी वार्षिक ३७४८७९६०० खानामा खर्च हुने गरेको तथ्यांकले देखाएको छ। समग्र गाँउपालिकाको अवस्थालाई हेदा खानामा सबैभन्दा खर्च वडा नं. २ मा हुने देखाएको छ। समग्र गाँउपालिकाको अवस्थालाई हेदा खानामा सबैभन्दा खर्च वडा नं. २ मा हुने गरेको देखिन्छ भने यस वडाका परिवारले वार्षिक ११७८३७०२०१०० खानामा खर्च गर्ने गरेका छन्। यस्तै लत्ता कपडा, शिक्षा तथा स्वास्थ्य, चाडपर्व, कृषि तथा अन्य उत्पादनमा पनि खर्च हुने गरेको

देखिन्छ। वचतको अवस्थालाई हेर्दा यस गा.पा. को कुल वचत २९१८६९३९८०० रहेको छ। समैभन्दा वढी वचत गर्ने वडा नं. ५ हो भने सबै भन्दा कम वचत गर्ने वडा नं. २ हो। तलको तालिकामा वडा अनुसार परिवारको वार्षिक खर्चको विवरणलाई विस्तृत रूपमा देखाईएको छ।

तालिका नं. ५.१२ वडा अनुसार परिवारको वार्षिक खर्चका शिर्षकहरु								
खाना खर्च	लता खर्च	शिक्षा	स्वास्थ्य	चाडपर्व	कृषि तथा उत्पादन	वचत	जम्मा खर्च	परिवार संख्या
५६५४५००	३०३२२६००	२४०९४३००	१८६७४७००	४४००६०००	१७९१७६००	७४५५९०४०	२९१८६९३९८००	७०१
११७८३७०२०	३०००९२५०	२४१६७९००	२१५४२७००	४४८४९०००	३३१२८२००	८७२०४५१	२९१८६९३०७०	६६४
५४१७८८६०	१९६४३४००	१५६६६०००	१२६०९२८०	२२९०२८६८	८८६१३४०	५४४५१०९२	१३३१०६५४८	४३२
४३६२३३००	१५०८४३००	९६८९१००	११४०४२२०	१९४७२८००	१५७९१०००	२६३४४६८०	११५०९४७२०	४२९
८८६२९२०	२९९४९५००	३३४१८६००	१२९९०५००	२४३५२७००	७३६३८४५	१२७७९४२१५	१९०७६०६५	६१३
३७४८६६००	१२५००९०५०	१०७०३८९००	७७४१४००	१५४७८३३६८	८३०९१९८५	२९१८६९३९८	१२२०९६९०३	२८३९

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वचित्र २०७३, मकवानपुर

डायग्राम नं. ५.९ परिवारको वार्षिक खर्चका शिर्षकहरु

५.७ खाद्यान्न अवस्था सम्बन्धि विवरण

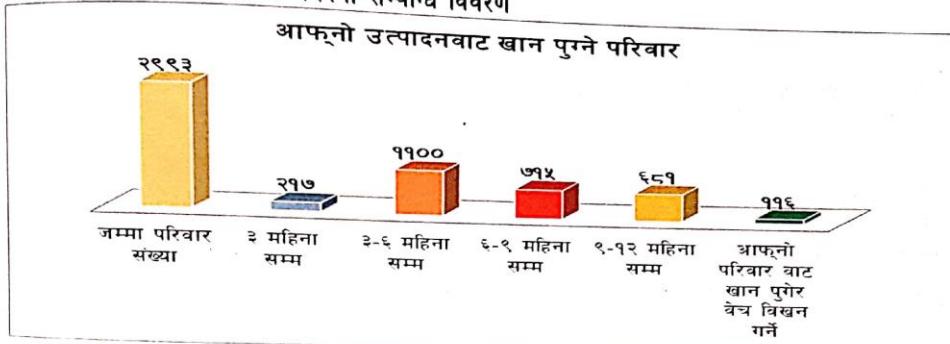
ईन्द्रसरोवर गाउँउपालिकामा गरिएको सर्वेक्षण अनुसार वडा अनुसार खाद्यान्नको अवस्थालाई हेर्दा यस गाउँउपालिकामा आफ्नो उत्पादनवाट ३ महिना सम्म खान पुग्ने परिवार संख्या २१७ छ। यो संख्या गाउँउपालिकाको कूल परिवारको संख्याको ६.७८ प्रतिशत हुन आउदछ। यस्तै आफ्नो उत्पादन वाट ३ देखि ६ महिना सम्म खान पुग्ने परिवार संख्या ११०० छ भने ६ महिना देखि ९ सम्म खान पुग्ने परिवार संख्या ७१५ रहेको छ। कूल घर परिवारको २२.६५ प्रतिशत घर परिवारले आफ्नो उत्पादन वाट ९ देखि १२ महिना सम्म खान पुग्ने गरेको देखिन्छ। यस गा.पा. भित्र ३.६५ प्रतिशत घर परिवारले आफ्नो परिवारवाट खान पुगेर बेचविखन गर्ने गरेका छन्। तलको तालिकामा वडा अनुसार खाद्यान्नको अवस्था सम्बन्धि अवस्थालाई विवरण गरिएको छ।

तालिका नं. ५.१३ वडा अनुसार खाद्यान्तको अवस्था सम्बन्धि विवरण

वडा नं.	जम्मा परिवार संख्या	आफ्नो उत्पादनवाट खान पुग्ने परिवार										खान पुगेर बेच विखन गर्ने
		३ महिना सम्म		३-६ महिना सम्म		६-९ महिना सम्म		९-१२ महिना सम्म		संख्या	प्रतिशत	
		संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
१	७५	८०	११	२२८	३२	१५८	२२	१६३	२३	३३	५	
२	६६६	५३	८	२६८	४०	१८५	२८	१२३	१८	२९	४	
३	५६९	१४	२	८०	१४	१५८	२८	१२३	१८	२९	४	
४	४३०	२७	६.५	२२९	५५.७५	५७	२८	४५०	४४	४७	८	
५	६१३	४३	६.४	२९५	४८.५	१५७	३२	१०१	२१.२५	१	०.२५	
जम्मा	२९९३	२१७	६.७८	११००	३८.०५	७५	२४.४५	६८१	२२.६५	११६	३.६५	

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वचित्र २०७३, मकवानपुर

डायग्राम नं. ५.१० खाद्यान्तको अवस्था सम्बन्धि विवरण

५.८ वडा अनुसार घरको प्रकार सम्बन्धि विवरण

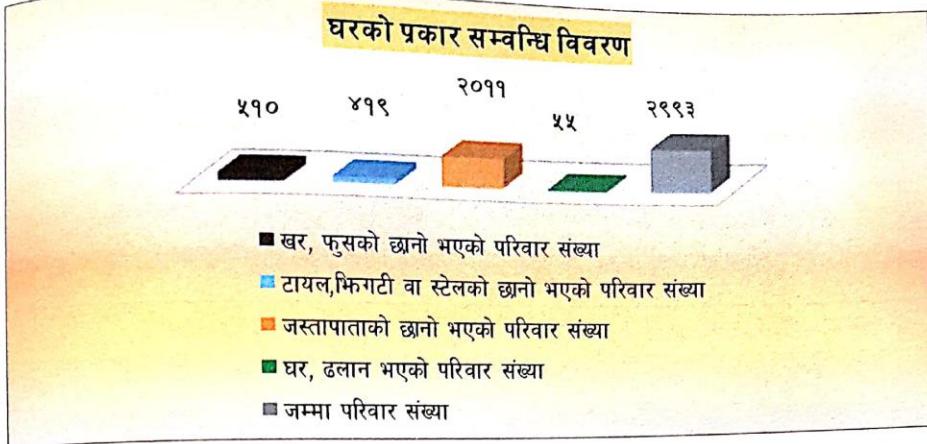
यस गाउँउपालिकाको कूल परिवार संख्या मध्ये २०११ घर परिवारको छाना जस्तापाताले बनेको छ। जस अनुसार यस गाउँउपालिकाको वडा नं. १ का ५४९ घर परिवारले जस्तापाताले घर छाएका छन भने वडा नं. ४ का २२३ घर परिवारले जस्तापाताले घर छाएको अवस्था छ। यसैगरी यस गाउँउपालिका भित्र घरको छानो ढालान गरी वसोवास गरेको घरपरिवारको संख्या एकदमै न्यून देखिन्छ। जस अनुसार यहा जम्मा ५५ जना घर परिवारले घरको छाना ढालान गरी बनाएका छन। यस बाहेक यस गाउँउपालिकामा खर वा फुसको छाना भएको, टायल वा फिगटीको छाना भएको घर परिवार पनि उल्लेखनिय छ। तलको तालिकामा वडा अनुसार घरको छानाको प्रकार सम्बन्धि विवरण लाई प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. ५.१४ वडा अनुसार घरको प्रकार सम्बन्धि विवरण

वडा नं.	खर, फुसको छानो भएको परिवार संख्या	टायल, फिगटी वा स्टेलको छानो भएको परिवार संख्या	जस्तापाताको छानो भएको परिवार संख्या	घर, ढालान भएको परिवार संख्या	जम्मा परिवार संख्या
१	४३	१०१	५४९	२४	७५
२	२१९	२६	४१८	३	६६६
३	१५६	९७	३०३	१३	५६९
४	६३	१३९	२२३	५	४३०
५	२९	५६	५१८	१०	६१३
जम्मा	५१०	४९९	२०९९	५५	२९९३

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वचित्र २०७३, मकवानपुर

डायग्राम नं. ५.११ घरको प्रकार सम्बन्धि विवरण

५.८.१ वडा अनुसार वस्ती अयोग्य स्थानमा वसोवास गरेका परिवार संख्या

ईन्द्रसरोवर गाउँउपालिकामा रहेका वस्तीहरु पनि विभिन्न भौगोलिक बनावटमा रहेका छन्। यस गाउँउपालिकामा रहेका वस्ती प्राय जसो योग्य छन भने कतिपय स्थानहरु म्रकोपको हिसावले अयोग्य पनि रहेका छन्। अयोग्य स्थान भन्नाले वसोवास गर्न अनुपयुक्त अथवा वस्तको लागी जेखिम भन्ने पनि रहेका छन्। यस गाउँउपालिकाका ५ वडा मध्ये वडा नं ३ मा अन्य वडामा भन्दा बढी अयोग्य रहेको वुभिन्दू। यस गाउँउपालिकाका ५ वडा मध्ये वडा नं ३ मा अन्य वडामा भन्दा बढी अयोग्य स्थलगत सर्वेक्षण तथा तथ्यांकले देखाएको छ। यस वडामा २६ परिवारसंख्या वस्तको लागी अयोग्य स्थानमा वसोवास गरेको पाइन्छ भने वडा नं.२ मा पनि १४ जना घरपरिवार अयोग्य स्थानमा स्थानमा वसोवास गरेको पाइन्छ। यी वाहेक अन्य वडामा अयोग्य स्थानमा वसोवास गर्नेको घरपरिवार न्यून वसोवास गरेको पाइन्छ। पहिरो जाने ठाउँमा रहेको वस्ती, नदीले कटान गर्न सक्नेमा भएको वस्ती तथा अधिक देखिन्दू। तलको तालिका तथा चार्टमा वडा भिरालो ठाउँमा भएको वस्ती अयोग्य हुनुका कारणहरु हुन्। तलको तालिका तथा चार्टमा वडा अनुसार वस्ती अयोग्य स्थानमा वसोवास गरेका परिवारहरूको विवरणलाई देखाईएको छ।

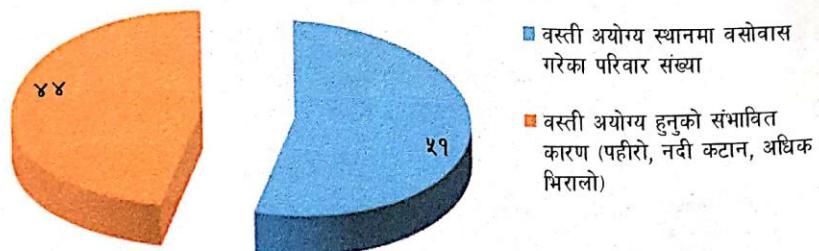
तालिका नं. ५.१५ वडा अनुसार वस्ती अयोग्य स्थानमा वसोवास गरेका परिवार संख्या

वडा नं.	वस्ती अयोग्य स्थानमा वसोवास गरेका परिवार संख्या	वस्ती अयोग्य हुनुको संभावित कारण (पहीरो, नदी कटान, अधिक भिरालो)
१	९	९
२	१४	१४
३	२६	२१
४	२	०
५	०	०
जम्मा	५१	४४

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वचित्र २०७३, मकवानपुर

चार्ट नं. ५.१२ वडा अनुसार वस्ती अयोग्य स्थानमा वसोवास गरेका परिवार संख्या

अयोग्य स्थानमा वसोवास गरेका परिवार संख्या तथा त्यसको कारण

५.९ खाना पकाउने इन्धन सम्बन्धि विवरण

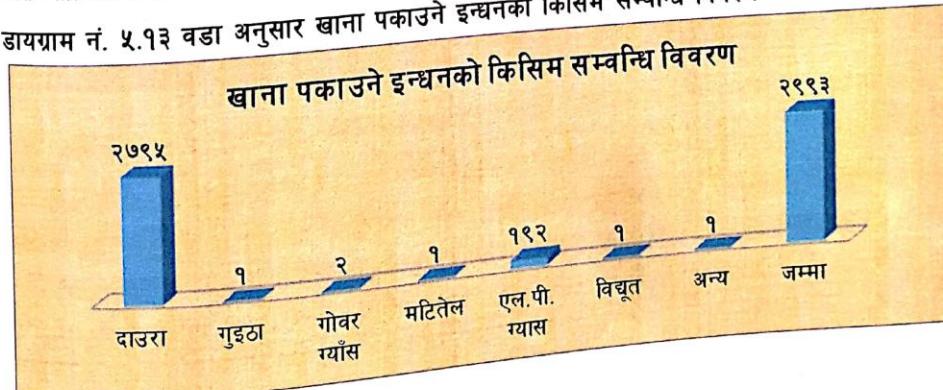
यस गाँउपालिकामा २७९५ घर परिवारले दाउरालाई खाना पकाउने इन्धनको रूपमा प्रयोग गरेका छन्। यस्तै एल.पी. ग्यास लाई इन्धन रूपमा प्रयोग गर्नेको संख्या १९२ छ। जसमध्ये वडा नं. २ का १०३। परिवारले एल.पी. ग्यासलाई इन्धनको रूपमा प्रयोग गरेका छन्। त्यस्तै गोवर ग्यास, मटितेल तथा विद्युतको स्रोतवाट खाना पकाउने परिवारको संख्या प्राय न्यून नै रहेको छ। तलको तालिका खाना पकाउने इन्धनको किसिम सम्बन्धि विवरणलाई दिईएको छ।

तालिका नं. ५.१६ वडा अनुसार खाना पकाउने इन्धनको किसिम सम्बन्धि विवरण

वडा नं.	दाउरा	गुइठा	गोवर ग्यास	मटितेल	एल.पी. ग्यास	विद्युत	अन्य	जम्मा
१	६७९	०	१	०	३४	१	०	७१५
२	५६३	०	०	०	१०३	०	०	६६६
३	५२७	१	०	०	४०	०	१	५६९
४	४२३	०	१	०	६	०	०	४३०
५	६०३	०	०	१	९	०	०	६१३
जम्मा	२७९५	१	२	१	१९२	१	१	२९९३

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पार्श्वचित्र २०७३, मकवानपुर

डायग्राम नं. ५.१३ वडा अनुसार खाना पकाउने इन्धनको किसिम सम्बन्धि विवरण

५.१० वडा अनुसार दाउराको स्रोत

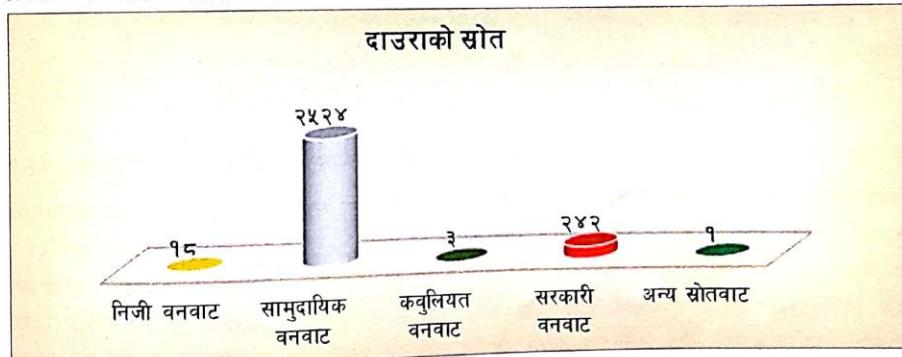
यस गाँउपालिकाका प्रायजसो परिवारले सामुदायिक वनवाट दाउरा ल्याउने गरेको पाइन्छ । अर्थात् २५२४ घर परिवारको सामुदायिक वन नै मूल्य दाउराको श्रोत रहेको छ भने निजी वन, सरकारी वन तथा कवुलियत वनवाट दाउरा ल्याउने परिवारको संख्या न्यून रूपमा रहेको छ । यस गाँउपालिकाका २४२ परिवारले सरकारी वनवाट दाउरा ल्याउदछन भने १८ घर परिवारको नीजि वन नै मूल्य दाउराको स्रोत वनेको छ । तलको तालिका तथा चार्टमा वडा अनुसार दाउराको स्रोत सम्बन्धि विवरण लाई व्याख्या गरिएको छ ।

तालिका नं. ५.१७ वडा अनुसार दाउराको स्रोत

वडा नं.	निजी दाउरा ल्याउने परिवार संख्या	वनवाट सामुदायिक वनवाट दाउरा ल्याउने परिवार संख्या	कवुलियत वनवाट दाउरा ल्याउने परिवार संख्या	सरकारी दाउरा ल्याउने परिवार संख्या	अन्य स्रोतवाट दाउरा ल्याउने परिवार संख्या
१	९	५६०	२	९४	०
२	०	५३६	०	१२४	०
३	५	४०६	०	२४	१
४	१	४२३	०	०	०
५	३	५९९	१	०	०
जम्मा	१८	२५२४	३	२४२	१

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वचित्र २०७३, मकवानपुर

डायग्राम नं. ५.१४ दाउराको स्रोत

५.११ वडा अनुसार पानीघट्ट तथा मिल सम्बन्धि विवरण

यस गाँउपालिका भित्र परम्परागत तथा सुधारिएको पानी घट्टको संख्या कमसः २६ तथा १५ वटा रहेको अवस्था छ । वडा नं १ र २ मा ७/७ वटा परम्परागत पानी घट्ट छन भने वडा नं ५ मा सुधारिएको पानी घट्ट संख्या ५ छ । यस गाँउपालिकामा कुटानी, पिसानी तथा चिरानी मिलहरूको संख्या कमसः १०, १८ र ३ रहेको छ । तलको तालिका तथा डायग्राममा वडागत लगायत प्रकारको आधारमा पानीघट्ट तथा मिल सम्बन्धि विवरणलाई प्रस्तुत गरिएको छ ।

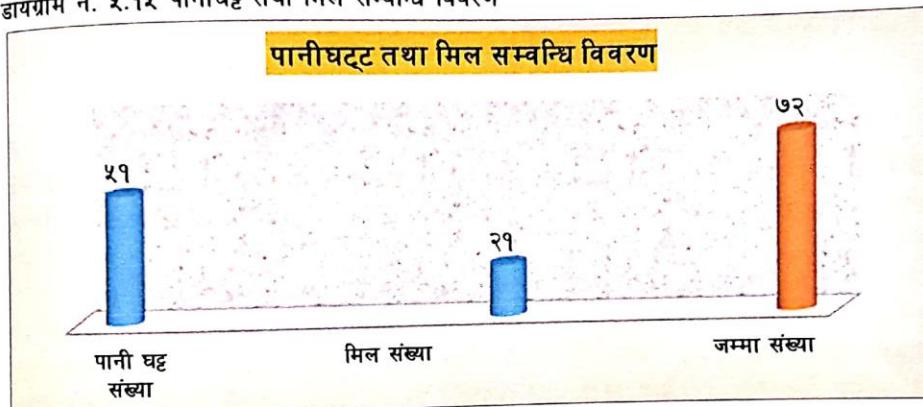
तालिका नं. ५.१८ वडा अनुसार पानीघट्ट तथा मिल सम्बन्धि विवरण

वडा नं.	पानी घट्ट संख्या		मिल संख्या			जम्मा संख्या
	परम्परागत	सुधारिएको	कुटानी	पिसानी	चिरानी	
१	७	२	२	४	०	१५
२	७	३	३	३	०	१६
३	५	४	३	९	०	२१
४	१	१	०	०	०	२
५	६	५	२	२	३	१८
जम्मा	२६	१५	१०	१८	३	७२

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्चर्वचित्र २०७३, मकवानपुर

झायग्राम नं. ५.१५ पानीघट्ट तथा मिल सम्बन्धि विवरण

पानीघट्ट तथा मिल सम्बन्धि विवरण

५.१३ व्यावसायिक तालिम प्राप्त विवरण संख्या

यस ईन्ड्रसरोवर गाउँपालिकामा पनि नेपालका अन्य ठाँउमा मानिसहरूले जस्तै यहाँका मानिसहरूले पनि विभिन्न प्रकारका तालिम लिएका छन्। तालिमले मानिसलाई सक्षम र स्वरोजगार बनाउन मद्दत पुऱ्याउदद्ध। विभिन्न तालिमहरू मध्ये यस गाउँपालिकाका मानिसहरूले कम्प्यूटर तथा सिलाइ बुनाइको तालिम लिएको संख्या अधिक देख्न सकिन्छ। कम्प्यूटरको तालिम लिएको संख्यालाई व्याख्या गर्नु पर्दा यस गाउँपालिकामा १ देखि ६ महिनाको तालिम लिनेको संख्या धैरै पाइन्छ। यहाँ ५० जना महिला तथा १०९ जना पुरुष गरी जम्मा १५९ जनाले १ देखि ६ महिनाको कम्प्यूटर तालिम लिएका छन भने सिलाइ बुनाइ तर्फ पनि १ देखि ६ महिना सम्मको तालिम लिएका संख्या धैरै छ। जस अनुसार यहाँका ७१ जना महिला तथा ४ जना पुरुष गरी जम्मा ७५ जनाले सिलाइ बुनाइको तालिम लिएका छन्। यस बाहेक जे. टि. ए., मेकानिक्स, विद्युत जडान र कृषि तथा पशु तालिम लिएका मानिहरु पनि यस गाउँपालिकामा पाइन्छ। तलको तालिकामा विभिन्न प्रकारका तालिम तथा विभिन्न समय अवधिमा तालिम लिएको विवरणलाई स्पष्ट पारिएको छ।

तालिका नं. ५.१९ व्यावसायिक तालिम प्राप्त विवरण संख्या

तालिमको नाम	१ महिना भन्दा कम अवधिको तालिम प्राप्त			१ देखी ६ महिना सम्म अवधिको तालिम प्राप्त			६ देखी १२ महिना सम्मको तालिम प्राप्त			१२ महिना भन्दा बढी अवधिको तालिम प्राप्त			जम्मा		
	म	प	जम्मा	म	पु	जम्मा	म	प	जम्मा	म	पु	जम्मा	म	पु	जम्मा
अन्य	२	१	११	३		१२	५	५	१०	२	१	३	१२	२४	३६
कम्प्यूटर	४	३	७	५०	१०९	१५९	९	१६	२५	०	५	५	६३	१३३	१९६
कृषि वा पशु	२०	२५	४५	२	४	६	०	१	१	०	१	१	२२	३१	५३
जे.टि.ए	०	५	५	१	३	४	०	०	०	१	०	१	२	८	१०
मेकानिक्स	०	०	०	०	१०	१०	०	२	२	०	३	३	०	१५	१५
विद्युत	०	२	२	०	३	३	०	१	१	०	९	९	०	१५	१५
जडान															
सिलाई	५	१	६	७१	४	७५	१६	२	१८	४	०	४	९६	७	१०३
बुनाई															
जम्मा	३१	४५	७६	१२७	१४२	२६९	३०	२७	५७	७	१९	२६	१९५	२३३	४२८

ओतः गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पार्श्वचित्र २०७३, मकवानपुर

५.१३.१ जनचेतनामूलक तालिम प्राप्त

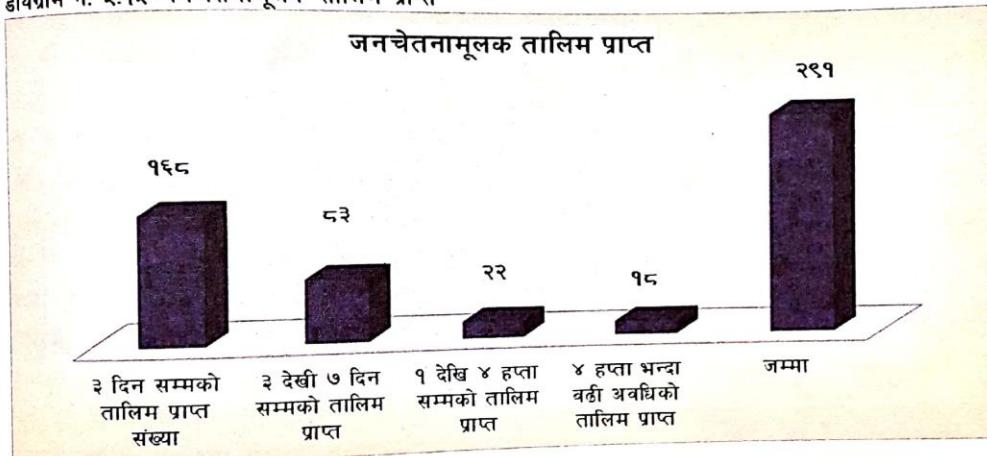
यस गाँउपालिका भित्र वसोवास गर्ने मानिसहरुले स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई, उपभोक्ता समिती, तथा परिवार नियोजन जस्ता विभिन्न किसिमका जनचेतनामूलक तालिम प्राप्त गरेको देखिन्छ। यस सम्बन्धित तथ्याङ्कलाई हेर्दा भिन्न भिन्न प्रकारका तालिम लिने महिला र पुरुष गरी जम्मा २९१ जनाले तालिम लिएको पाइन्छ। तालिम लिएको अवधिलाई आधार मान्ने हो भने ३ दिन सम्मको २९१ जनाले तालिम लिएको मानिसको संख्या न्यून देखिन्छ। यस गाँउपालिकामा खानेपानी सरसफाई सम्बन्धित बढी तालिम लिएका मानिसको संख्या न्यून ४० छ। जसमा १६ महिला तथा २४ पुरुष गरी जम्मा ४० जनचेतनामूलक तालिम लिनेको संख्या ४० छ। परिवार नियोजन सम्बन्धित तालिम लिनेको संख्या ३० महिला र २ जनाले सो तालिम लिएका छन्। परिवार नियोजन सम्बन्धित तालिम लिनेको संख्या ३० महिला र २ पुरुष गरी जम्मा ३२ जनाले तालिम लिएका छन्। तलको तालिकामा तालिम लिएको प्रकार र तालिमको अवधिलाई देखाईएको छ।

तालिका नं. ५.२० जनचेतनामूलक तालिम प्राप्त

तालिमको नाम	३ दिन सम्मको तालिम प्राप्त संख्या			३ देखी ७ दिन सम्मको तालिम प्राप्त			१ देखि ४ हप्ता सम्मको तालिम प्राप्त			४ हप्ता भन्दा बढी अवधिको तालिम प्राप्त			जम्मा		
	म	पु	ज	म	पु	ज	म	पु	ज	म	पु	ज	म	पु	ज
संस्थागत नेतृत्व	६	३	९	४	५	१	१	१	२	१	०	१	१२	९	२१
अन्य	७	७	१४	३	४	७	१	२	३	२	१	३	१२	१४	२७
परिवार नियोजन	३०	२	३२	५	१	६	४	०	४	०	०	०	३६	३	४२
स्वास्थ्य	२९	८	३७	११	३	१४	३	३	६	७	४	११	५०	१८	६८
उपभोक्ता समिति	४	१३	१७	०	१	१	०	१	१	०	१	१	४	१६	२०
खानेपानी सरसफाई	१६	२४	४०	१२	१५	२७	१	५	६	०	२	२	२९	४६	७५
लैंगिक समविकास	९	३	१२	१७	२	१९	०	०	०	०	०	०	२६	५	३१
सशक्तिकरण	६	१	७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	६	१	७
जम्मा	१०७	६१	१६८	५२	३१	८३	१०	१२	२२	१०	८	१८	१७९	११२	२९१

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वर्चित्र २०७३, मकवानपुर

डायग्राम नं. ५.१५ जनचेतनामूलक तालिम प्राप्त

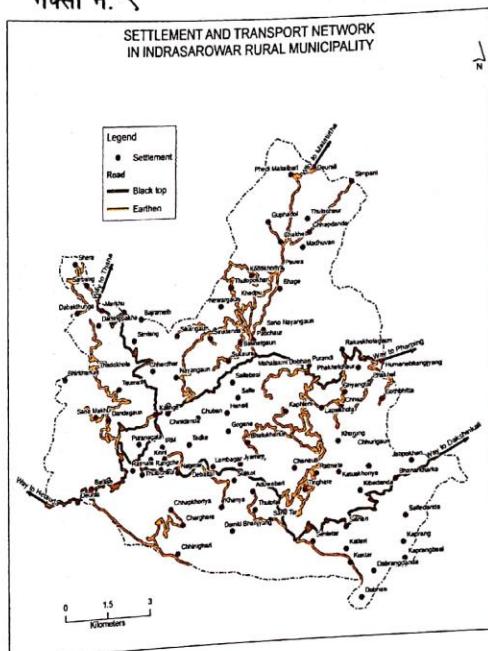

परिच्छेद छः पुर्वाधार विकास

हरेक समुदाय देखि लिएर वस्ती वस्तीको आर्थिक तथा सामाजिक विकासको लागि आवश्यक आधारभूत पूर्वाधार सडक यातायात यातायातको सबै भन्दा कम खर्चिलो माध्यम हो । इन्द्रसरोवर गाँउपालिका क्षेत्र भित्र बसोबास गर्ने मानिसहरूले पूर्वाधार विकासका आधारमा के कस्तो प्रकारका सेवा सुविधा पाईरहेका छन् र त्यसको अवस्था के कस्तो रहेको छ भन्ने बारेमा अध्ययन गर्नको लागि यस क्षेत्रमा प्राप्त हुने न्यूनतम आधार क्षेत्रहरूलाई सहस्राब्दी विकास लक्ष्यले अगिकार गरेको बातावरणीय दिगोपनलाई स्थानियकरण गरी अध्ययन तथा विश्लेषण गरिएको छ ।

६.१ सडक सुविधा सम्बन्धि विवरण

नक्सा नं. ९

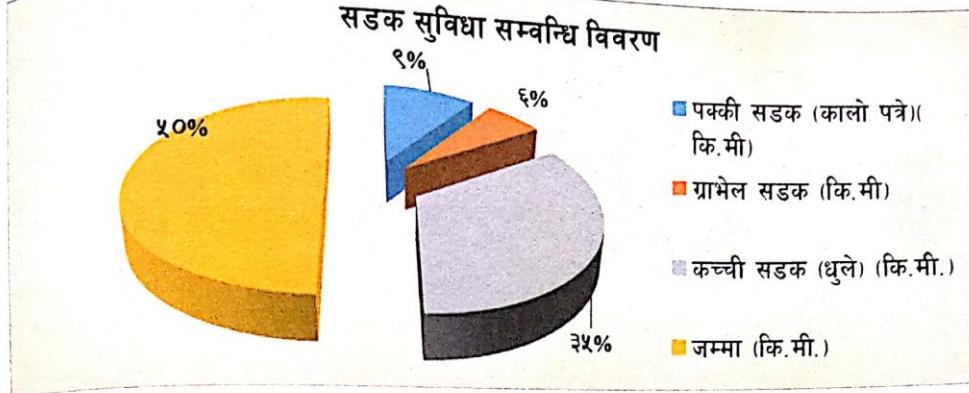

तालिका नं. ६.१ वडा अनुसार सडक सुविधा सम्बन्धी विवरण
तेज़ सडक (कि.मी.)

तालिका नं. ६.१ वडा अनुसार सडक सुविधा सम्बन्धी विवरण				
वडा नं.	पक्की सडक (कालो पत्रे) (कि.मी.)	ग्रामील सडक (कि.मी.)	कच्ची सडक (धुले) (कि.मी.)	जम्मा (कि.मी.)
१	०.३	०	२०	२०.३
२	१२	३	१७	३२
३	१३	०	२०	३३
४	०	१३	१५	२८
५	०	०	२३	२३
जम्मा	२५.३	१६	९५	१३६.३

श्रोतः गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पार्श्वचित्र २०७३, मकवानपुर
जम्मा २५.३

डायग्राम नं. ६.१ वडा अनुसार सडक सुविधा सम्बन्धि विवरण

६.२ पुल सम्बन्धि विवरण

यातायातलाई सहज बनाउनका लागि पुलपुलेसाहरुको पनि ठुलो महत्व रहेको हुन्छ। ठुला तथा साना नदिहरु भएको स्थानहरुमा सहज रूपमा यातायात संचालन गर्ने गराउनका लागि मोटरेवल पुलहरुको आवश्यकता पर्दछ भने ग्रामिण स्थानहरुमा भोलुङ्गे पुलहरुले यसको काम गरि रहेका हुन्छन्। यस गाँउपालिकामा भोलुङ्गे पुल, सडक पुल तथा काठ वा वासवाट वनेको कच्ची पुलहरु रहेका छन्। तलको तालिकामा भोलुङ्गे पुल, सडक पुल तथा काठ वा वासवाट जोडिने वस्तीहरुको नाम तथा पुलको लम्बाइको वारेमा देखाइएको छ।

तालिका नं. ६.२ पुल सम्बन्धि विवरण

नाम	पुल कोड नं.	जोडिने वस्तीहरुको नाम	कूल लम्बाइ (मिटर)
भोलुङ्गे पुल	२	दालसिडपाखा	४५४
सडक पुल	३	मार्खु गाउँ	१५
काठ वा वासवाट वनेको कच्ची पुल	१	मौटार	३०
काठ वा वासवाट वनेको कच्ची पुल	१	सकौरा	९
भोलुङ्गे पुल	२	मौटार	३०
सडक पुल	३	काफलटार	४
सडक पुल	३	किटेनी	२०
सडक पुल	३	खानीखेत	२०
भोलुङ्गे पुल	२	सिम्लटार	०
काठ वा वासवाट वनेको कच्ची पुल	१	खोलाघाट	६
काठ वा वासवाट वनेको कच्ची पुल	१	छाप	७
काठ वा वासवाट वनेको कच्ची पुल	१	नगरकोटी टोल	५
काठ वा वासवाट वनेको कच्ची पुल	१	पन्डोल	३
काठ वा वासवाट वनेको कच्ची पुल	१	परण खर्क	४
काठ वा वासवाट वनेको कच्ची पुल	१	पौवा डाँडा	४

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पार्श्वविचित्र २०७३, मकवानपुर

६.३ सञ्चार विवरण

यस ईन्सरोवर गाँउपालिकामा सञ्चारको साधन अन्तरगत रेडियो तथा क्यासेट भएको परिवार वढी देखिन्छ । जस अनुसार सबै वडाहरुको सञ्चारका साधनको विवरणलाई हेर्दा रेडियो तथा क्यासेट प्रयोग गर्नेको संख्या १६६० रहेको छ । जम्मा ८९४ परिवार सँग टेलिफोनको रूपमा मोबाइलको सुविधा छ भने टि.भी. तथा कम्प्यूटर भएकाको परिवार संख्या कम्सः ९१ तथा १६ रहेको छ । यसैगरी इमेल, इन्टरनेट भएका परिवारको संख्या ज्यादै नै न्यून देखिन आउदछ । तलको तालिका तथा सम्पर्कित वडा अनुसार सञ्चारका साधनको विवरणलाई प्रस्तुत गरिएको छ ।

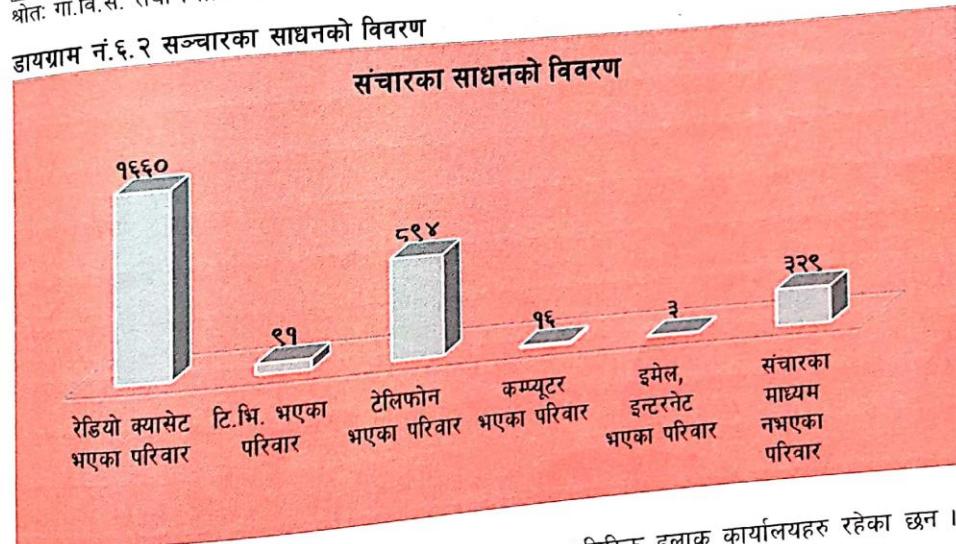
तालिका नं. ६.३ वडा अनुसार सञ्चारका साधनको विवरण

वडा नं.	रेडियो क्यासेट भएका परिवार	टि.भी. भएका परिवार	टेलिफोन भएका परिवार	कम्प्यूटर भएका परिवार	इमेल, इन्टरनेट भएका परिवार
१	३६२	२३	२८१	३	१
२	३८८	२८	१८४	३	१
३	४०२	२	१५	०	०
४	२९७	९	८७	२	१
५	२९९	२९	३७२	८	०
जम्मा	१६६०	९१	८९४	१६	३

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वर्चित्र २०७३, मकवानपुर

डायग्राम नं.६.२ सञ्चारका साधनको विवरण

सञ्चारका साधनको विवरण

यस गाँउपालिकामा १ इलाका हुलाक कार्यालय र ४ वटा अतिरिक्त हुलाक कार्यालयहरु रहेका छन् । समग्र रूपमा वडा अनुसारको हुलाक सेवा सुविधालाई विश्लेषण गर्दा १५.७ प्रतिशत परिवारहरु १५ मिनेट भित्र हुलाक पुन सक्ने देखिएको छ भने २७.२ प्रतिशत परिवारले आधा घण्टा भित्र सेवा प्राप्त गर्न सक्ने देखिन्छ । त्यसैगरि ३६.६ प्रतिशत परिवारलाई ६० मिनेटभन्दा कम समय लाने देखिएको छ भने १८.४ प्रतिशत परिवारलाई हुलाक सेवा प्राप्त गर्न १ घण्टा भन्दा बढी समय लाने गर्दछ । हुलाक सेवा सुविधा सम्बन्धि विवरणलाई तलको तालिकामा देखाईएको छ ।

तालिका नं. ६.४ नजिकको हुलाक पहुँचको विवरण

बडा नं.	हुलाक पहुँचको विवरण				जम्मा
	१५ मिनेटभन्दा कम	३० मिनेट भन्दा कम	६० मिनेट भन्दा कम	६० मिनेट भन्दा बढी	
१	२१५	३०५	११०	८५	७९५
२	११८	२८०	२९६	५२	६६६
३	२०	४०	३९०	११९	५६९
४	५५	११०	२५५	१०	४३०
५	६३	८०	१८५	२८५	६१३
जम्मा	४७७	८१५	११५६	५५१	२९९३
प्रतीति	१५.७	२७.२	३८.६	१८.४	१००

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वर्चित्र २०७३, मकवानपुर

६.४ सिंचाईको अवस्था

इन्द्रसरोवर गाउँउपालिकामा वसोवास गर्ने अधिकांश परिवारहरूको मुख्य पेशा कृषि रहेको छ । यस इन्द्रसरोवर गाउँउपालिकाका प्राय सबै बडाहरूमा व्यवस्थित तथा आधुनिक सिंचाई पुर्वाधारको सुविधा रहेको देखिदैन र हाल सम्म पनि यहाँ वसोवास गर्ने वासिन्दाहरूले परम्परागत रूपमा नै पुराना कुलकुलेसाहरू वाट सिंचाई गरेको देखिन्छ । यस क्षेत्रमा कृषि योग्य जमिन प्रशस्त भएको भएता पनि व्यवस्थित सिंचाईको अभावमा उत्पादनमा वृद्धि हुन सकेको छैन तसर्थ यस गाउँउपालिकामा सिंचाईको सुविधाको टड्कारो आवश्यकता रहेको छ ।

६.५ विद्युत सेवा

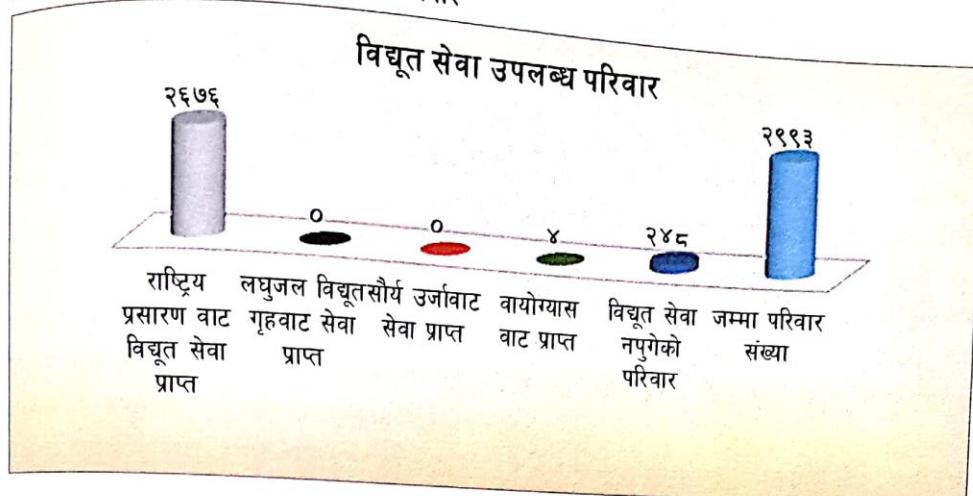
यस गाउँउपालिकाको कूल जनसंख्या मध्य प्रायजसो परिवारमा वर्तीको सेवा उपलब्ध छ । यसै गाउँउपालिका भित्र संचालित कुलेखानी हाईड्रोपावरवाट उत्पादित विद्युतवाट यहाँका मानिसले विद्युत सेवा पाएका छन् । जस अनुसार २६७६ परिवारले राष्ट्रिय प्रसारणवाट विद्युत सेवा प्राप्त गरेका छन् भने विद्युत सेवा नपुगेको जस अनुसार २४८ छ । त्यस्तै लघु जलविद्युत तथा सौर्य उर्जावाट सेवा प्राप्त गर्ने संख्या सून्य छ । भने परिवार संख्या २४८ छ । तलको तालिका तथा चार्टमा बडा वायोग्यासवाट विद्युत सेवा प्राप्त गरेको परिवार संख्या ४ देखिन्छ । तलको तालिका तथा चार्टमा बडा वायोग्यासवाट विद्युत सेवा उपलब्ध परिवारको विवरणलाई स्पष्ट रूपमा देखिएको छ ।

अनुसार विद्युत सेवा उपलब्ध परिवारको विवरणलाई स्पष्ट रूपमा देखिएको छ ।

बडा नं.	राष्ट्रिय प्रसारण वाट विद्युत सेवा प्राप्त	लघुजल विद्युत गृहवाट सेवा प्राप्त	सौर्य उर्जावाट सेवा प्राप्त	वायोग्यास वाट प्राप्त	विद्युत सेवा नपुगेको परिवार	जम्मा परिवार संख्या
१	६५८	०	०	०	५७	७९५
२	६२४	०	०	१	४१	६६६
३	४९४	०	०	१	७४	५६९
४	३४४	०	०	०	२१	४३०
५	५५६	०	०	२	५५	६१३
जम्मा	२६७६	०	०	४	२४८	२९९३

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वर्चित्र २०७३, मकवानपुर

डायग्राम नं. ६.३ विद्युत सेवा उपलब्ध परिवार

६.५.१ वडागत रूपमा वत्तिको स्रोत

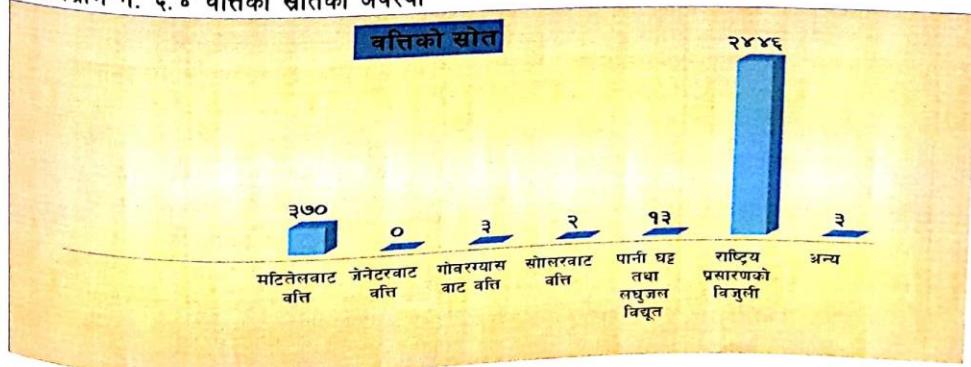
यस गाँउपालिका भित्र वसोवास गर्ने प्राय परिवारले राष्ट्रिय प्रसारणको विजुलीवाट वति वाले गरेका छन्। जस अनुसार कूल जनसंख्या मध्ये २४६ घर परिवारले राष्ट्रिय प्रसारणको विजुलीवाट वति वाले गरेको देखिन्छ भने गोवरग्यास, सोलार तथा पानी घट तथा लघुजल विद्युतवाट वति वालेको परिवार संख्या एकदमै न्यून रहेको छ। यस्तै मटितेल वाट वति वालेको संख्या ३७० छ भने सबैभन्दा कम वडा नं. ५ का २७ परिवारले मटितेलवाट वति वाले गरेको देखिन्छ। तलको तालिका तथा डायग्राममा वडागत रूपमा वत्तिको स्रोतको विवरण लाई अझ स्पष्ट पारिएको छ।

तालिका नं. ६.६ वडागत रूपमा वत्तिको स्रोत

वडा नं.	मटितेल	गोवरग्यास	सोलर	पानी घट तथा लघुजल विद्युत	राष्ट्रिय प्रसारण	अन्य	वत्तिको पहुच नपुणको	जम्मा
१	३१	१	०	६	६५८	२	१८	७१५
२	१५१	१	०	१	६२४	०	५	६६६
३	११५	१	०	४	४९४	१	१३०	५६९
४	४६	०	०	०	३४४	०	३	४३०
५	२७	०	२	२	५५६	०	०	६१३
जम्मा	३७०	३	२	१३	२६७६	३	१५६	२९९३

स्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वर्चित्र २०७३, मकवानपुर

डायग्राम नं. ६.४ वत्तिको स्रोतको अवस्था

परिच्छेद सातः वन वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन

ग्रामिण अर्थतन्त्रमा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउने कृषि देखि लिएर जलश्रोत, पर्यटन आदिको विकासमा वन क्षेत्रले महत्वपूर्ण अवसरहरूको शृजना गरेको छ । तर बढ्दो जनसंख्या र अरु वैकल्पिक व्यवस्थाहरूको अभावमा वन क्षेत्रमा चाप बढी रहेको छ । जसले गर्दा वन जंगलको विनास, भू-क्षय, जैविक विविधतामा हास जस्ता पर्यावरणीय प्रतिकूलताहरू बढाई गएको छ । यस अवस्थामा सहभागितामूलक वन व्यवस्थापन मार्फत गरिव तथा पिछडिएका वर्गको हितलाई ध्यानमा राख्दै वन क्षेत्रको संरक्षण, संवर्द्धन तथा दीगो विकास, भू तथा जलाधार व्यवस्थापन, जैविक विविधताहरूको संरक्षण र विकास गर्न जरुरी देखिएको छ । यसो गर्न सकिएमा गाँउपालिकामा रहेको कूल क्षेत्रफलको ४४ प्रतिशत भू-भाग वन क्षेत्रले ढाकेको यस गाँउपालिकाका मानिसले वनमा आधारित भएर पनि आर्थिक गतिविधिहरू संचालन गर्न सक्ने सम्भावना प्रशस्त देखिन्छ ।

गांतावारहरु तथा गांतिसहरुलाई बेलाबेलामा सताउने पनि गर्ने गर्दछ । बेलाबेलामा आईपर्ने दैवी प्रकोपमा मुख्य रूपमा बाढी, पहिरो, तथा महामारी पर्दछन् । यस गाँउपालिकामा अन्य प्रकोपको संभावना रहेको भएतापनि बैशाख १२ गतेको महाभुकम्पले गाँउपालिकालाई पुर्ण रूपमा प्रभावित गरेको थियो । इन्द्रसरोवर गाँउपालिकामा वडा तथा वस्तीहरुमा भुकम्प सम्बन्धि सकलन गरिएको तथ्याङ्कहरुलाई अध्ययन तथा विश्लेषण गर्दा ९० प्रतिशत परिवारहरु भुकम्पवाट पिडित रहेका छन् । तसर्थ यस गाँउपालिकामा विपद व्यवस्थापन सम्बन्धि कार्यकमहरु संचालन गरि न्युनीकरण तर्फ ध्यान दिनुपर्ने देखिन्छ । वन वातावरण लगायत विपद व्यवस्थापन सम्बन्धि विषय शिर्षकहरुलाई तल व्याख्या गरिएको छ ।

७.१ वन सम्बन्धि विवरण

यस गाँउपालिका भित्र विभिन्न किसिमका वनहरु रहेका छन् । यस्ता वनहरुमा सामुदायिक वन, कवुलियती वन तथा सरकारी वन रहेका छन् । यी वनहरुमा पाइने मूळ्य रुख र त्यसका प्रजातीहरुमा सल्ला, उर्तिस, लाँलीगुरास, चिलाउने, वाँस, कटुस जस्ता रुखहरु र त्यसका प्रजातीहरु रहेका पाइन्छन् । तलको तालिकामा बडा अनुसार वन सम्बन्धि विवरण, त्यस वनमा पाइने मूळ्य रुखहरु र त्यसका प्रजातीहरु, वनहरुको क्षेत्रफल तथा वन क्षेत्रवाट प्रत्यक्ष फाइदा लिएका परिवारहरुको विवरणलाई विस्तृत रूपमा तलको तालिकामा देखाइएको छ ।

तालिका नं ७१ बड़ा अनसार वन सम्बन्धि विवरण

वडा नं.	सामुदायिक वनको नाम	क्षेत्रफल (हे.)	समेटेको परिवार	मुख्य स्ख, प्रजातिहरू
१	गैरागाउँ सामुदायिक वन	५४	१६	सल्ला, उत्तिस, लालिगुरास, चिलाउने
१	गोठापाखा सामुदायिक वन	५४	५०	सल्ला, उत्तिस, लालिगुरास
१	ठुलो सामुदायिक वन	१५	१५०	सल्ला, उत्तिस, लालिगुरास
१	देविडाङ्गा लालिगुरास वन	१५०	३००	सल्ला, उत्तिस, लालिगुरास, चिलाउने
१	दाल सिं पाखा सामुदायिक वन	८०	४६	सल्ला, उत्तिस, लालिगुरास, चिलाउने
१	वनदेवि सामुदायिक वन	२५	३५	सल्ला, उत्तिस, लालिगुरास
१	वरुषट सामुदायिक वन	३०	९०	सल्ला, उत्तिस, लालिगुरास
१	विरुवा वन सामुदायिक वन	२५	४०	सल्ला, उत्तिस, लालिगुरास
१	लालिगुरास श्री महाचूलि	०	४५	सल्ला, उत्तिस, लालिगुरास, चिलाउने, कट्टस
	सर्वाङ्गपाखा २ वटी सा.व.	१३	८०	सल्ला, उत्तिस, लालिगुरास, चिलाउने

१	कवुलियत वन	२३	२९	सल्ला, उचिस, फलाट
३	सरकारी वन	०	०	
३	कवुलियत वन	०	१०२	साल, सल्लो, चिलाउने
४	उत्त्यदेवि सामुदायिक वन	२५१	३१५	सल्ला, चिलाउने, कटुस, फलाट, खसो, वाँस, उत्तिस
४	कालिदेवी वन उप समिति ३	०	७०	सल्ला, चिलाउने, कटुस, फलाट, खसो, वाँस, उत्तिस
४	कालिदेवी वन उप समिति २	०	५०	सल्ला, चिलाउने, कटुस, फलाट, खसो, वाँस, उत्तिस
४	कालिदेवी वन उपभोक्ता समिति १	३३३	६०	सल्ला, चिलाउने, कटुस, फलाट, खसो, वाँस, उत्तिस
४	वावारि भैरी सा. वन	१६	३५	सल्ला, चिलाउने, कटुस, फलाट, खसो, वाँस, उत्तिस
४	मधिन्द्रा वन उ. समिति	२४१	१४५	सल्ला, चिलाउने, कटुस, फलाट, खसो, वाँस, उत्तिस
४	राकसपहरा सा. वन	२०१	२००	सल्ला, चिलाउने, कटुस, फलाट, खसो, वाँस, उत्तिस
४	सुन्दरी देवि सा. वन	२५५	२२५	सल्ला, चिलाउने, कटुस, फलाट, खसो, वाँस, उत्तिस
४	सरकारी वन	११३६	९५५	सल्ला, चिलाउने, कटुस, फलाट, खसो, वाँस, उत्तिस

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वंचित्र २०७३, मकवानपुर

७.१.१ जडगली जनावर तथा चराचुरुडगीहरुको विवरण

यस गाँउपालिका भित्र रहेका वन जंगलहरुमा विभिन्न प्रकारका जडली जनावर तथा चराहरुको वसोवास रहेको पाइन्छ । यस गा.पा. भित्र रहेका विभिन्न वस्तीहरुमा पाइने मुख्य जडली जनावरमा वाघ, चितुवा, मृग, वादर तथा स्याल जस्ता जडली जनावर पाइन्नु भने चराहरु तर्फ काँडे भ्याकुर, वाघ, चितुवा, मृग, वादर तथा स्याल जस्ता जडली जनावर पाइन्छ । तलको तालिकामा जडली जनावर र चराचुरुडीहरुको विवरणलाई स्पष्ट रूपमा देखाइएको छ ।

७.२ जडगली जनावर तथा चराचुरुडगीहरुको विवरण

स्थानको नाम	मुख्य जडगली जनावरको नाम	मुख्य चराचुरुडगीहरुको नाम
वसामाडि	वाघ, चितुवा, मृग, वाँस	काँडे भ्याकुर, तित्रा, कोइली
तल्लो मसिने	खरायो, स्याल, फ्याउरो	काँडे भ्याकुर, तित्रा, कोइली
तल्लो मसिने	वाघ, चितुवा, मृग, वादर, खरायो, स्याल, फ्याउरो	काँडे भ्याकुर, तित्रा, कोइली
चित्रे	वाघ, चितुवा, मृग, वादर, खरायो, स्याल, फ्याउरो	काँडे भ्याकुर, तित्रा, कोइली
लामिटार	वाघ, चितुवा, मृग, वादर, खरायो, स्याल, फ्याउरो	काँडे भ्याकुर, तित्रा, कोइली
फापलाड	वाघ, चितुवा, मृग, वादर, खरायो, स्याल, फ्याउरो	काँडे भ्याकुर, तित्रा, कोइली
तल्लो मसिने	वाघ, चितुवा, मृग, वादर, खरायो, स्याल, फ्याउरो	काँडे भ्याकुर, तित्रा, कोइली
ठाडोखोला	वाघ, चितुवा, मृग, वादर, खरायो, स्याल, फ्याउरो	काँडे भ्याकुर, तित्रा, कोइली
दिपावली	वाघ, चितुवा, मृग, वादर, खरायो, स्याल, फ्याउरो	काँडे भ्याकुर, तित्रा, कोइली

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वंचित्र २०७३, मकवानपुर

७.२ विपद

यस गाँउपालिकामा अन्य प्रकोपको संभावना रहि रहेको भएतापनि वैशाख १२ गतेको महाभुकम्पले गाँउपालिकालाई पुर्ण रूपमा प्रभावित गरेको थियो। ईन्द्रसरोवर गाँउपालिकामा वडा तथा वस्तीहरूमा भुकम्प सम्बन्धि सकलन गरिएको तथ्याङ्कहरूलाई अध्ययन तथा विश्लेषण गर्दा ९० प्रतिशत परिवारहरू भुकम्पवाट पिडित रहेका छन्।

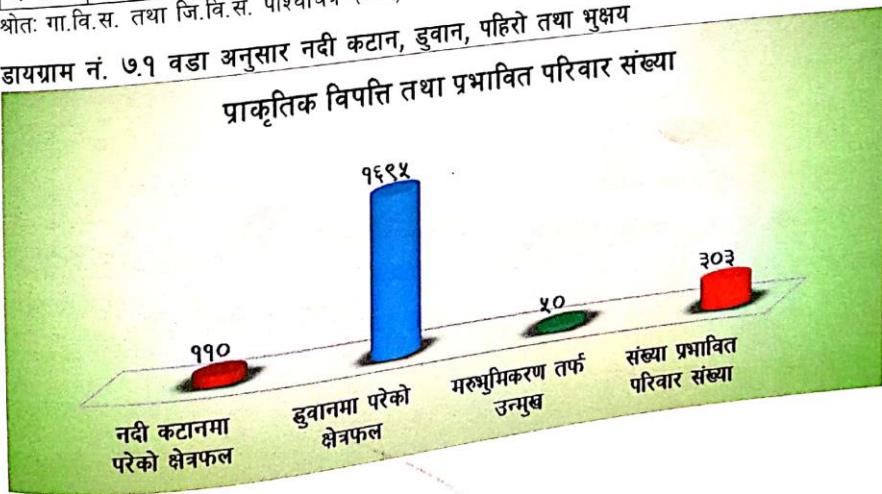
यस गाँउपालिकामा वर्षेनी विभिन्न प्रकारका प्रकोपहरू पर्ने गर्दछन भने वडागत रूपमा पनि जोखिमका क्षेत्रहरू रहेका छन्। यि क्षेत्रहरू मध्ये नदीले कटानमा परेको क्षेत्रफल वडा नं. १ मा ११० हेक्टर भएको देखिन्छ भने वाँकी वडाहरूमा नदिले कटान गरेको देखिदैन। यस्तै वडा नं. २ मा डुवानमा परेको क्षेत्रफल १६६५ हेक्टर छ भने वडा नं. ५ मा जम्मा ३० हेक्टर डुवानमा परेको देखिन्छ। यसै गरि पहिरोले गर्दा जोखिममा परेको वस्ती गाँउपालिका रहेको देखिदैन भने वडा नं. ५ मा जम्मा ५० हेक्टर मरुभूमितर उन्मुख हुन लागेको अवस्था छ। यस्ता किसिमका जोखिमवाट प्रभावित हुने परिवार संख्या ३०३ रहेको देखिन्छ। तलको तालिका तथा स्तम्भित्रमा वडा अनुसार प्रभावित हुने परिवार संख्या ३०३ रहेको देखिन्छ।

तालिका नं. ७.३ वडा अनुसार नदी कटान, डुवान, पहिरो तथा भुक्षय					
वडा नं.	नदी कटानमा परेको क्षेत्रफल	डुवानमा परेको क्षेत्रफल	वन फडानीमा परेको क्षेत्रफल	मरुभूमिकरण तर्फ उन्मुख	संख्या प्रभावित परिवार संख्या
१	११०	१६६५	०	०	२८८
२	०	०	०	०	०
३	०	०	०	०	०
४	०	०	०	०	०
५	०	३०	०	५०	१५
जम्मा	११०	१६९५	०	५०	३०३

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पार्श्वचित्र २०७३, मकवानपुर

डायग्राम नं. ७.१ वडा अनुसार नदी कटान, डुवान, पहिरो तथा भुक्षय

प्राकृतिक विपति तथा प्रभावित परिवार संख्या

७.४ महाभुकम्पवाट प्रभावित परिवार संख्याको विवरण

वडा नं.	जम्मा परिवार संख्या	प्रभावित परिवार संख्या	रकम लागि सिफारिस गरिएको संख्या	निकासीका रकम प्राप्त संख्या	रकम प्राप्त गर्न बाँकी संख्या	गुनासो संख्या	रातो कार्ड पाएका परिवार संख्या	सेतो कार्ड पाएका परिवार संख्या
१	७१५	४६२		३८८	३७६	१२	१२	३७६
२	६६६	६४७		५२५	५२५	५	१२२	५२५
३	५६९	५६९		४१०	४१०	०	१५९	४१०
४	४३०	३६९		३३१	३३१	०	३९	३३१
५	६१३	५५४		४४७	४४७	०	१०७	४३०
जम्मा	२९९३	२६०९		२१०९	२०८९	१७	४३९	२०८९
श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वर्चित्र २०७३, मकवानपुर								२७८५

डायग्राम नं. ७.२ महाभुकम्पवाट प्रभावित परिवार संख्याको विवरण

महाभुकम्पवाट प्रभावित परिवार संख्याको विवरण

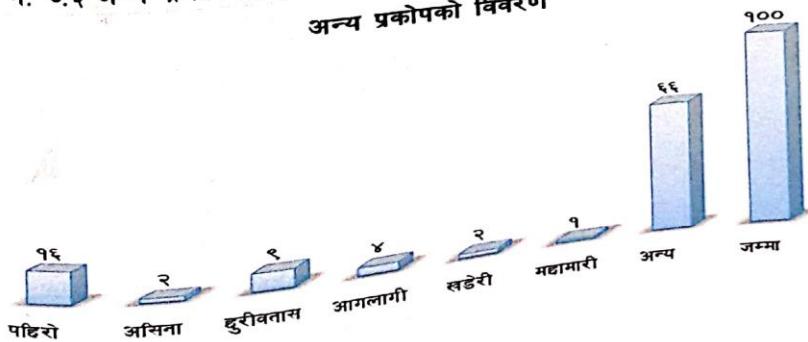
७.५ वडा अनुसार अन्य प्रकोपको विवरण

वडा नं.	पहिरो	असिना	हुरीवतास	आगलागी	खडेरी	महामारी	अन्य	जम्मा
१	१	०	०	१	२	१	६६	७१
२	१४	२	१	३	०	०	०	२८
३	१	०	०	०	०	०	०	०
४	०	०	०	०	०	०	०	०
५	०	०	०	०	०	०	६६	१००
जम्मा	१६	२	१	४	२	१	६६	१००

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पाश्वर्चित्र २०७३, मकवानपुर

डायग्राम नं. ७.३ अन्य प्रकोपको विवरण

अन्य प्रकोपको विवरण

ईन्प्रसरोवर गाँउपालिकाको जिन्सी सम्बन्धि विवरण

क्र.सं.	दाखिला मिति	सामानको नाम	इकाइ	परिणाम	कैफियत
१	२०७४/१/२२	विद्युत मिटर	थान	१	
२	२०७४/१/२२	ग्यांस चुल्हो सेट	थान	१	
३	२०७४/१/२२	कराइ	थान	१	
४	२०७४/१/२२	ओडियु वाइम्याक्स	थान	१	
५	२०७४/१/२२	राउटर डबल एन्टीना	थान	१	
६	२०७४/१/२५	मोटर साइकल	थान	१	
७	२०७४/१/२५	लो वेड	थान	१	
८	२०७४/१/२५	अफिस चियर्स हेवी गोदरेज	थान	२	
९	२०७४/१/२५	अफिस चियर्स वोस	थान	१	
१०	२०७४/१/२५	क्लोथ हेडगर	थान	१	
११	२०७४/१/२५	अफिस टेवुल काठ प्लाइ ६ फिटे	थान	१	
१२	२०७४/१/२५	अफिस टेवुल काठ प्लाइ ५ फिटे	थान	१	
१३	२०७४/१/२५	अफिस टेवुल ४ फिटे	थान	१	
१४	२०७४/१/२५	अफिस चियर्स नम्सल वोस	थान	१	
१५	२०७४/१/२५	भिजिटस चियर्स ए ७	थान	१	
१६	२०७४/१/२५	टि टेवुल काठ प्लाइ	थान	२	
१७	२०७४/१/२५	टुल काठ प्लाई	थान	१	
१८	२०७४/१/२५	कम्पर्ट मेट्रेस	थान	१	
१९	२०७४/१/२५	दराज ६६ एमरेष्ट	थान	२	
२०	२०७४/१/२५	टेवुल सिलिंड स्टील	थान	१	
२१	२०७४/१/२५	अफिस चियर्स (७०६)	थान	१	
२२	२०७४/१/२५	सानो प्लाई वोर्ड लेमिनेसन	थान	२	
२३	२०७४/१/२५	सोफासेट	थान	२	
२४	२०७४/१/२५	पिन वोर्ड	थान	२	
२५	२०७४/१/२५	काठ सिसाको टि टेवुल	थान	१	
२६	२०७४/१/२५	टेवुल सिङ्गल कम्प्युटर	थान	१	
२७	२०७४/१/२५	वेद हेङ्गर	थान	१	
२८	२०७४/१/२५	अफिस दराज एमरेष्ट स्टिल ७२	थान	१	
२९	२०७४/१/२८	भ्याकुम किलनर सि.जी	थान	१	
३०	२०७४/२/४	डेल कम्प्युटर मोडेल ३६५०	सेट	५	
३१	२०७४/२/५	सोफासेट बडामा	थान	५	
३२	२०७४/२/५	टि टेवुल (काठ प्लाई)	थान	७	
३३	२०७४/२/५	रिम्बलीड चियर्स बडा तथा गाँउ पा.	थान	६	
३४	२०७४/२/५	दराज स्टिल बडामा	थान	२५	
३५	२०७४/२/५	प्लास्टिक चियर्स ५ नं. बडामा	थान	४	
३६	२०७४/२/५	ब्लाइकेट डबल वेड	थान	१	
३७	२०७४/२/१८	लिड डिस्प्ले	थान	५	
३८	२०७४/२/१९	अफिस टेवुल काठ प्लाई बडामा	थान	२०	
३९	२०७४/२/१९	भिजिटस चियर्स	थान	२	
४०	२०७४/२/१९	रिम्बलीड चियर्स गाँउपालिका	थान	३	
४१	२०७४/२/१९	दराज स्टिल गाँउपालिका	थान	१	
४२	२०७४/२/२०	व्यानन फिन्टर २९००	थान	१	
४३	२०७४/२/२०	वाटर फिल्टर	थान	५	
१	साविक	जिन्सी सम्बन्धि विवरण फलामको कुची पुरानो	थान	२	
२	साविक	टेवुल	थान	२	

३	साविक	दराज पुरानो			
४	साविक	चियर्स	थान	२	
५	साविक	प्लाष्टिक कुर्ची	थान	२	
६	२०७२/०७३	वाक्स टिन	थान	५०	
७	२०७२/०७३	फोटोकपी सहित प्रिंटर	थान	२	
८	२०७३/०७४	कम्प्यूटर सेट	थान	१	
९	२०७३/०७४	प्रिंटर	सेट	१	
			थान	१	

इन्द्रसरोवर गाँउपालिका वडा नं २ को जिन्सी सम्बन्धि विवरण

कं. सं.	आ.व.	सामानको विवरण	इकाई	परिणाम	कैफियत
१	साविक	साविक गा.वि.स.को कार्यालय भवन	४ कोठे	१	
२	साविक	काठको कुर्ची	थान	३	
३	साविक	फलामको कुर्ची	थान	१	
४	साविक	चेक राइटर	थान	१	
५	साविक	स्टील काठको टेवुल	थान	२	
६	साविक	ल्याप्टप लेनेमो	थान	१	
७	साविक	स्टिल दराज	थान	२	
८	साविक	काठको टेवुल	थान	२	
९	साविक	रिभल्वीड चियर्स	थान	२	
१०	साविक	प्लाष्टिक कुर्ची	थान	१५	
११	साविक	स्टिल वक केश	थान	१	
१२	२०७२/०७३	स्टिल दराज	थान	१	
१३	२०७२/०७३	स्टिल थ्रिस्टर	थान	२	
१४	२०७२/०७३	लो वेड	थान	१	
१५	२०७२/०७३	म्याट्रेस	थान	१	
१६	२०७२/०७३	वाक्स टिन	थान	१	
१७	२०७२/०७३	सिरक	थान	१	
१८	२०७२/०७३	क्यानन फोटोकपी सहित प्रिंटर	थान	१	
१९	२०७२/०७३	प्लाइ वोर्ड लेमिनेशन	थान	१	
२०	२०७२/०७३	पिन वार्ड	थान	१	
२१	२०७३/०७४	कम्प्यूटर सेट एसेम्बल	सेट	१	
२२	२०७३/०७४	कम्प्यूटर टेवुल	थान	२	
२३	२०७३/०७४	प्रिंसिटर स्टिल	थान	२	
२४	२०७३/०७४	क्लोथ हेडगर वेतको	थान	१	
२५	२०७३/०७४	मोटरसाइकल पल्सर १५० सि.सि.	थान	१	
२६	२०७३/०७४	टेवुल सिङ्गल स्टिल	थान	१	
२७	२०७३/०७४	अफिस चियर्स रिभल्वीड	थान	१	
२८	२०७३/०७४	प्लाष्टिक कुर्ची	थान	३५	

इन्द्रसरोवर गाँउपालिका वडा नं ३ को जिन्सी सम्बन्धि विवरण

क.सं.	अवस्था	सामानको विवरण	इकाइ	परिमाण	कैफियत
१	ठिक	स्टिल सोफा	थान	२	
२	ठिक	स्टिल दराज	थान	२	
३	ठिक	काठको टेवुल	थान	३	
४	ठिक	कम्प्यूटर टेवुल	थान	३	
५	२ ठिक, १ काम नलाग्ने	अफिस चियर्स	थान	१	
६	पुरानो	कम्प्यूटर सेट	थान	२	
७	१ नया, १ थान पुरानो	प्रिंटर	थान	१	
८	नया	य.पी.एस.	थान	१	
९	नयाँ	प्रोजेक्टर	थान	१	

१०	पुरानो	ल्याप्टप			
११	मध्यम	क्यामेरा	थान	१	
१२	नयाँ	चेकराईटर	थान	१	
१३	मध्यम	फोन वाला काठको कर्ची	थान	१	
१४	पुरानो	काठको कुर्ची	थान	५	
१५	नयाँ	स्टिल टेबुल	थान	६	
१६	नयाँ	ओपन रयाक	थान	१	
१७	नयाँ	फाईल रयाक	थान	२	
१८	नयाँ	फ्रिज	थान	१	
१९	आधा नयाँ, आधा पुरानो	प्लास्टिकको कुर्ची	थान	१	
२०	पुरानो	वेन्च	थान	८०	
२१	पुरानो	घडी	थान	२	
२२	पुरानो	फिल्टर	थान	१	
२३	नयाँ	पर्दा सेट	थान	१	
२४	पुरानो	गा.वि.स. भवन	सेट	८	
२५	नयाँ	पन्डीड मेसिन		१	
२६	पुरानो	क्याल्कुलेटर	थान	२	
२७	पुरानो	स्टेप्लर	थान	२	
२८	नयाँ	मोबाइल	थान	२	
२९	नयाँ	मोटरसाइकल	थान	१	
३०	पुरानो	प्लास्टिक राउण्ड टेवल	थान	१	
३१	पुरानो	प्लास्टिक टेवल	थान	१	
३२	नया/पुरानो	सुचना पाठी	थान	२	
३३	नयाँ	ह्वाइट वोर्ड	थान	१	
३४	पुरानो	टी टेबुल	थान	१	
३५	नयाँ	लो वेड	थान	१	
३६	पुरानो	सिरक	थान	१	
३७	नयाँ/पुरानो	डसना	थान	२	
३८	नयाँ/पुरानो	तकिया	थान	२	
३९	नयाँ	र्यांस चुल्हो	थान	१	
४०	नया	सिलिण्डर	थान	१	
४१	नयाँ	टिनको वक्सा	थान	१	
४२	नयाँ	इन्वी टेप	थान	१	
४३	नयाँ	प्रेसर कुकर	थान	१	
४४	नयाँ	गिलास	थान	२	
४५	नयाँ	कचौरा	थान	४	
४६	नयाँ	चम्चा	थान	२	
४७	नयाँ	थाल	थान	२	
४८	नयाँ	डाङ	थान	१	
४९	नयाँ	पन्यौ	थान	१	
५०	नया	जग	थान	२	
५१	नयाँ	कराई	थान	१	
५२	नयाँ	ताम्रे	थान	१	
५३	नयाँ	आलू तास्ने	थान	१	
५४	नयाँ	चाकु	थान	१	
५५	नयाँ	चिया छान्ने	थान	१	
५६	नयाँ	चप वोर्ड	थान	१	
५७	नयाँ	र्यांस चुल्हो	थान	१	

● सर्वेक्षणका महत्वपूर्ण नितिजाहरु (Highlights of Survey Results)

भौगोलिक अवस्थिती:

- सिमाना:
  - ✓ पूर्वमा ललितपुर र काठमाण्डौ जिल्ला
  - ✓ पश्चिममा भीमफेदी गाउँपालिका,
  - ✓ उत्तरमा थाहा न.पा. र काठमाण्डौ जिल्ला
  - ✓ दक्षिणमा भीमफेदी गाउँपालिका
- भौगोलिक अवस्थिति
  - ✓ $८५^{\circ}०७'५०''$ पूर्वी देशान्तर देखि $८५^{\circ}१५'४७''$ पूर्वी देशान्तर सम्म
  - ✓ $२७^{\circ}३२'१४''$ उत्तरी अक्षांश देखि $२७^{\circ}४०'००''$ उत्तरी अक्षांश सम्म
  - ✓ जम्मा क्षेत्रफल ९७.३२ वर्ग कि.मी.
  - ✓ जिल्ला सदरमुकाम (हेटौडा) बाट ४२ कि.मी. टाढा र काठमाण्डौबाट ४६ कि.मी.टाढा

जनसंख्या (Population)

कूल जनसंख्या	: १८०७० जना
महिला	: ८८८६ जना (४८ %)
पुरुष	: ९१८४ जना (५२ %)
घरपरिवार संख्या	: २९९३ वटा
सरदर परिवार संख्या	: ५.५१ जना
जनघनत्व	: १९३.६ प्रति वर्ग कि.मी.
लैंड्रिक अनुपात	: ९६.७५
अपांग संख्या	: २१६ जना
वृद्धवादा संख्या (७५ वर्ष माथि)	: १६० जना

शैक्षिक स्थिति (Literacy Status)

कूल साक्षरता	: ४२.९६ %
पूरुष	: ५०.५७ %
महिला	: ३५.२३ %
पूर्व प्राथमिक विद्यालय	: ३ वटा
प्राथमिक विद्यालय	: ३३ वटा
निम्न माध्यमिक विद्यालय	: १ वटा
माध्यमिक विद्यालय	: ४ वटा
उच्च माध्यमिक	: २ वटा

खाद्य सुरक्षा (आफैनै उत्पादनले सान पूर्ने : (Food Sufficiency)

३ महिना भन्दाकम	: २१७ घरपरिवार	(६.७८ %)
३ देखि ६ महिना	: ११०० घरपरिवार	(३८.०५ %)
६ देखि ९ महिना	: ७१५ घरपरिवार	(२४.४५ %)
९ देखि १२ महिना	: ६८१ घरपरिवार	(२२.६५ %)
१२ महिना भन्दा बढी	: ११६ घरपरिवार	(३.६५ %)

यातायात तथा संचार (Transportation & Communication)

धुले सडक	: ९५ कि.मी. लगभग
----------	------------------

गावेल सडक	: २४ कि.मी. लगभग
पक्की सडक	: २५.३ कि.मी लगभग
हूलाक सेवा	: ४ वटा
टेलिफोन (मोबाइल समेत)	: ८९४ परिवारमा

स्वास्थ्य र खानेपानी (Health & Drinking Water)

स्वास्थ्य चौकी	: ४ वटा
खानेपानी धारा प्रयोग परिवार	: २४९० परिवार (८३.१९ %)
शौचालय नभएका घर परिवार संख्या	: ८६१ परिवार (२८.७६ %)

उर्जा/इन्धनको प्रयोग (Use of Power & Energy)

क) वत्ति बाल्नः

विद्युत सेवा	: २४४६ घरपरिवार (८१.७२ %)
मट्टितेल	: ३७० घरपरिवार (१२.३६ %)
ख) खाना पकाउनः	
दाउरा	: २७९५ (घरपरिवार ९३.३८ %)
गोवरग्यास	: २ घरपरिवार (०.०६ %)
मट्टितेल	: १ घरपरिवार (०.०३ %)
एल पी ग्यास	: ९९२ (६.४१ %)

प्रमुख भाषा: (Major Languages) तामाङ्ग, नेपाली आदि।

गा. पा. मा रहेका प्रमुख आवश्यकता/समस्या:

सि.नं.	गा.पा. मा रहेको आवश्यकता पहिचानको अवस्था
१	वाटो / सडक
२	शिक्षा/साक्षरता
३	स्वास्थ्य सेवा
४	शौचालय
५	खानेपानी
६	स्वरोजगारमूलक तालिम, जनचेतना
७	आवाश
८	पर्यटन विकास सम्बन्धी प्रचार प्रसार

सम्भावनाहरू :

आर्थिक तथा सामाजिक दृष्टिकोणले पिछिएका वर्ग तथा परिवारहरूको जीवनस्तर उकास्नको लागि गा.पा. भित्र बसोबास गर्ने त्यस्ता परिवारहरूलाई लक्षित गरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्नका लागि निम्न वर्मोजिमका सम्भावनाहरू देखिएका छन्।

(१) बेरोजगारी समस्या तथा न्यून आय भएका परिवारहरूको संख्या बढि रहेको हुदाँ आय आर्जनमूलक तथा स्वरोजगार कार्यक्रम गर्नुपर्ने देखिन्छ।

- (२) आर्थिक रूपले कमजोर वडा तथा वस्तीहरुमा आयआर्जन मूलक कार्यकमहरुलाई अभियानका रूपमा संचालन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
- (३) सामाजिक परिचालन, नेतृत्व विकास, महिला सशक्तिकरण तथा जनचेतना सम्बन्धी कार्यक्रम गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
- (४) सिप तथा व्यवसायको उचित प्रबद्धन एवं आधुनिकीकरण गर्नको लागि कार्यक्रम संचालन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
- (५) शिक्षा तथा साक्षरता वृद्धि सम्बन्धी विशेष कार्यक्रमहरु संचालन गर्नुपर्ने तथा वातावारण मैत्री, अपांग मैत्री भवन बनाउनु पर्ने देखिन्छ ।
- (६) अपाङ्ग लगाएत सम्बन्धित परिवारहरुका लागि विशिष्ट कार्यक्रमहरु संचालन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
- (७) स्वास्थ्यसम्बन्धी विशेष कार्यक्रम संचालन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
- (८) मानव निर्मात इन्द्रसरोवर ताल लगाएत काठमाण्डौ उपत्यकाको दृष्यावलोकन गर्न सकिने हुमाने भन्ज्याङ्गलाई पर्यटनको गन्तत्य स्थान बनाइ सबै माझ चिनाउन व्यापक प्रचार प्रसार गर्नु पर्ने देखिन्छ ।
- (९) समग्र कृषि विकासको लागी परम्परागत प्रणालीलाई विस्तारीत गरी आधुनिक पढ्दती अनुसार कार्य गर्न विभिन्न किसिमका तालिमहरु संचालन गर्नु पर्ने देखिएकोछ ।
- (१०) बैसाख १२ को महाभुकम्पले यस गाँउपालिकाको ९० प्रतिशत घरहरु क्षति भएको परिपेक्ष्यमा अब उप्पान्त घर भवन निर्माण गर्दा भुकम्प प्रतिरोधी तथा मापदण्ड अनुरूप घर भवन निर्माण गर्नु पर्ने देखिन्छ ।
- (११) प्रकोप व्यवस्थापन कार्यक्रम संचालन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
- (१२) तामाङ्ग जातीको वाहुल्यता भएको यस गाँउपालिकामा तामाङ्ग जातीको धर्म, कला, संस्कृति रितिरिवाज जर्गना गर्नको लागी यस ठाँउमा लाग्ने मेला, पर्व तथा जात्राहरुमा आफ्नो संस्कृतिको उजागर गर्ने खालका कार्यक्रम संचालन गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

आ व २०७३/०७४ मा ईन्ड्रसरोवर गाउँपालिकाका वडावाट संचालित कार्यक्रम तथा योजनाहरु

वडा नं. १

क्र.सं.	कार्यक्रम	रकम
१	चरभाङ्ग सडक स्तरीकरण	१५००००.००
२	खानेपानी योजना मार्खु साविक वडा नं. २	१०००००.००
३	ग्रामिण सडक नयागाउँ साविक मार्खु वडा नं. ३	१५००००.००
४	सडक ट्रयाक निर्माण साविक मार्खु वडा नं. ४	१५००००.००
५	खानेपानी योजना साविक मार्खु वडा नं. ५	१०००००.००
६	खानेपानी योजना साविक मार्खु वडा नं. ६	१०००००.००
७	ग्रामिण कृषि सडक सानो मार्खु सिमभज्याङ्ग	१०००००.००
८	ग्रामिण सडक ट्रयाक निर्माण साविक मार्खु वडा नं. ८	१०००००.००
९	सडक स्तोरिकरण साविक मार्खु वडा नं. ९	१४००००.००
१०	सानो मार्खु सेरा सडक ट्रयाक निर्माण	५०००००.००
११	वडा भवन	४०००००.००
१२	खानेपानी योजना (वडाको लागी)	१०००००.००
१३	भेडाफाराम चित्लाङ्ग सडक स्तोरिकरण	१०००००.००
१४	ईलाका प्रहरी भवन चित्लाङ्ग	१०००००.००
१५	सरस्वती मा.वि. हेल्पोप्स्ट सहकारी संस्था	५००००.००
१६	सरस्वती मा.वि. शैक्षिक अनुदान	१०००००.००
१७	साविक मार्खु वडा नं. २ गुम्बा व्यवस्थापन	५००००.००
१८	वडा भवनमा कम्प्यूटर खरिद	५००००.००
१९	दैवि प्रकोप कोष	२५००००.००
२०	मोटरसाईकल खरिद	३००००.००
२१	साविक मार्खु वडा नं. ६ गणेश मन्दिर मर्मत	३००००.००
२२	खानेपानी साविक मार्खु वडा नं. ८ को लागी	५६३२८.००

लक्षित वर्गको लागी

२३	महिला तर्फ (१०% वेजेट वाट)	२०००००.००
२४	महिला स्वास्थ्य शिविर	२०००००.००
२५	मखमलि जुता तालिम	१०००००.००
२६	महिला सशक्तिकरण	५००००.००
२७	महिला अवलोकन भ्रमण	१०००००.००
२८	महिला स्वयमसेविका भत्ता	५४०००.००
२९	अन्य कार्यक्रम	२५०००.००

बालवालिका तर्फ

३०	बालवालिका नेतृत्व विकास	५००००.००
३१	बाल खेलकुद	५००००.००
३२	छात्रवृत्ती प्रा. वि. को लागी	२५०००.००
३३	सरस्वती मा. वि. पुरुस्कारको लागी	२००००.००
३४	बालविकास शैक्षिक तथा खेलकुद सामाग्रीको लागी	६००००.००
३५	बाल स्वास्थ्य कार्यक्रमको लागी	४४०००.००
३६	जन्म दर्ता कार्यक्रमको लागी	३००००.००
३७	बाल क्लब गठन गर्नको लागी	५००००.००
३८	बाल पुस्तकलाय खरिद गर्नको लागी	८००००.००
३९	बाल कोषको लागी	५००००.००
४०	राष्ट्रिय खोप कार्यक्रमको लागी	२००००.००

कृषि तर्फ

४१	कुखुरा पालन तथा मासु उत्पादनको लागी	१०००००.००
४२	अबलोकन भ्रमण ग्रामिण कृषि पर्यटनको लागी	१५००००.००
४३	गोलभेडा तथा प्लाष्टिक टोनेल हाउस बनाउनको लागी	७००००.००
४४	मौरी पालन तथा तालिमको लागी	५००००.००
४५	विउ विजन वितरणको लागी	६००००.००
४६	व्यवस्थित पशुपालन तथा गोठ सुधारको लागी	१०००००.००
४७	तरकारी खेती तालिम	४३०००.००
४८	तरकारी संकलन केन्द्र तथा विउ कोष	८०६२०.००
४९	ईन्डस्ट्रीवर मत्य व्यवसायी संघ तथा माछा भूरा उत्पादनको लागी	५००००.००
५०	सिंचाई तथा खानेपानी मुल मर्मत साविक मार्खु वडा नं. ४ को लागी	५००००.००
५१	वाखा तथा वोका वितरणको लागी	४००००.००

विपन्न वर्ग तर्फ

५२	ग्रामिण, पर्यटन, भौतिक तथा प्रवर्द्धन विकास	२५००००.००
५३	मेलमिलाप केन्द्र व्यवस्थापन	५००००.००
५४	वडा नागरिक मंच सम्योजक तालिम र वैठक व्यवस्थापन	५००००.००
५५	नागरिक सचेतना केन्द्र भवन निर्माण साविक मार्खु वडा नं. ७	५००००.००
५६	आय आर्जन तालिम, सुधारिएको चुल्हो	५००००.००
५७	आदिवासी जनजाती सशक्तिकरण	३००००.००
५८	दलित कार्यक्रम	२००००.००
५९	जेष्ठ नागरिक सम्मान कार्यक्रम	१००००.००
६०	अपाङ्ग कार्यक्रम	५००००.००
६१	होमस्टे व्यवस्थापन	४९६९०.००

वडा नं. २

६२	लामावगर सुलिकोट अदुवावारी ग्रामिण सडक	२५००००.००
६३	समिलाटोल ग्रामिण सडक	२५००००.००
६४	मानेडाँडा गोगने ग्रामिण कृषि सडक	२०००००.००
६५	पर्यटन प्रवर्द्धन	२२६०००.००
६६	सल्लेपाखा ग्रामिण कृषि सडक	१५००००.००
६७	गैरी भित्ता कुलो	१०००००.००
६८	देविस्थान माफिक कुलो	१७५२७८.००
६९	खानेपानी तथा सरसफाई	१०००००.००
७०	विपत व्यवस्थापन कोष	१५००००.००
७१	उपकरण तथा फर्निचर खरिद	

वडा नं. ३

७२	फाखेल सिस्नेरी सडक	३०००००.००
----	--------------------	-----------

७३	कपराङ्ग ग्रामिण कृषि सडक	
७४	रामचन्द्र भन्ज्याङ्ग, वल्धी भन्ज्याङ्ग पर्यटन पथ	३०००००.००
७५	सानोटार, ठूलो टार, अदुवावारी र दम्की कृषि सडक	३०००००.००
७६	साविक वडा नं. ९ सडक निर्माण	३०००००.००
७७	साविक वडा नं. ५ सडक निर्माण	२०००००.००
७८	पोखरीचौर हुदै खोरीयाटोल सम्म जाने गोरेटोवाटो	१४१०००.००
७९	महिला संजाल भवन घटेचौर	३०००००.००
८०	महिला लक्षित कार्यक्रम	५००००.००
८१	बालबालिका लक्षित कार्यक्रम	३६४०००.००
८२	लक्षित समुदाय कार्यक्रम	५३००००.००
८३	कृषि सम्बन्ध कार्यक्रम	५३००००.००
८४	साविक वडा नं. ४ को खानेपानी व्यवस्थापन	२०००००.००
८५	साविक वडा नं. ३ को खानेपानी व्यवस्थापन	२०१०००.००
८६	विचूत रोयल्टी तर्फ कार्यक्रम	६८८४००.००
८७	आन्तरिक स्रोत कार्यक्रम	११७३०००.००
८८	अधिल्लो आ. व. को कार्यक्रम	१२५००००.००

वडा नं. ४/५

९९	ग्रामिण सडक निर्माण	१०००००.००
१००	सिस्पोडोल ग्रामिण सडक मर्मत	१०००००.००
११	कालथुम्की पर्यटन मार्ग	१०००००.००
१२	सिस्पाने लेक दामकान्ने ग्रामिण सडक	१०००००.००
१३	उन्युधारी पर्यटन मार्ग	१०००००.००
१४	मधुवन सिस्पाने ग्रामिण सडक	१०००००.००
१५	ठूला चौर गोखीडोल ग्रामिण सडक	१०००००.००
१६	स्कूल टोल चित्ताङ्ग जोड्ने सडक	१५००००.००
१७	नेवार टोल हुदै मार्खु जोड्ने सडक	२०००००.००
१८	वनडोल खानेपानी ट्यांकी निर्माण	५००००.००
१९	वन्डोल खानेपानी लिप्टीङ्ग	७५०००.००
२०	महालक्ष्मी घोलधारा मर्मत	२५०००.००
२१	महिला सामुदायिक भवन निर्माण	१५००००.००
२२	कालदेवी खानेपानी ट्यांकी निर्माण	१०००००.००
२३	जलेश्वर खानेपानी मर्मत	३९०००.००
२४	सानो नयागाउँ शक्ति खोला ग्रामिण सडक	५००००.००
२५	मकैवारी खानेपानी धारा व्यवस्थापन	५००००.००
२६	वस्त्रेत टोल ग्रामिण सडक	३९१०६.००
२७	मोटरसाईकल खरिद	२०२२७३.००

१०७	चौवरदेवी पर्यटन मार्ग	
१०८	गुप्तेश्वरी गुफा पर्यटन स्थल निर्माण	७५०००.००
१०९	समाधिस्थल पाटी पुन निर्माण	७५०००.००
११०	पाटीचौर पाटी पून निर्माण	५००००.००
१११	चखेल देउराली सडक	५००००.००
११२	वारोश्वरी दोभान काली सडक मर्मत	१७५०००.००
११३	कार्यालय कुर्ची खरिद	१८२००.००
११४	कृषि शासक्तिकरण (१५% ले)	६९६६८.००
११५	महिला स्वयंसेविका भत्ता	७७८००.००
११६	वाल्टीन र सुईरो वितरण	१०००००.००
११७	पोषण पुनस्थापना कार्यक्रम	२००००.००
११८	कपडाको खोला छपाई	१५०००.००
११९	महालक्ष्मी खोला शक्ति खोला खानेपानी मर्मत	१०००००.००
१२०	३ वटा मा. वि. मा सरसफाई सामाग्री वितरण	१५००००.००
१२१	वाल मैत्री र वाल विकास कार्यक्रम	७६१२२.००
१२२	महिला शासक्तिकरण कार्यक्रम अन्तरगत दालमोट वनाउने तालिम	१५००००.००
१२३	मखमलका जुता वनाउने तालिम	१००००.००
१२४	महिला हिंसा र अधिकार सचेतना कार्यक्रम	७५०००.००
१२५	व्यूटीपालर तालिम	२००००.००
१२६	अपांगहरुको भेला सहायक सामाग्री वितरण	१०००००.००
१२७	आदिवासी जनजाती कार्यक्रम, सामुदायिक भवन निर्माण	५००००.००
१२८	जनजातीको शासक्तिकरण कार्यक्रम	५००००.००
१२९	आरन सुधार सिप विकास तथा वेल्डीड मेसिन तालिम	२००००.००
१३०	जेष्ठ नागरिक अभिलेख इन्टरनेटमा राख्ने	५००००.००
१३१	युवा सशक्तिकरण अन्तरगत भलिवल कोर्ट निर्माण	५००००.००
१३२	फुटवलको कोर्ट निर्माण	५००००.००
१३३	दैविक प्रकोप व्यवस्थापन	५००००.००

ईन्द्रसरोवर गाउँपालिकाका निर्वाचित जनप्रतिनीधिहरूको विवरण
जननिवाचित प्रतिनीधिहरूको विवरण

सि.नं.	नाम	पद	कैफियत
१	श्री जीवन लामा	अध्यक्ष	सम्पर्क नं.
२	श्री उमाकुमारी लामा	उपाध्यक्ष	९८५५०८८९४५
३	श्री जामानसिंह वाईवा	वडाध्यक्ष -१	९८४९४९९६३५
३.१	श्री नविना बलामी	महिला वडा सदस्य: १, वडा नं. १	९८५५०६९७२९
३.२	श्री लक्ष्मी दमाई (निर्विरोध),	दलित महिला वडा सदस्य: १, वडा नं. १	
३.३	श्री विकम घिसिङ	वडा सदस्य १, वडा नं. १	
३.४	श्री सोम ब. वाईवा	वडा सदस्य १, वडा नं. १	
४	श्री राजुमान महेजन	वडाध्यक्ष -२	९८४९६८५९४९
४.१	श्री शर्मिला धोले	महिला वडा सदस्य: १, वडा नं. २	
४.२	श्री अनिता विश्वकर्मा	दलित महिला वडा सदस्य: १, वडा नं. २	
४.३	श्री कृष्ण ब. तामाड	वडा सदस्य १, वडा नं. २	
४.४	श्री वैकुण्ठ थापा मगर	वडा सदस्य १, वडा नं. २	
५	श्री चिरञ्जिवी पौडेल	वडाध्यक्ष -३	९८५११८००९२
	श्री तारादेवि लामा	महिला वडा सदस्य: १, वडा नं. ३	
	श्री लिला सुनार	दलित महिला वडा सदस्य: १, वडा नं. ३	
	श्री वसन्त थापा मगर	वडा सदस्य १, वडा नं. ३	
	श्री शेर ब. वाईवा	वडा सदस्य १, वडा नं. ३	
६	श्री धनवीर स्याडतान	वडाध्यक्ष -४	९८५११८०१७३
	श्री मञ्जु रुम्बा	महिला वडा सदस्य: १, वडा नं. ४	
	श्री सावित्री सुनार	दलित महिला वडा सदस्य: १, वडा नं. ४	
	श्री चन्द्र कु. बल	वडा सदस्य १, वडा नं. ४	
	श्री भिम ब. मोक्तान	वडा सदस्य १, वडा नं. ४	
७	श्री धनराज महेजन	वडाध्यक्ष -५	९८४५४६४९०३
	श्री दुर्गावती थोकर	महिला वडा सदस्य: १, वडा नं. ५	
	श्री उमा सुनार	दलित महिला वडा सदस्य: १, वडा नं. ५	
	श्री इमान लो	वडा सदस्य १, वडा नं. ५	
	श्री कृष्णजीत लामा	वडा सदस्य १, वडा नं. ५	

गाउँ सभा

✓ निर्वाचित २७ जना तथा २ जना मनोनित गरि जम्मा २९ जना सदस्य

मनोनित सदस्यहरू :

१. श्री भगवती सुनुवार, वडा नं. २
२. श्री ललिता सुनार गजमेर, वडा नं. ३

गाउँकार्यपालिका

जम्मा १३ जना सदस्य

गाउँपालिका अध्यक्ष: १

गाउँपालिका उपाध्यक्ष: १

वडाध्यक्षहरू: ५

महिला सदस्य: ४

१. श्री दुर्गावती थोकर ।

२. श्री मञ्जु रुम्बा ।

३. श्री लिला सुनार ।
 ४. श्री शर्मिला घोले ।
दलित वा अल्पसंख्यक मध्ये बाट २ जना
 १. श्री भगवती सुनुवार ।
 २. श्री ललिता सुनार गजमेर ।

गाउँपालिकामा कार्यरत कर्मचारीहरुको विवरण

कर्मचारीहरुको विवरण

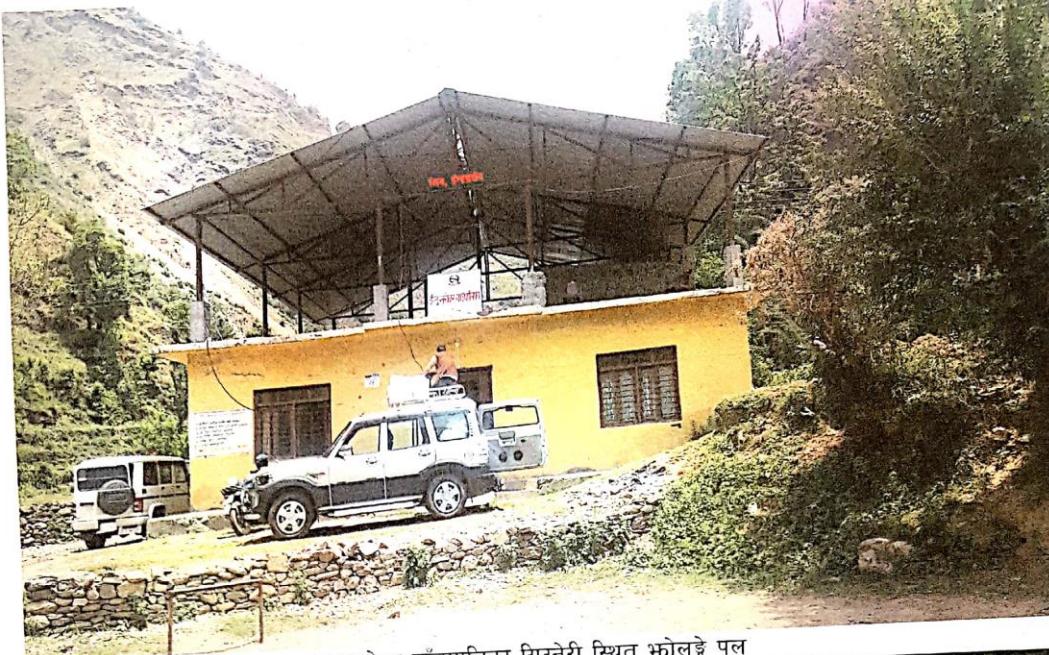
सि.नं.	नाम	पद	सम्पर्क नं.
१	श्री रोशन पुन	कार्यकारी अधिकृत	९८५५०८८९६६
२	श्री दिपक गजुरेल	लेखापाल	९८४५२९३३१८
३	श्री टेकनाथ काफ्ले	नायव सुब्बा	९८५५०७०९३८
४	श्री राजकुमार सुवेदी	वडा सचिव वडा नं. १	९८५५०८८९८८
५	श्री रामकुमार रिमाल	प्राविधिक सहायक वडा नं. १	९८४५०७०९०७
६	श्री शंखर छुमी	कार्यालय सहयोगी वडा नं. १	९८१२२१२२५४
७	श्री टेकनाथ काफ्ले	वडा सचिव वडा नं. २	९८५५०७०९३८
८	श्री रविन थापा मगर	सामाजिक परिचालक वडा नं. २	९८५५०३४७६६
९	श्री बालकृष्ण पुडासैनी	कार्यालय सहायक वडा नं. २	९८१७८८०७००
१०	श्री सानुमाया गोले	कार्यालय सहयोगी वडा नं. २	९८०७९७८७९८
११	श्री उपेन्द्रनाथ पोखरेल	वडा सचिव वडा नं. ३	९८५५०७०९२५
१२	श्री राजनकुमार ठकुरी	सामाजिक परिचालक वडा नं. ३	९८४३०६७२५९
१३	श्री रामहरी लामा	वडा सचिव वडा नं. ४	९८५१००७९९३
१४	श्री सुन्दर लामा	सामाजिक परिचालक वडा नं. ४	९८४९०५१०८४
१५	श्री हिरालाल बलामी	कार्यालय सहायक वडा नं. ४	९८४५०७०७२८
१६	श्री रामहरी लामा	वडा सचिव वडा नं. ५	९८५१००७९९३
१७	श्री सुन्दर लामा	सामाजिक परिचालक वडा नं. ५	९८४९०५१०८४
१८	श्री हिरालाल बलामी	कार्यालय सहायक वडा नं. ५	९८४५०७०७२८

सुरक्षा निकाय वा प्रहरी चौकी संख्या

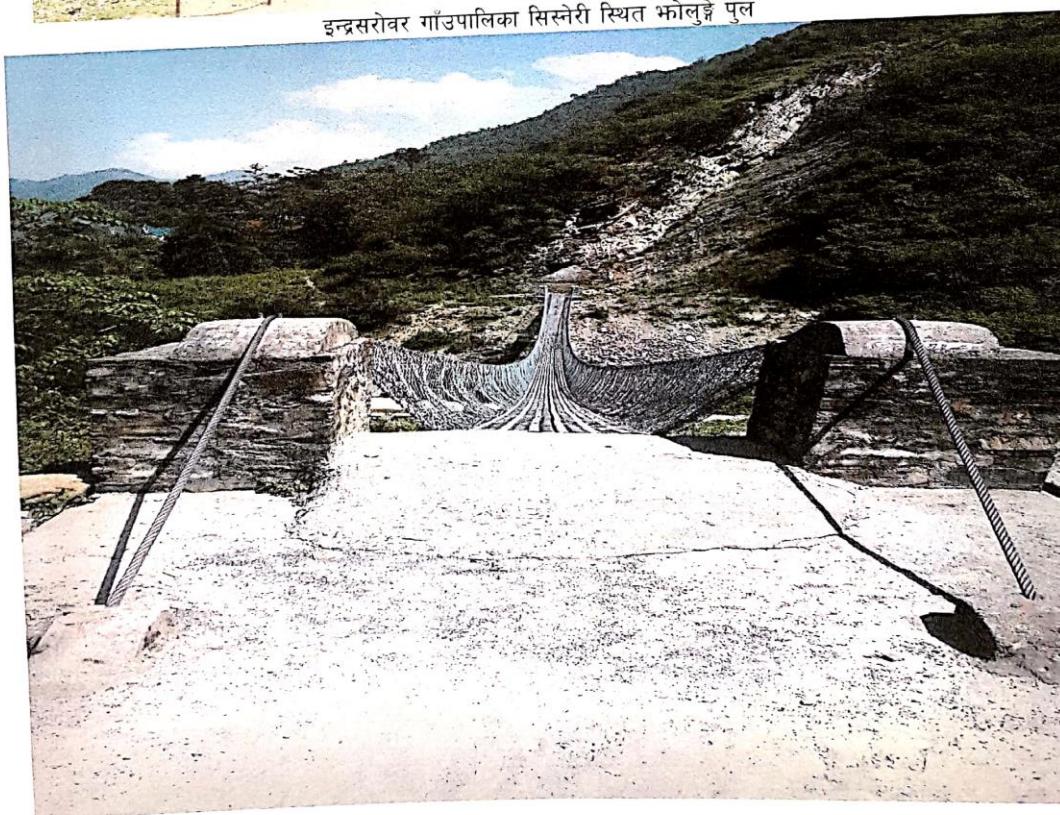
वडा नं.	सुरक्षा निकाय वा प्रहरी चौकी संख्या			ठेगाना
	जनपथ प्रहरी	सशस्त्र प्रहरी	नेपाली सेना	
३	१२ जना			सिस्नेरी
५		१० जना		फाखेल
२			७२ जना	कुलेखानी

श्रोत: गा.वि.स. तथा जि.वि.स. पार्श्वचित्र २०७३, मकवानपुर

इन्द्रसरोवर गाँउपालिकाको कार्यालय भवन

इन्द्रसरोवर गाँउपालिका सिस्टेमी स्थित झोलुङ्गे पुल

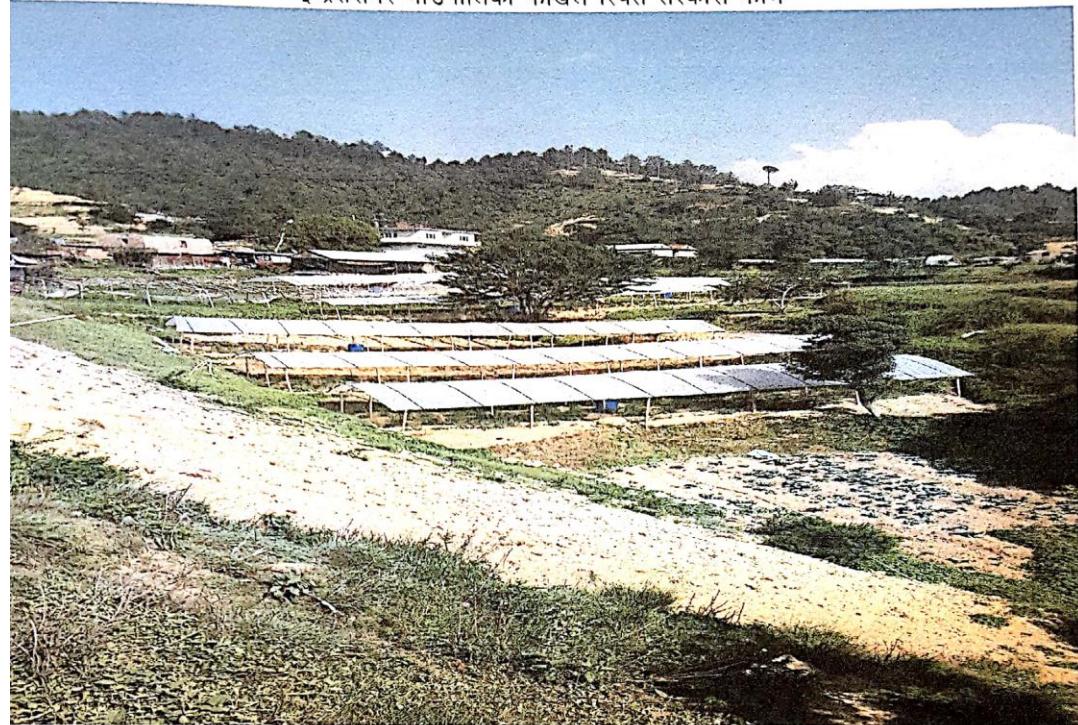
खेल मैदान

मार्खु तथा कुलेखानीको सिमानामा जोडिएको मानव निर्मित इन्डसरोवर ताल

इन्द्रसरोवर गाँउपालिका फाखेल स्थित तरकारी फार्म

इन्द्रसरोवर गाँउपालिकाको फाखेल स्थित व्यवसायिक तरकारी खेती

गाँउपालिका पार्श्वचित्र तयारीका कम्मा उपस्थित सहभागीहरुको भलक

गाँउपालिका अध्यक्ष सहित गोष्ठीमा सहभागी

गोष्ठीमा कार्यक्रम प्रस्तुत गर्नु हुदै स्कोलर नेपालका परामर्शदाता

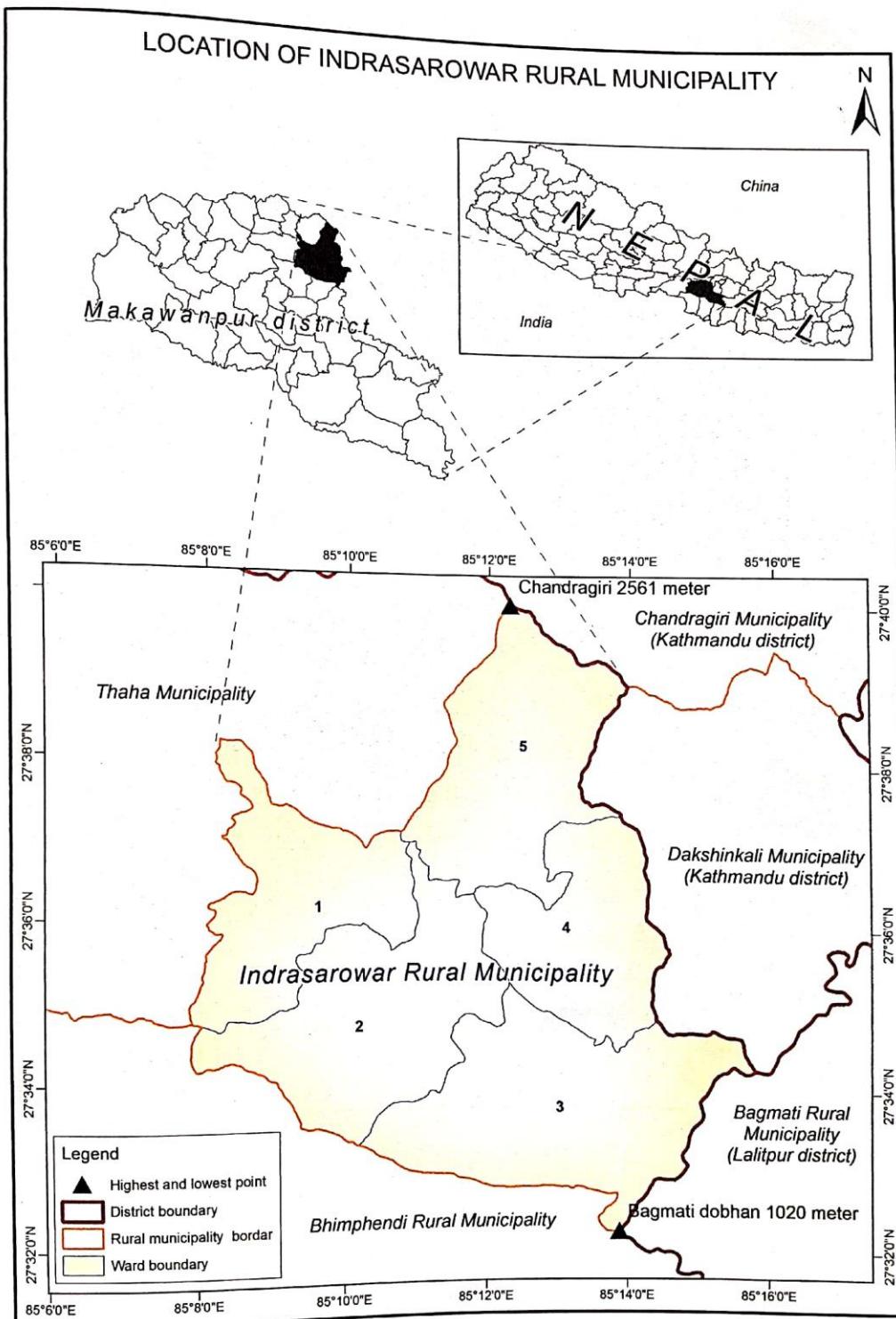

गाँउपालिका उपाध्यक्ष सहित गोष्ठीमा सहभागीहरु

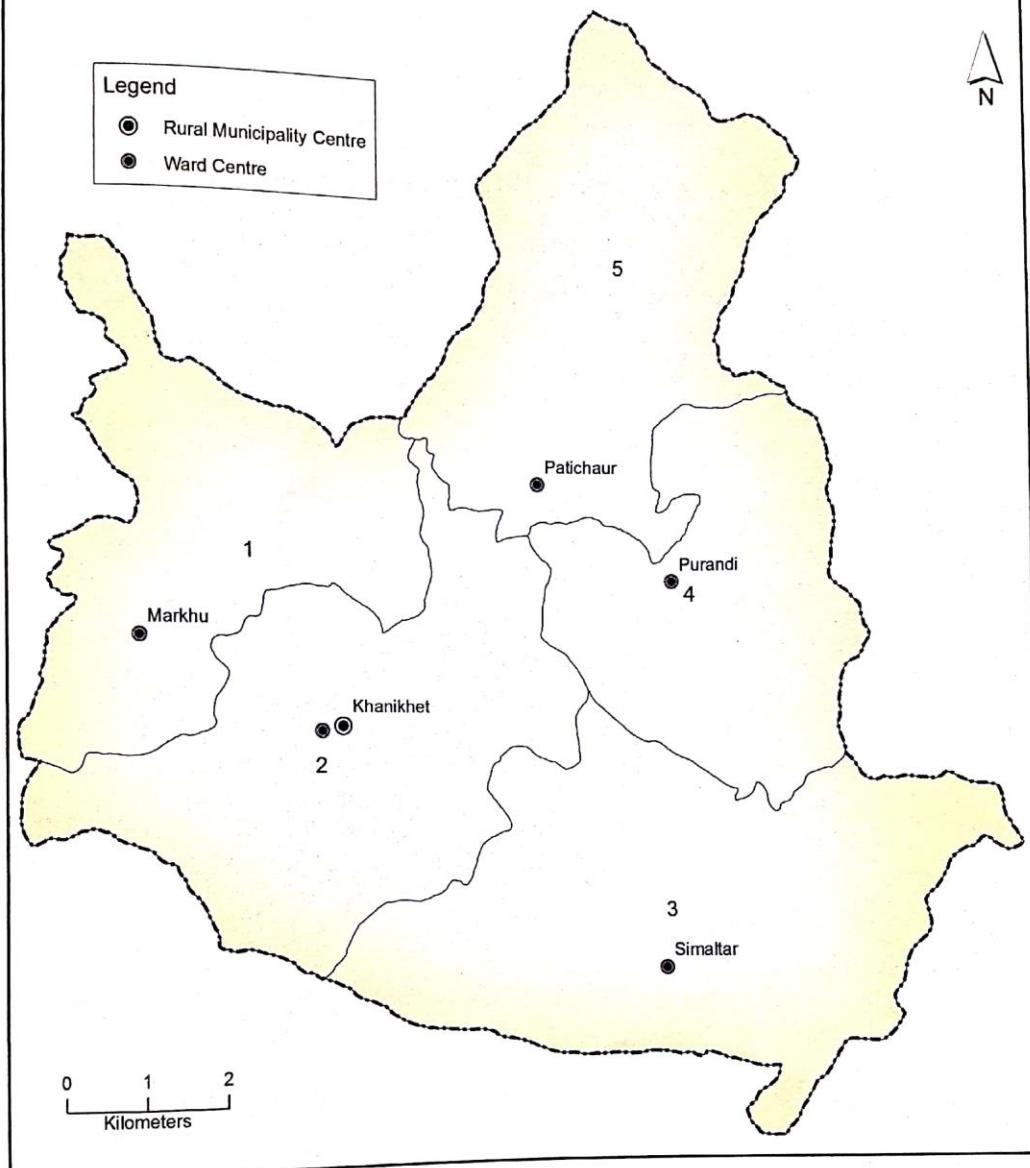

वडाका अध्यक्ष सहित गोष्ठीमा सहभागीहरु

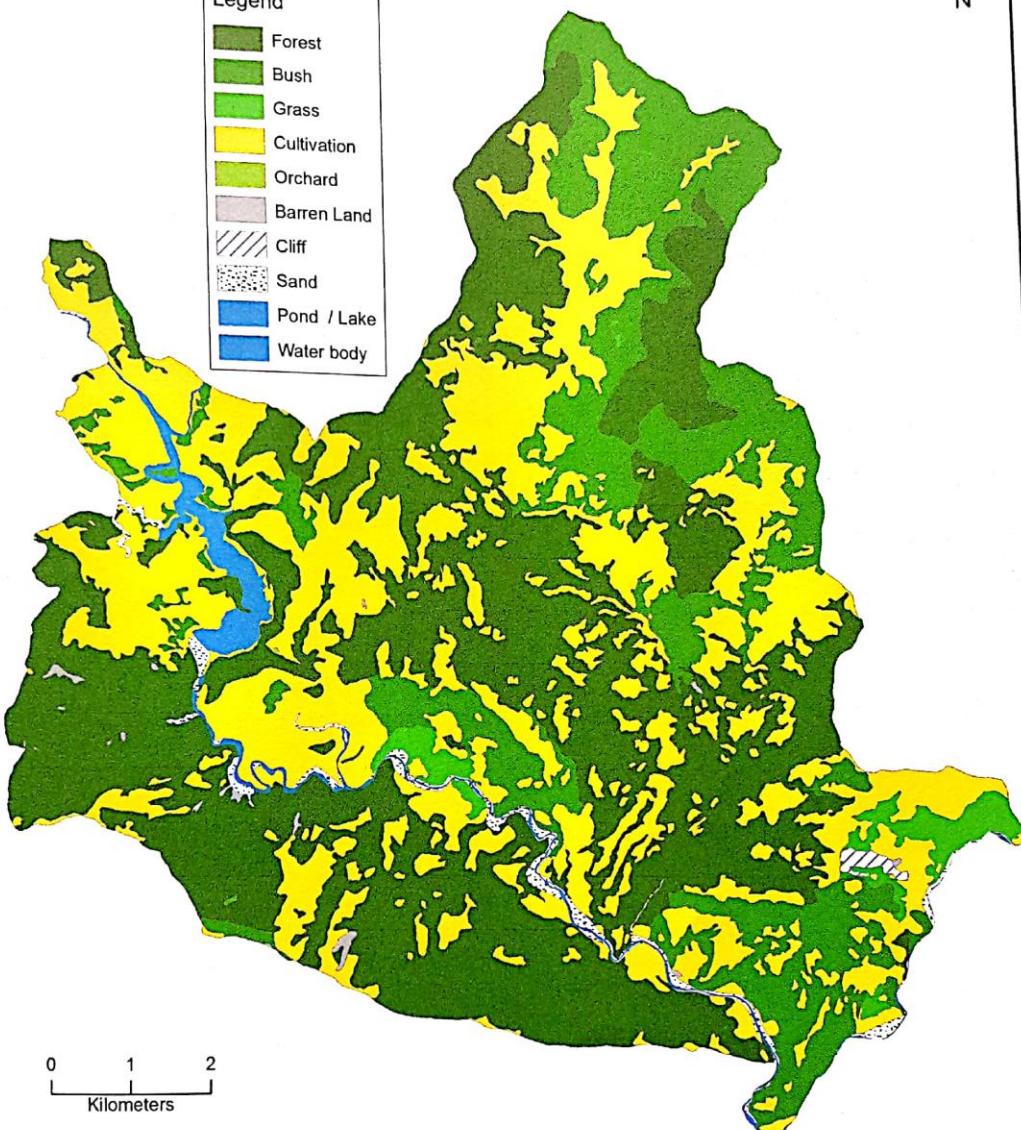
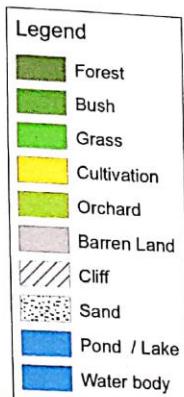
नक्साहरु

ADMINISTRATIVE CENTRES OF INDRASAROWAR RURAL MUNICIPALITY

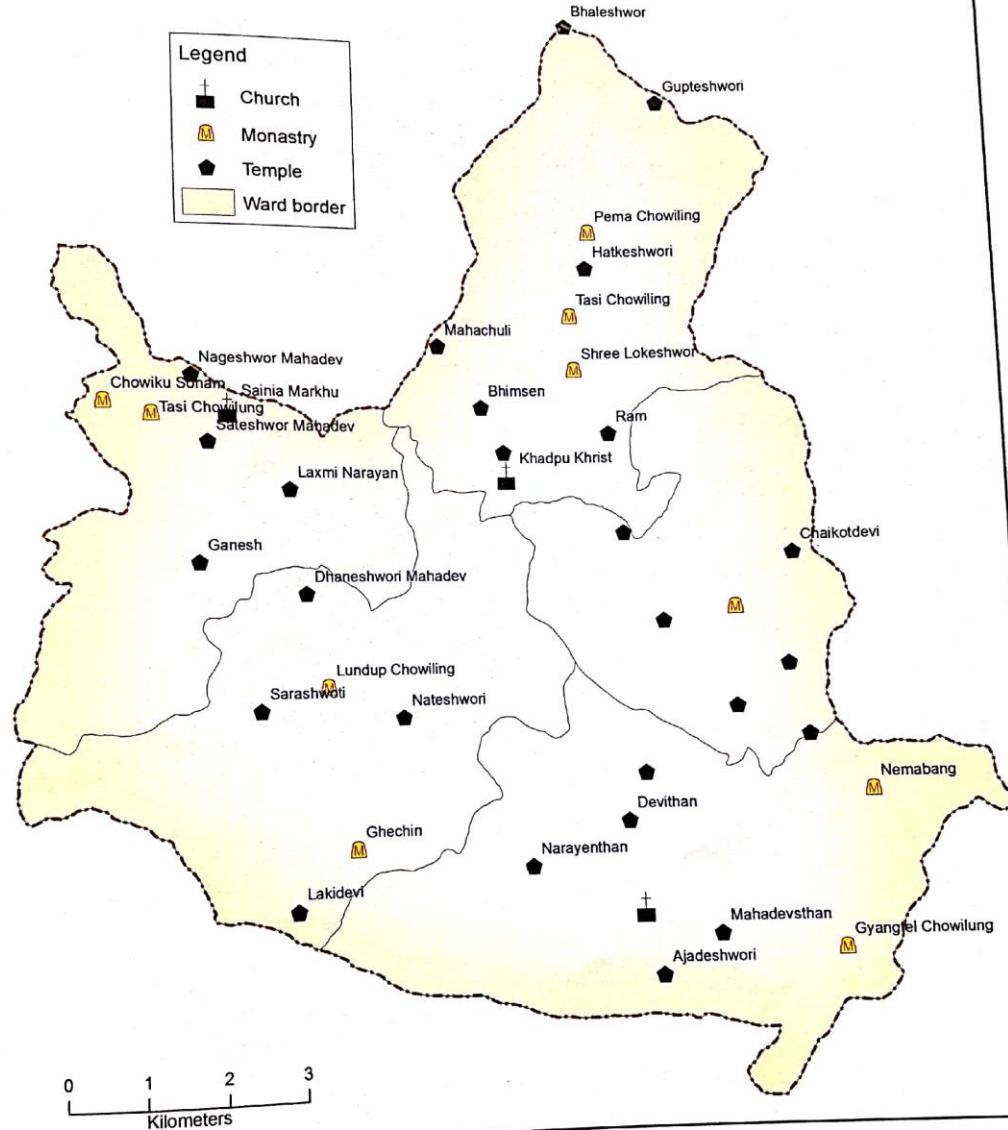

LAND USE IN INDRASAROWAR RURAL MUNICIPALITY

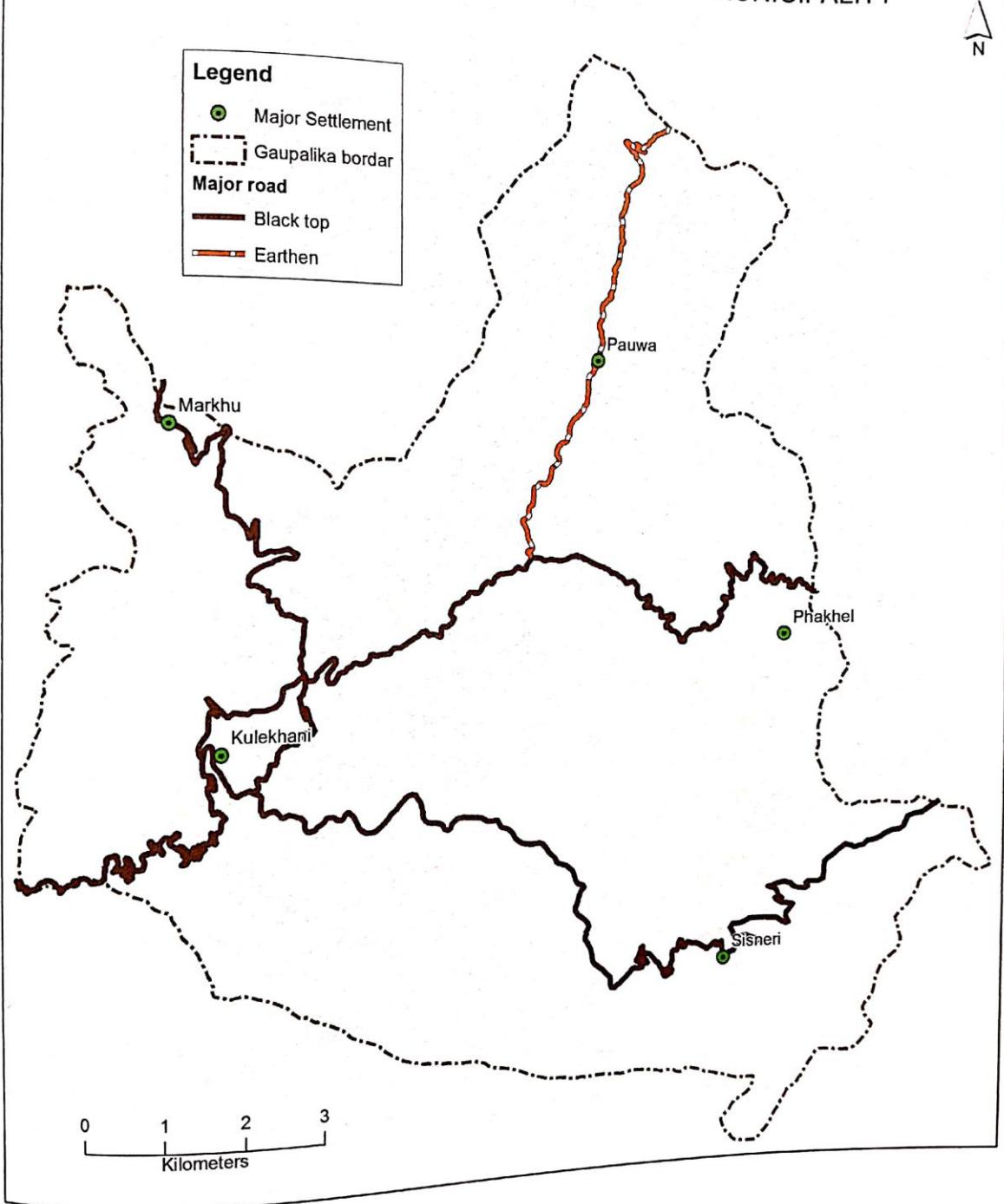

RELIGIOUS PLACE IN INDRASAROWAR RURAL MUNICIPALITY

N

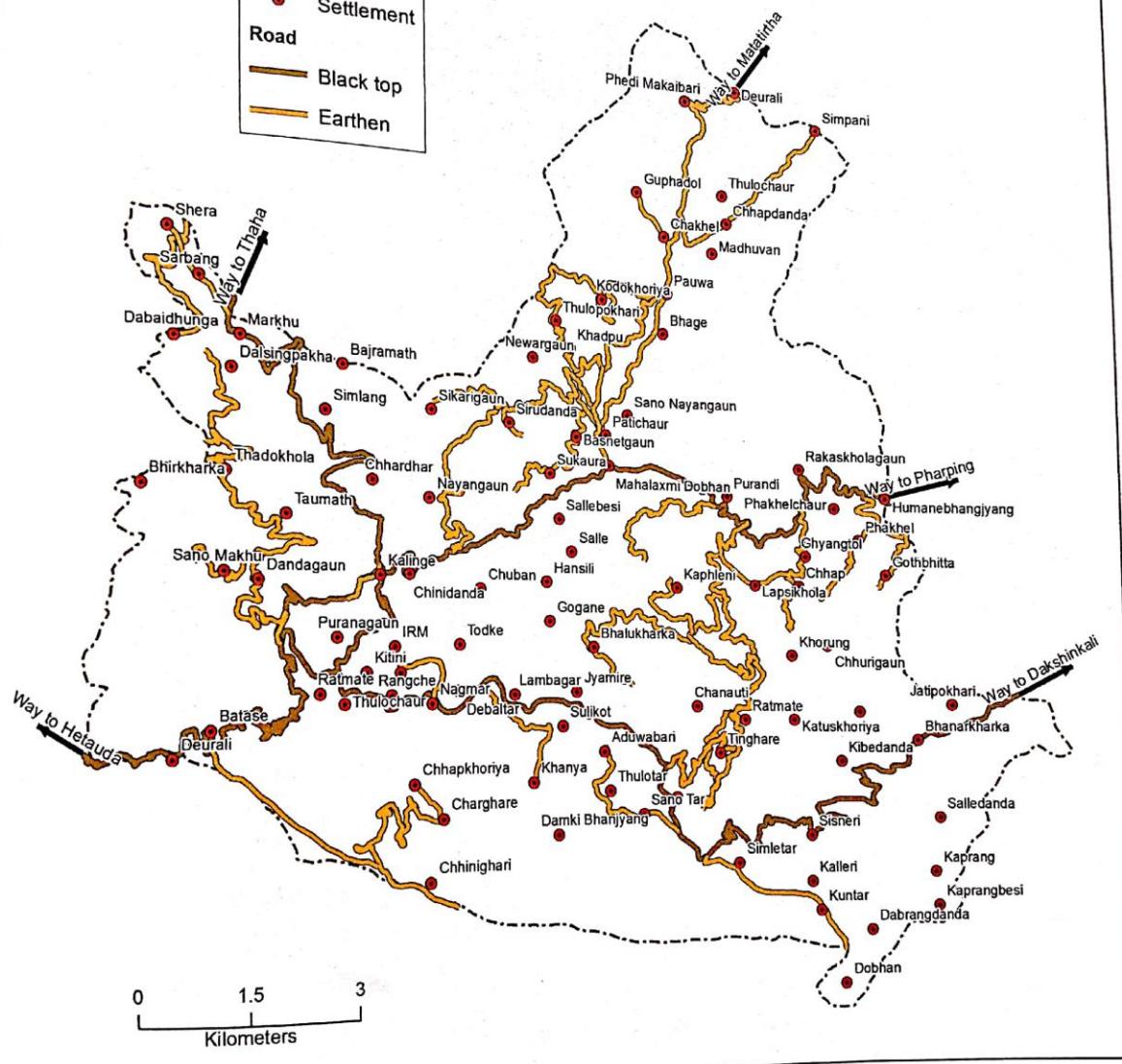

MAJOR ROAD IN INDRASAROWAR RURAL MUNICIPALITY

SETTLEMENT AND TRANSPORT NETWORK IN INDRASAROWAR RURAL MUNICIPALITY

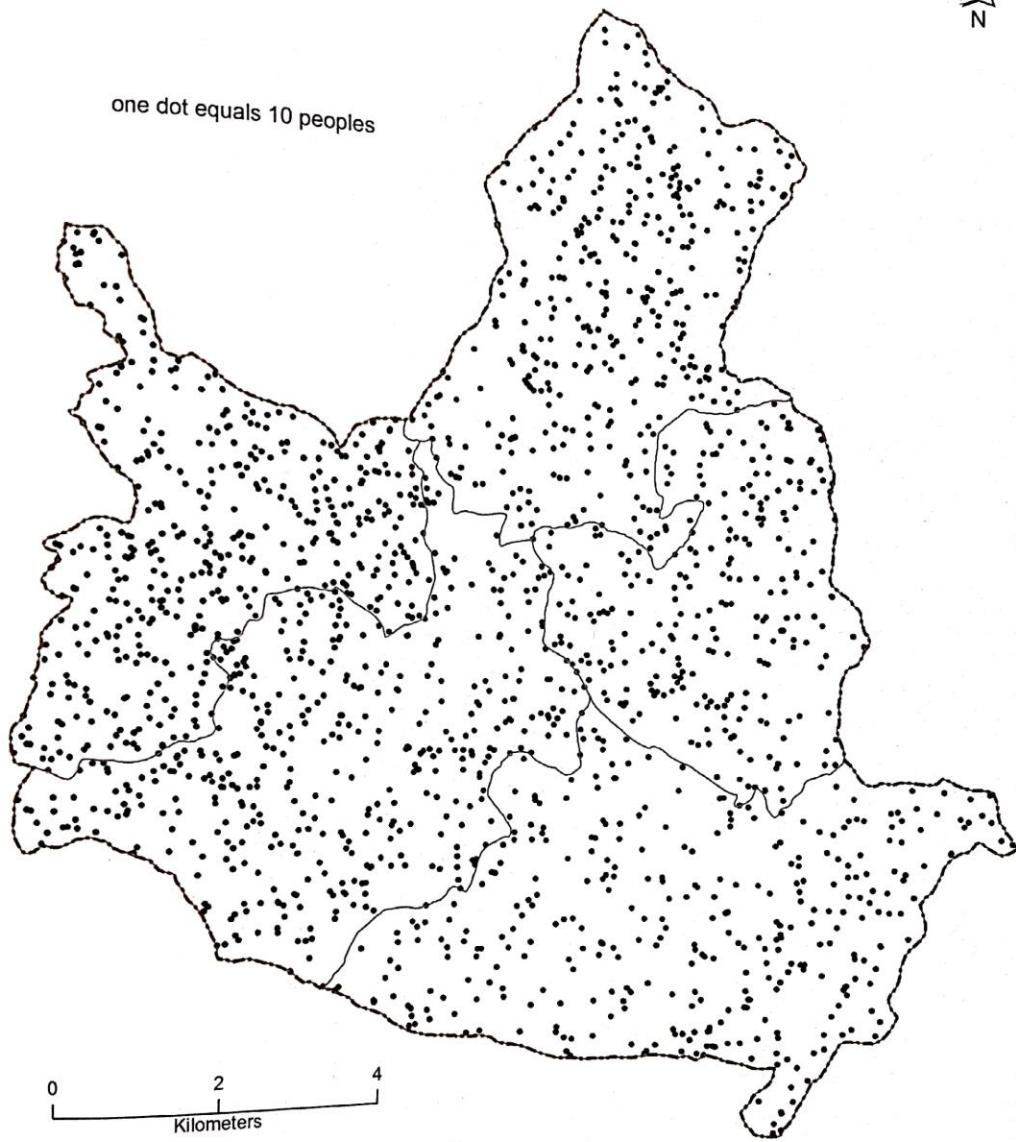
N

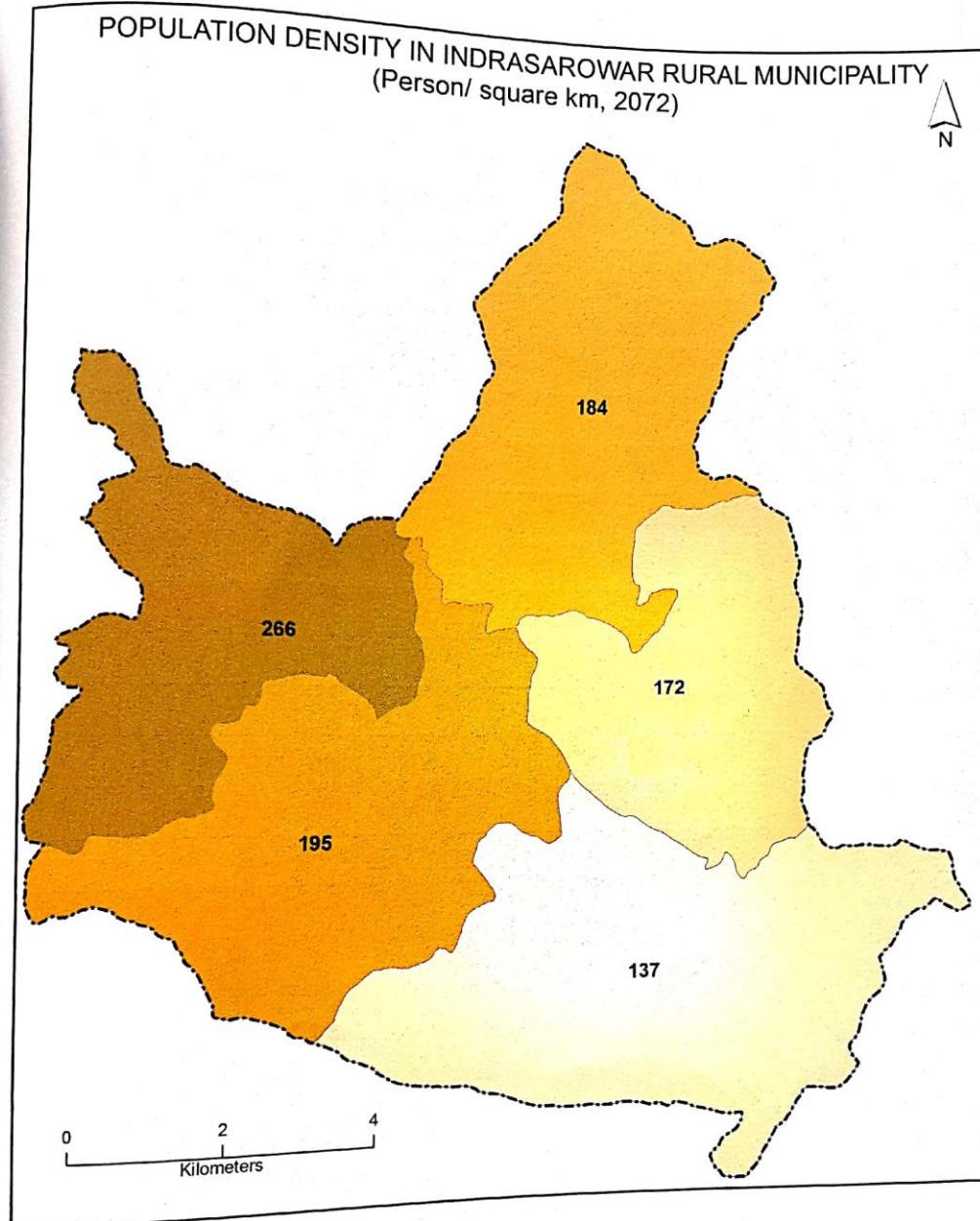

POPULATION DISTRIBUTION IN INDRASAROWAR
RURAL MUNICIPALITY 2072

N

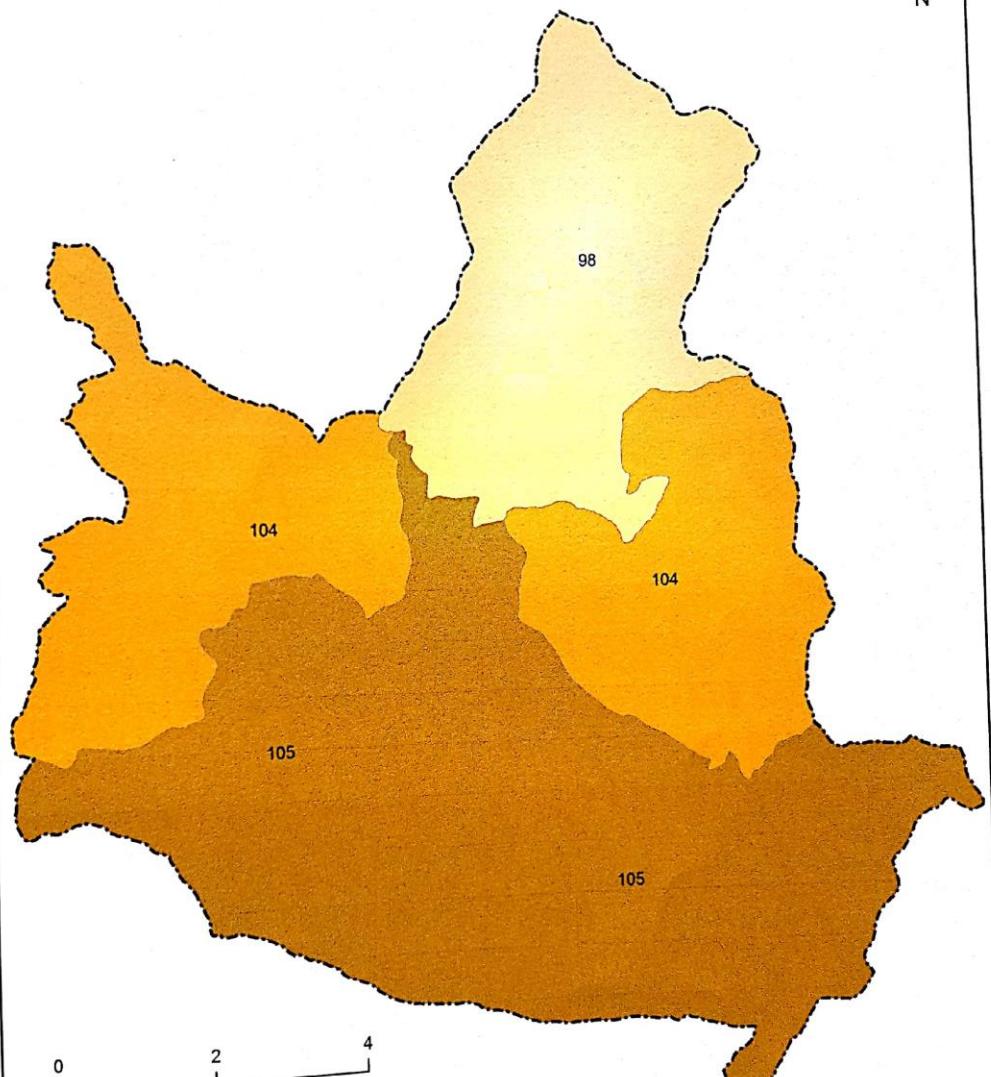
one dot equals 10 peoples

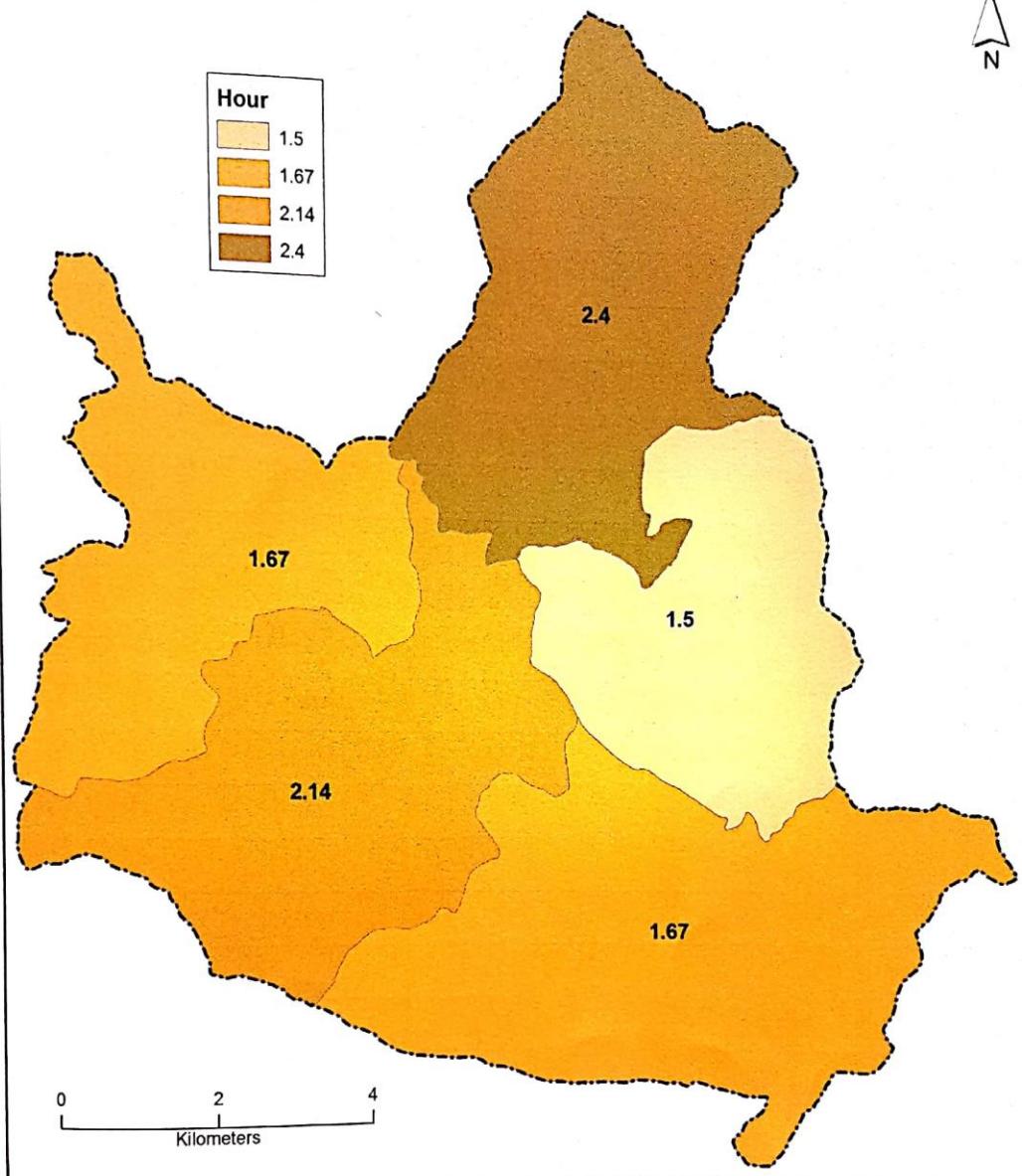
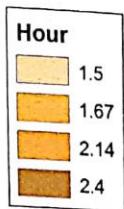

NUMBER OF MALE PER 100 FEMALE IN INDRASAROWAR
RURAL MUNICIPALITY 2072

N

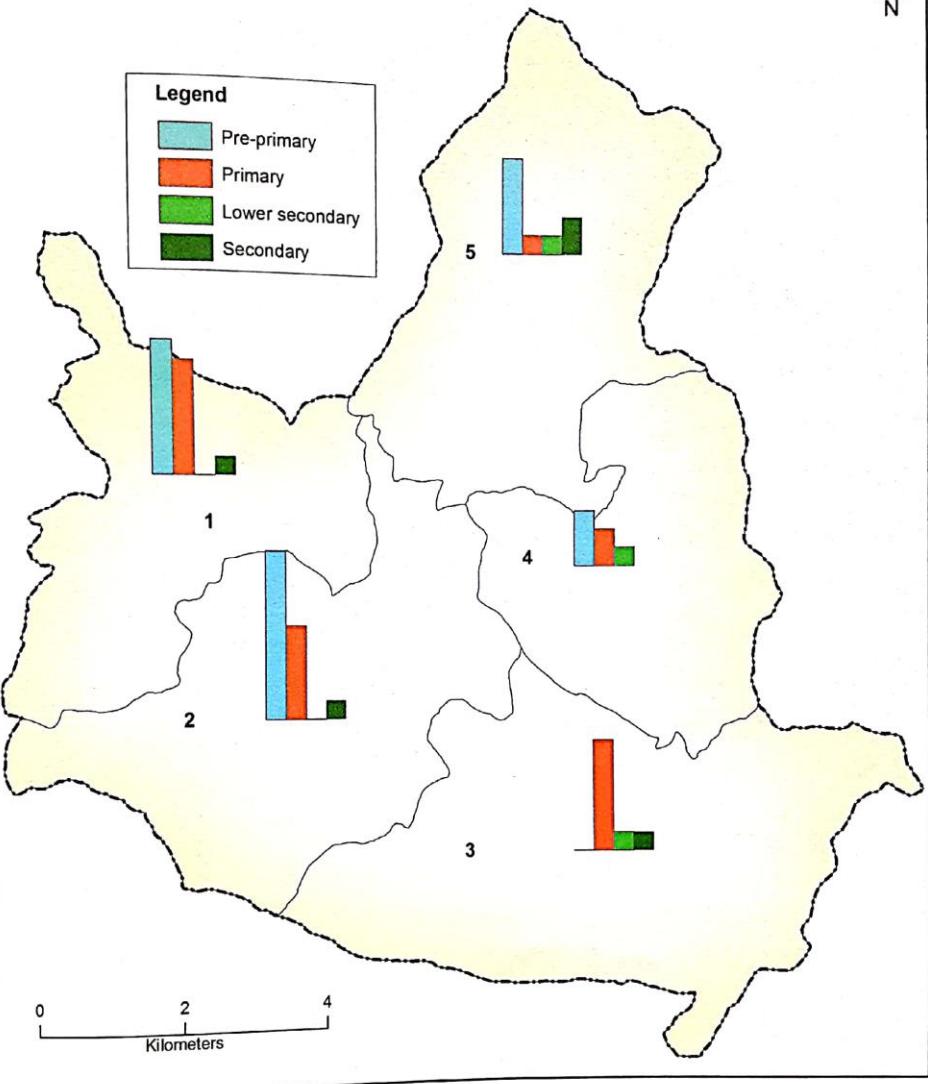
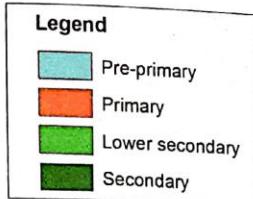

TRAVEL DISTANCE TO HEALTHPOST IN INDRASAROWAR
RURAL MUNICIPALITY

EDUCATIONAL INSTITUTION IN INDRASAROWAR RURAL MUNICIPALITY

N

0 2 4
Kilometers

PERCENT OF FEMALE HEADED HOUSEHOLDS IN INDRASAROWAR
RURAL MUNICIPALITY

N

